

PROCURATURA
REPUBLICII MOLDOVA

ISSN 2587-3601
E-ISSN 2587-361X

REVISTA PROCURATURII Republicii Moldova

Nr. 3/2019

ÎN REVISTĂ:

- Editorial
- Studii – Articole – Discuții –
Comentarii – Analize – Sinteze –
Opinii – Cercetări
- Jurisprudența Curții Europene a
Drepturilor Omului
- Dosar Istoric – Studiu de Caz

REVISTA
PROCURATURII
Republicii Moldova

Nr.3/2019

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC:

Dumitru ROBU - Procuror General interimar

Igor POPA – Adjunct al Procurorului General

Mircea ROȘIORU – Adjunct al Procurorului General

Iurii GARABA – Adjunct al Procurorului General

Ion GUCEAC – doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician

Vitalie STATI – doctor în drept, conferențiar universitar

Igor DOLEA – doctor habilitat în drept

Adriana EȘANU – doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Ion CĂPĂȚÎNĂ – lector superior USM

Lilia MARGINEANU – doctor în drept, Decan ULIM, Șef catedra drept privat

Ovidiu PREDESCU – doctor în drept, profesor universitar, consilier al Procurorului General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din România

Mircea DUȚU – doctor în drept, profesor universitar, Director al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Iurii GARABA – Adjunct al Procurorului General, redactor-șef

Ruslan POPOV – doctor în drept, Procuror-șef al Secției analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare, redactor-șef adjunct

Adrian BORDIANU – membru CSP, procuror detașat

Inga FURTUNĂ – membru CSP, procuror detașat

Maria VIERU – procuror în Secția tehnologii informaționale și combaterea crimelor cibernetice

Elena NEAGA – procuror în Secția analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare

Sergiu POPA – procuror delegat în Secția analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare

Cornelia VICLEANSCHI – ex-procuror

SECRETARIATUL TEHNIC DE REDACȚIE:

Dumitru PURICE – procuror în Secția tehnologii informaționale și combaterea crimelor cibernetice

Natalia MAMULAT – consultant în Secția tehnologii informaționale și combaterea crimelor cibernetice

Valeria CAPTARI – consultant în Secția analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare

ANUNȚ IMPORTANT

Analizele, comentariile și sintezele din prezenta publicație nu exprimă în mod necesar poziția oficială a Procuraturii Republicii Moldova și a Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la problematica tratată, ci constituie opinia profesională și publicistică a autorilor acestora.

Reproducerea materialelor publicate este permisă numai cu acordul scris al Colegiului de redacție al Revistei Procuraturii Republicii Moldova și al autorului.

Numerele apărute ale Revistei Procuraturii Republicii Moldova sunt disponibile, în format electronic, pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica [Informații](#), subrubrica [Revista Procuraturii](#).

NOTA REDACȚIEI

Condițiile de tehnoredactare și de publicare le găsiți pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica [Informații](#), subrubrica [Revista Procuraturii](#).

CUPRINS

EDITORIAL

MIRCEA DUȚU: Manifestul juridic al Centenarului	5
DIANA SCOBIOALĂ: Noua metodologie de instruire în cadrul Institutului Național al Justiției și-a confirmat eficacitatea	19

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARII – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

SERGIU CRÎJANOVSCI: Obiectul de atentare a infracțiunilor săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății.....	23
DUMITRU OBADĂ: Eficiența măsurilor specifice de combatere a crimei organizate	33
VEACESLAV SOLTAN: Frauda informatică	36
FELICIA COSTIȘANU: Excepții de la principiul egalității armelor în procesul penal în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	41
ELENA NEAGA: Prescripția tragerii la răspundere penală – aspecte de drept comparat.....	47
ADRIAN POPENCO: Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 329 Cod penal al RM.....	52
DJULIETA DEVDER: Răspunderea penală pentru încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale	57
SERGIU POPA, DUMITRU ROMAN: Identificarea persoanei prin măsuri și metode speciale de investigații.....	64
RUSLAN POPOV: Calificarea juridică a obținerii remunerației ilicite pentru entitatea publică în care făptuitorul își desfășoară activitatea de serviciu	74
SERGIU RUSSU: Protecția datelor cu caracter personal	78

JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

MARCEL DIMITRAȘ, VICTORIA BOLDESCO: Unele aspecte ale hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele din regiunea transnistreană a Republicii Moldova	83
---	----

DOSAR ISTORIC – STUDIU DE CAZ

VLADIMIR ADAM, LUDMILA BAGRIN: Aportul procuraturii la reabilitarea victimelor represiunilor politice	87
---	----

EDITORIAL

MIRCEA DUȚU:

Manifestul juridic al Centenarului 5

DIANA SCOBIOALĂ:

Noua metodologie de instruire în cadrul Institutului Național
al Justiției și-a confirmat eficacitatea 19

MANIFESTUL JURIDIC AL CENTENARULUI

Mircea DUȚU*

*Doctor în drept, profesor universitar,
Director al Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române*

**„A venit timpul pentru o știință a dreptului și o
cultură juridică românești!”**

ABSTRACT

Marking a major historical event, such as the Centenary of the Great Union (1918-2018), imposed as well an analysis of the evolution of ideas and cultural practices in the field of law, including the perspective of creating and affirming a new science of law and a new Romanian national juridical cultural, an evaluation of the present situation and perspectives for the future. This has allowed the revealing of the evolutions of the said problematics and contouring the historical steps of its development: the interwar period, of completing the formation process of a science of law and proper juridical culture, the period of “socialist law” (1948-1989), of deviation and creative failure, and, finally, the present period, post-1990, of searching, initiating and affirming the creative elements of a new juridical development, West-facing and reprising the Euro-Atlantic tradition. Even though there have been 30 years since the legal and political relaunch of the country, the neglect of the creative and identity-focused aspects, doubled by the persistence of an technician and imperative approach on the legal phenomenon had led to reaching the pinnacle of acceptability, beyond which there is the risk of losing any capacity for original contribution and promoting a proper juridical identity. To avoid collapse, the author of the manifest considers that it’s time to imperatively raise the issue of initiating and concentrating the approaches to constitute and affirm a new science of law and Romanian legal culture, one to assure the continuity and reevaluation of traditions, a better valorization of the present, and insuring a future evolution determined by creativity, originality, and identity.

As a preliminary title, formally and as an emergency, they propose: (1) rethinking the development framework, promoting an integrated approach and establishing priority common themes of scientific research in the field of law; reaching a balance between fundamental and applied research, the national and European/international dimensions, as well as interdisciplinary/specialized; elaboration of a general strategy in the field and summoning, in this purpose, a national reunion (États généraux...) of all the involved and interested actors, in order to debate, identify and

* mircea.dutu@gmail.com

promote the necessary leads for attaining such objectives; (2) reforming the manner of teaching and learning law, promoting its science and practice, forming a field that creates the specialists necessary to the scientific and cultural progress, and professional advancement; overcoming institutional and academic immobilism, the impediments of massification and hyper-specialization; valuing the multiple recent experiences – such as: transsystemic education, selective branches, legal clinics – and an adequate integration of higher education, scientific research and professional practices (cultures) related to the field.

Fundamentally and related to the contents of the problem: (1) founding them on the tradition of Roman origins and on the neo-Latinity of the modernity of the components of the Romanian juridical civilization; on a Roman law seen as “intimately and completely enclosed in the historical and rational structure of modern law”, one that is and remains “culture and history, and not even the modern (or post-modern – M.D.) has found the miraculous formula that would allow them to escape from history and culture (Valentin Al. Georgescu); (2) the priority of (re)founding, as much as possible, a Romanian juridical identity, centered around tradition, continuity, and historical and cultural exceptionality, having as principal vehicle constitutional identity, as a form of manifesting unity through diversity; (3) promoting original scientific and cultural creation, with major echoes in the advancement of juridical national and universal knowledge and progress; regaining the interwar prestige and consolidating the Romanian creative contribution; (4) conceptualizing and promoting juridical development as an inseparable part and essential dimension of the development of Romania, and promoting it by pertinent strategies; (5) assuming and manifesting neo-Latin juridical solidarity amongst the family of Roman-German continental tradition and accepting globalization through hybridization, cohabitation and continual dialogue of the traditions and specific identity values; (6) refusal of a global law and accepting a globalization of law as sum and synthesis, and not as a unilaterally imposed whole; (7) reconsidering the “constants of law” from the perspective of a natural law understood in the logic of the philosophia perennis of law, rejected not only by the socialist ideology, but also by the “bourgeoise” legal theory (the “juridical permanences” of Mircea Djuvara) and refounding the science of law in this spirit.

Key words: legal manifest; science of law; juridical culture; legal identity; original contributions; natural law; European integration; legal development; legal collapse; legal traditions; constants of law; human law.

ABSTRACT

Marcarea unui eveniment istoric major, precum Centenarul Marii Uniri (1918–2018) a presupus și o analiză a mersului ideilor și practicilor culturale în domeniul dreptului, inclusiv din perspectiva constituirii și afirmării unei științe a dreptului și culturii juridice naționale românești, evaluarea situației prezentului și a perspectivelor viitorului. Aceasta a permis relevarea evoluției problematicii respective și etapizarea istorică a dezvoltării sale: perioada interbelică a definitivării procesului de formare a unei științe și culturi juridice proprii, cea a „dreptului socialist” (1948-1989) de deviere și eșec creator și, respectiv, cea în curs, post-1990 de căutare a inițierii și afirmării elementelor creatoare ale unei noi dezvoltări juridice, de tip occidental, de reluare a tradiției și integrare euroatlantică. Deși au trecut 30 de ani de la relansarea politico-juridică a țării, neglijarea laturii creativ-identitare și persistența unei abordări tehnicist-interpretative a fenomenului dreptului au condus la atingerea punctului maxim de acceptabilitate, dincolo de care există riscul pierderii oricărei capacități de contribuții originale și promovare a unei identități juridice proprii. Pentru evitarea colapsului, autorul manifestului consideră că a venit timpul de a ne pune, cu titlu imperativ, problema inițierii și concentrării preocupărilor în direcția constituirii și afirmării unei noi științe a dreptului și culturii juridice românești, care să asigure continuarea și valorificarea tradițiilor, o mai bună valorizare a prezentului și asigurarea unei evoluții viitoare caracterizată prin creativitate, originalitate și identitate.

Cu titlu preliminar, în plan formal și cu caracter urgent se propun: (1) regândirea cadrului de desfășurare, promovarea unei abordări integrate și stabilirea unor tematici prioritare comune ale cercetării științifice în domeniul dreptului; realizarea unui echilibru între cercetarea fundamentală și cea aplicativă, dimensiunile națională și europeană/internațională, interdisciplinară/specializată; elaborarea unei strategii generale în materie și convocarea, în acest scop, a unei reuniuni naționale (États généraux...) a tuturor factorilor implicați și interesați, spre a dezbate, identifica și promova piste necesare atingerii unor asemenea obiective; (2) reformarea modului de învățare a dreptului, promovării științei și practicii sale, formării în domeniu așa încât să rezulte specialiștii necesari progresului științifico-cultural și avansului profesional; depășirea immobilismului instituțional și pedagogic, a impedimentelor masificării și hiperspecializării; valorificarea multiplelor experiențe din ultimul timp – precum: învățământul transistemic, filierele selective, clinicile juridice ș.a. – și o integrare adecvată a învățământului superior, cercetării științifice și practicilor (culturilor) profesionale aferente domeniului.

Pe fondul problemei și în sensul conținutului acesteia: (1) întemeierea acestora pe tradiția originii romanice și pe neolatinitatea modernității elementelor componente ale civilizației juridice românești; pe un drept roman văzut ca „intim și definitiv înglobat în structura istorică și rațională a dreptului modern”, unul care este și rămâne „cultură

și istorie și omul modern (și chiar cel post-modern!, paranteza noastră – M.D.) nu a găsit formula miraculoasă care să-i permită de a evada din istorie și cultură” (Valentin Al. Georgescu); (2) prioritatea (re)fondării, pe cât posibil, a unei identități juridice românești, având în centrul său tradiția, continuitatea și excepționalitatea istorico-culturală, iar ca vehicul principal identitatea constituțională, ca formă de manifestare a unității prin diversitate; (3) promovarea creației științifico-culturale originale, cu rezonanțe majore în planul avansului cunoașterii și progresului juridic național și universal; recâștigarea prestigiului interbelic și consolidarea contribuției creatoare românești; (4) conceperea și promovarea dezvoltării juridice ca parte inseparabilă și dimensiune esențială a dezvoltării României și promovarea sa ca atare în strategiile pertinente; (5) asumarea și manifestarea solidarității juridice neolatine în cadrul celei a familiei de tradiție romano-germanică și acceptarea unei mondializări prin hibridizare, conviețuire și dialog continuu al tradițiilor și valorilor specifice, identitare; (6) refuzul unui drept global și acceptul pentru o mondializare a dreptului ca sumă și sinteză, și nu ca un tot impus unilateral; (7) reconsiderarea „constantelor dreptului” din perspectiva unui drept natural înțeles la rândul lui pe linia acelei *philosophia perennis* a dreptului refuzate nu numai de ideologia socialistă, ci și de teoria juridică burgheză („permanențele juridice” ale lui Mircea Djuvara) și reîntemeierea în acest spirit a științei dreptului.

Key words: manifest juridic; știința dreptului; cultură juridică; identitate juridică; contribuții originale; drept natural; integrarea europeană; dezvoltare juridică; colaps juridic; tradiții juridice; constantele dreptului; drept uman.

Marcarea Centenarului Marii Uniri (1918-2018) a ridicat fundamentala problemă a abordării unitare, din perspectiva succesiunii în timp a reglementărilor, impactului lor social și evoluției ideilor, a dezvoltării juridice a României la scara ultimului secol, relevându-se totodată și pe această bază, mizele prezentului și provocările viitorului pe termen mediu și lung. Acest eveniment a oferit ocazia unei analize complete și în spiritul adevărului istoric a fenomenului complex și major al unificării juridice interbelice – legislativă, judiciară și doctrinară – ca parte inseparabilă a procesului de desăvârșire a unității naționale și fundament organic al științei dreptului și culturii juridice românești. Evoluțiile înregistrate în perioada interbelică au fost urmate de venirea precipitată, sub puternice impulsuri revanșarde, a celui de Al Doilea Război Mondial; urmările sale politico-strategice catastrofale pentru o parte a Europei au făcut din proiectul desăvârșirii modernității juridice române unul nu pe deplin terminat, lăsat în așteptarea plenerii sale afirmări după îndelungata perioadă a experimentului comunist (1949–1989). Aceasta din urmă a început prin încercarea de a fi o adevărată *tabula rasa* a trecutului nostru juridic, reținând cel mult unele repere calificate „progresiste” ale acestuia, negând continuitatea naturală și pretinzând o nouă și superioritate absolute. În fine, revenirea la democrație și reluarea mersului european de devenire și dezvoltare juridică a țării post – 1989 a ridicat noi priorități, în frunte cu cele ale integrării euroatlantice, de care absorbiți am ignorat aproape filonul tradiției în fața amplorii și ineditului problemelor ridicate de post-modernitate și globalizare. Numai că, spre deosebire de 1859–1866 sau chiar 1918 acum aveam noi înșine un trecut și un puternic fundament european național de invocat și valorificat, cel desăvârșit prin consistență și șarjă identitară în perioada interbelică.¹

Neglijarea laturii constitutiv-identitare, de continuitate și specificitate și a reflecției creatoare în același sens în ultimii treizeci de ani în favoarea reconstituirii normativ reglementare, în mare parte prin împrumuturi mai mult sau mai puțin asimilate adecvat, a ajuns la punctul terminus de acceptabilitate pe cale a deveni unul critic dacă vom continua în același sens. Riscul și primejdia sunt acum și mai mari pentru că pot însemna pierderea pentru totdeauna a semnelor consistente ale unei identități juridice, prin „topirea” definitivă și totală în „marea” dreptului global. De aceea, considerăm că a venit, iarăși, timpul, de această dată ca un comandament categoric și cu un caracter ultimativ (acum ori niciodată!) de a ne pune problema (și a o rezolva definitiv!) consolidării și afirmării unei științe a dreptului și culturii juridice românești. După două secole de căutări, identificări, reveniri, evoluții și involuții dezvoltarea juridică a României a ajuns astăzi la momentul unei opțiuni fundamentale și decisive între a ne construi o reflecție proprie asupra drumului și ipostazei dreptului în devenirea noastră și i, mai ales, într-o lume a interdependențelor și globalizării, a prefera să rămânem definitiv în poziția de receptor și cultivator, mai mult sau mai puțin selectiv, a ceea ce ne parvine pe căile circuitului juridic mondial.

1. Necesitatea absolută a culturii juridice. Nevoia de cultură juridică azi nu se naște numai din naturala curiozitate umană ori setea de cunoștințe enciclopedice ci, din ce în ce mai mult, e reclamată de condiția complexă a omului post-modern deopotrivă ancorat în istoria comunității de apartenență și participant la lumea globală, pe calea internetului și a aspirațiilor individuale. Apoi pentru că ea reprezintă o parte inseparabilă, inconfundabilă și indispensabilă a patrimoniului spiritual național, formată de-a lungul secolelor în și prin limba română, la și pentru românii de pretutindeni. Și tocmai cu aceasta, și mai înainte de orice, a prefigurat și premers constituirea politico-statală a României Mari.

¹ În general, asupra istoricului problemei, a se vedea Mircea Duțu, *Știința dreptului și cultura juridică în România*, Editura Academiei Române, București, 2018.

Prin cultura juridică suntem și ne dovedim succesori ai anticilor romani, inventatorii dreptului, care și-au impus legile și procedurile în limba latină tuturor popoarelor, inclusiv geto-dacilor, supuse imperiului lor. Prin dezvoltarea sa modernă, în continuarea fundamentelor romanice și prin dimensiunile neolatine limba juridică română și cultura dreptului la români au dobândit valoare de pecete identitară.

Folosirea limbii române în justiție a reprezentat nu numai un vehicul de cultură juridică unitară, ci și un veritabil factor major de promovare și realizare a „unității sufletești” la nivelul societății în toate etapele procesului de constituire a statului național unitar român, atingând punctul culminant în 1918 și deceniile care i-au urmat.

Moștenitori ai unei culturi juridice europene prin tradiție și aspirații perene, am contribuit la dezvoltarea acesteia prin opere reprezentative care au depășit prin importanța și semnificațiile lor frontierele naționale și suntem datori să o facem în continuare.

Sunt suficiente argumente spre a releva marea miză a păstrării și promovării culturii juridice române, ca una singură și indivizibilă, de sorginte romanică și de natură neolatină, cu elemente componente și valori definitorii proprii, identitare.

Din această perspectivă, se cuvine a ne manifesta respectul pentru toți cei care, de-a lungul timpului, au pus bazele și au marcat reperele devenirii unei științe a dreptului și culturii juridice române, asemenea celor ce au făcut acest lucru în urmă cu 100 de ani, lăsându-ne astfel o inestimabilă moștenire și, totodată, să înțelegem datoria ce ne revine de a le continua gândurile și acțiunea în condițiile și la parametrii de azi ai dezvoltării și civilizației juridice.

1.1. *Eterna problemă a „formelor fără fond”*. Dacă de la „inventatorul” său cel mai des citat, Titu Maiorescu, din 1868, teoria formelor fără fond a fost considerată ca ținând cu precădere de preocupările istoricilor literari, a sociologilor sau a filosofilor, ea poate și trebuie a fi considerată aici ca o prioritate mai ales a teoriei (istoriei) dreptului românesc modern. Chiar dacă, la prima vedere, o asemenea concluzie poate părea surprinzătoare, istoria dezbaterilor culturale în această privință, de la considerațiile lui A.D. Xenopol asupra dreptului roman (și englez!) până la polemica lui Zigu Ornea din ultimele decenii ale secolului al XX-lea împotriva Junimii și a Școlii Istorice a Dreptului, ne dau deplină dreptate. Poate că unul dintre cele mai revelatoare episoade, pe cât de important pe atât de neglijat până acum, îl constituie însă referințele lui Eugen Lovinescu la concepția tradiționaliștilor asupra dreptului românesc, cu referire explicită la poziția lui Andrei Rădulescu, „Tendința de a vedea în *drept* o creațiune națională este caracteristică tuturor popoarelor. Și unii scriitori germani, de pildă, au căutat să descopere un drept *german*, înlocuit abia în

veacurile XII-XVI de dreptul roman; în realitate, nici nu exista un *drept german*! În acest peisaj care inaugurează secțiunea consacrată dreptului românesc în celebra sa *Istorie a civilizației române moderne*, Lovinescu trimite pentru susținerea ideii expuse la primul capitol din nu mai puțin celebra „Istorie a dreptului roman în Evul Mediu” a lui Savigny, continuând apoi cu o analiză destul de amănunțită a lui A. Rădulescu despre *Cultura juridică românească în ultimul secol*, a cărei concluzie este că și potrivit acestuia din urmă „formula clasică a tradiționalismului” este susținută numai în mod nominal „Nemăiregretând deci Codul Calimach, a cărui tradiție națională era reprezentată mai mult prin Basilicale și prin codul austriac, ne regăsim bucuroși în paragrafele Codului civil Napoleon sau ale codului comercial italian și, prin ele, în linia mării tradiții juridice a poporului roman, adevăratul creator al dreptului, iar tradiționalismul nostru juridic rămâne mai mult... o tradiție verbală și o atitudine convențională”.

Pe de altă parte însă, atunci când A. Rădulescu împărțește istoria dreptului românesc într-o perioadă care merge de la 1800 la 1864 și într-o alta, care leagă adoptarea Codului civil Alexandru Ioan Cuza de propriul său timp, criteriul de diferențiere constă tocmai în modul în care s-a realizat de fiecare dată receptarea dreptului străin: de o parte precauție și preocupare pentru asigurarea unei legături cu tradiția românească și cu societatea românească însăși, de altă parte, un transplant juridic destinat să asigure o înnoire masivă cu orice preț. Ca și în cazul lui Savigny, unde tradiționalismul și modernitatea coexistă într-o formulă mult diferită de ideologia codificării, și concepția lui A. Rădulescu poate oferi o perspectivă juridică nouă asupra evoluției dreptului românesc modern, cu atât mai actuală azi cu cât România pare a se afla din nou în siajul importării unor forme străine a căror legătură cu fondul autohton este tot atât de inexistentă ca și cea a inovațiilor instituționale post moderne precum cele care amenință ramuri precum dreptul familiei cu marea tradiție a dreptului roman. Iată, deci, o direcție de reflecție seducătoare prin trecutul său și interesantă mai ales prin concluziile ce se pot contura și, în orice caz, o problemă care rămâne principală și pentru cultura juridică românească.

1.2. *Un subiect care nu mai poate fi evitat: cultura judiciară*. Problematika existenței și manifestărilor particulare ale unei culturi judiciare, ca parte inseparabilă a culturii juridice românești, nu a făcut, practic, până în prezent, cu unele excepții², obiectul unei abordări suficiente în reflecția și literatura română de specialitate. Interesul său este însă din ce în ce mai evident, deopotrivă din perspectivă istorică și din cea a stringentei actualități, iar subiectul nu mai poate astfel fi evitat.

2 Mircea Duțu, Știința dreptului și cultura juridică în România, op. cit., p. 284 și urm.

Într-adevăr, mai întâi, un atare fenomen cultural a marcat eforturile de unificare juridică declanșată după 1918 și în consolidarea a ceea ce se întâmplase atunci, iar studiul său se impune ca atare. Din acest punct de vedere, pe lângă unificarea regimului legal de exercitare a profesiilor juridice – magistrați, avocați, notari – o dificultate majoră a prezentat realizarea unității, coerenței tipurilor de culturi judiciare diferite, aflate în prezență, în urma reîntregirii țării: cel de sorginte franceză deja cu o istorie de peste o jumătate de secol din Vechiul Regat, care se împământenise în mare măsură, până la a secreta aspecte și forme de manifestare proprii, cel de concepție și practică austro-germană existent în Bucovina și cu particularități ungare în Transilvania și, respectiv, cel rusesc care operase în Basarabia. Reforma radicală impusă de noile realități politico-naționale, introducerea limbii oficiale în justiție, româna, la nivelul întregului teritoriu al României Mari, unificarea organizării judecătorești (1924) și a regimului de exercitare a profesiei de avocat (1921, 1923) ș.a., au generat o unificare formală, dar în planul percepțiilor, mentalităților, uzanțelor și atitudinilor, mutațiile fiind mult mai lente și rămase parțiale, ceea ce se reflecta cu precădere în privința atitudinilor generale, colective exprimate în marile probleme juridice ale țării.

Așa, de exemplu, reprezentând, odinioară, elita intelectualității juridice (întrucât, de pildă, pentru acces și exercitarea profesiei era necesar inclusiv doctoratul în drept, nu numai licența, precum era în cazul magistraturii) avocatura din Bucovina și Ardeal a întreținut un anumit spirit de castă și a manifestat o atitudine de (pretinsă) superioritate față de avocatul regățean, care putea apăra la bară numai după 3 ani de studii superioare! Atenuarea diferențelor și asigurarea coeziunii în privința culturilor profesiilor legale a reprezentat astfel un proces important, dificil și lent al vieții juridice românești interbelice. În răstimpul 1948–1989 o nouă morală judiciară a însoțit ideologia și practica social-politică specifice care, chiar dacă a devenit istorie, nu este total lipsită de interes pentru istoricul ideilor și mersul practicilor juridico-culturale. În fine, după 1990, în contextul evoluțiilor majore ale dezvoltării juridice a României a apărut cu adevărat, de această dată în contextul integrării euroatlantice și globale a țării, problema culturilor judiciare. Ea este marcată de fenomene aparent contradictorii, ținând, pe de o parte, de tendințele de „corporatizare” și „transnaționalizare” a profesiilor juridice (deopotrivă, în privința specializării formației și practicilor specifice), iar, pe de altă parte, de emergența unei culturi globalizante a „omului de drept”, concepută ca incluzând un mod general de argumentare și de rezolvare a conflictelor, cu referiri insistente la elemente aferente zonei drepturilor și libertăților umane fundamentale. Stringența abordării unor atari probleme și cea a promovării unor asemenea teme de reflecție sunt date astăzi și de starea justiției românești, marcată de

convulsii majore, generată în mod evident nu numai de intruziuni străine domeniului propriu, dar și de absența unei solide culturi profesionale, care să acționeze impunând criterii și repere care să o facă imună, într-o mai mare măsură la acțiunea altor „focare” de ingerință, tradiționale sau nou apărute.

Necesitatea de a răspunde nevoilor actuale de cunoaștere impune, mai mult ca oricând, ca și cercetarea științifică să ocupe locul cuvenit în cadrul unei lumi juridice și judiciare în permanentă criză și în plină bulversare, așa încât să permită, prin valorificarea rezultatelor sale, tuturor actorilor să gândească să țină seama în acțiunea lor de mutațiile în curs și de cele ce se prefigurează a se produce. Și aceasta având în vedere că există în acest sens o așteptare sporită din partea practicienilor și a autorităților publice față de investigația de specialitate, întrucât caută, din ce în ce mai mult, să-și sprijine practicile și politicile publice pe datele cunoașterii aprofundate, validate din punct de vedere științific. Totodată, se manifestă și din partea cercetătorilor o exigență sporită în a răspunde acestei cereri, fără a ceda cu nimic în privința calității științifice. În același timp, nu e suficient să se producă noi cunoștințe ci, în aceeași măsură, e necesar să fie difuzate corespunzător și valorificate superior de către destinatarii lor, respectiv practicienii și decidenții. Mai mult decât atât, pentru asigurarea comunicării adecvate între cele două părți este absolută nevoie de intermediari calificați, competenți să traducă și să exprime în probleme și termeni de demers științific interogațiile practicienilor și decidenților, dar și capabili să difuzeze principalele rezultate ale cercetării către cei cărora le sunt destinate.

O atare abordare a implicării evaluării științifice competente s-ar putea să reprezinte singura și, în orice caz, rămâne cea mai potrivită cale de deslușire și înțelegere a situației create în ultimul deceniu în justiția românească, în contextul defectuoasei întocmiri și aplicări a noilor coduri, în special a celor penale, promovării unei concepții „originale” și practici distorsionate a statului de drept, care denotă și o ruptură radicală între datele reflecției științifice și realitățile practicii juridice și, totodată, pentru identificarea căilor de depășire a impasului astfel creat și relansare corespunzătoare a reformelor necesare domeniului. Pentru aceasta se impune, fără îndoială, o legare mai directă, mai complexă și mai amplă a obiectivului cercetării științifice, între drept (ca știință și tehnică) și justiție (ca practică socială a acestuia), care presupune, în plan imediat și concret, o mai mare deschidere a administrației publice de specialitate spre promovarea investigației științifice și recepțarea corespunzătoare a rezultatelor sale. O inițiativă permanentă de studiu și valorificare practică Drept și Justiție, care să implice cercetători științifici, decidenți publici și practicieni ai domeniului ar putea oferi cele mai adecvate răspunsuri nevoilor de cunoaștere și perspectivele de optimizare efectivă a acțiunii de justiție.

2. Știința dreptului: un demers demodat? Dacă în perioada interbelică, mai precis prin binecunoscutul articol din 1931, Andrei Rădulescu atrăgea atenția asupra nevoii reconsiderării atitudinii față de lucrările teoretice românești din domeniul dreptului³, iar apoi zece ani mai târziu, în 1940, R. Dimiu afirma tranșant existența unei *literaturi juridice naționale* consistente și reprezentative chiar⁴, datele problemei s-au schimbat astăzi și aceasta se ridică în termeni diferiți. Primul aspect vizează nu considerația acordată, care rămâne suficientă și devine chiar exagerată, ci consistența sa, iar secundul în completarea și în interdependența primului, se referă la metoda de abordare și analiză a dreptului. La trei decenii de la reînscriserea țării și a dreptului său pe orbita dezvoltării antebelice, de natură occidental-europeană, redusă la doctrină și rămasă aproape străină științei dreptului, reflecția juridică românească pare blocată în inerția unei abordării tehnice cu viziuni și concepții fade, limitată la interpretarea textului legal și expunerea rezultatelor sale în pagini de carte și de reviste.

Această întârziere își găsește explicațiile (dar nu și justificările!) în particularitățile perioadei de tranziție de la experimentul comunist, de deviere în evoluția normală, la democrația reprezentativă și economia de piață, cu implicații majore în planul dreptului, al practicilor și teoriei sale, precum și în saltul major presupus la nivelul dreptului pozitiv și relativ înfăptuit prin noua constituție din 1991, receptarea exigențelor juridice ale integrării euroatlantice și recodificările din ultimul deceniu. Ritmul rapid, la scara istoriei și în raport cu capacitatea intelectuală mărginită prin forța lucrurilor istorico-colective – în sensul că generația solid formată înainte de 1989 are fatalmente posibilități natural-formative limitate de a asimila rapid și total în mod corespunzător schimbarea și în a asigura reflectarea ei teoretică, fiind permise și în această privință evoluții mai lente, mergând până la nevoia așteptării schimbului de generații și prin aceasta de mentalități (juridice) – a favorizat reproducerea formelor anterioare și, într-o oarecare măsură, chiar a conținutului ideatic ori limitarea la aspectele de ordin teoretic, lăsând atacarea fondului pentru mai târziu, la momentul convenit. Dar și în această privință timpul nu mai are răbdare. A continua astfel înseamnă a condamna la o analiză mediocră, utilitaristă și a refuza și rata șansa poate ultimă a momentului de relansare a unei reflecții juridice naționale.

Încă acum o sută de ani, în celebra sa lucrare *Elementele dreptului civil* (1921) și sub sugestivul subtitlu „Tălmăcirea și aplicarea normelor de drept. Cercetarea științifică”, definind știința dreptului ca fiind „cercetarea – critică, comparativă și pozitivă – a normelor pozitive de drept,

așa cum le găsim concretizate în obiceiuri și în legi, în raport cu nevoile și năzuințele din care izvorăsc în ultimul resort”, Matei B. Cantacuzino atrăgea atenția că „pentru aceasta nu e suficientă o explicație a textelor de lege, nicio expunere a controverselor la care aplicarea lor poate da loc, ci, ca în orice cercetare științifică, trebuie o lucrare de analiză și de sinteză”. Se invocă în acest sens autoritatea unui Jhering reproducându-i-se aprecierile potrivit cărora articolele de lege, fiind deduse din examenul relațiilor vieții, ni se prezintă ca soluții imperative practice a unor situații determinate, a unor anumite raporturi care, derivând din viața reală, sunt și devin din ce în ce mai complexe și au nevoie pentru soluționarea lor de combinarea mai multor reguli. Pe de altă parte, un raport poate fi conex cu alt raport astfel ca unul să nu apară în lumina sa adevărată fără a se fi elucidat întâi celălalt, fie că unul se arată ca derivând din celălalt sau ca dându-i naștere, fie că unul nu e o specie față de celălalt care reprezintă o categorie întregă, un „genus”. Astfel că diversele raporturi se grupează în câteva unități sistematice care constituie instituția juridică. Împreunate în grupuri care corespund cu instituțiile juridice, regulile de drept pierd forma lor imperativă sau prohibitivă și se transformă în elemente, în calități constitutive ale instituțiilor juridice. În acest mod se nasc, de pildă, definițiile diferitelor instituții, condițiile constitutive ale raporturilor juridice – calitățile persoanelor, ale lucrurilor, ale facultăților – diversele diviziuni ș.a. Așa se deosebește cercetarea științifică a dreptului de expunerea sa într-o lege. „Legiuitorul ne dă în regulile sale corpuri compuse; știința le supune analizei, le descompune, le reduce în corpuri simple care sunt diferitele noțiuni ale dreptului”.

Raporturile dintre drept și știință ori problema statutului său din această perspectivă devin din ce în ce mai complexe și prioritar de cercetat, deopotrivă în plan conceptual, cel al interpretării ori aplicării concrete a normelor juridice. Dreptul se știe ce este? O tehnică, o artă ori chiar un domeniu special al cunoașterii? Toate laolaltă, sau puțin din fiecare? În orice caz, se impune a acționa spre acreditarea tezei că este și o știință, normativă ca și altele de acest gen, distingându-se, în același timp, prin necesitatea cunoașterii realității.

Un filosof italian al dreptului (R. Encinas de Mungarro, 1991) scria cu deplin temei că dintre toate științele el este singura care trebuie să le cunoască pe celelalte. Elogiu sau semn de slăbiciune? Poate că fiecare dintre ele, dar într-o formulă și echilibru care îi conferă singularitate și originalitate. Dar ceea ce e cert, așa cum remarca François Terré (2007), e că întotdeauna misiunea sa cu multiple fațete, îl plasează într-o circularitate permanentă – mai bine zis poate, într-o mișcare perpetuă de spirală – de la fapte la norme, de la norme la fapte, care face greu sesizabilă, dacă nu imposibilă ontologia sa. Fără îndoială însă, ori ce orizont al cunoaș-

3 Andrei Rădulescu, Prețuirea lucrărilor juridice românești, în „Curierul Judiciar”, anul XL, nr. 10 din 8 martie 1931, p. 133.

4 Radu Dimiu, Existența literaturii juridice române, în „Pandectele române”, partea a IV-a, 1942, p. 34 și urm.

terii merită să fie explorat spre a-i înțelege limitele și a-i discerne originalitatea.

De-a lungul timpului am asistat la un adevărat asalt al științelor asupra dreptului, care a trebuit, în consecință, să caute și să ofere răspunsuri corespunzătoare la asemenea provocări. A fost vorba astfel de acțiunea fizicii, chimiei, biologiei, geneticii ori ecologiei, aceasta din urmă generând chiar o ramură specială de reglementări și un inedit domeniu de reflecție și studiu. Alte avansuri ale științei – nanotehnologiile, internetul ș.a. – își așteaptă dezvoltările juridice adecvate și gestionarea pe această cale a efectelor pe care le produc asupra individului și a societății.

În planul esențelor teoretice devin prioritare teme aferente abordării comparative precum: raționalitate științifică și raționalitate juridică, fapt științific sau fapt juridic, drept și non drept, drept dur și drept suplu ș.a. Absența cvasitotală a unor asemenea subiecte din cercetarea și publicistica juridică românească nu înseamnă că problemele pe care le ridică nu există în realitate, ci numai că le ignorăm, dar și că a venit timpul să abandonăm o atare atitudine și să ni le asumăm ca realități.

3. Insuficiența tehnicismului juridic. Desigur, un asemenea raționament ne apare astăzi ca un simplu exercițiu de efort teoretic rămas în istorie, dat exemplu de model de abordare complexă ce se păstrează intact. Din această perspectivă a inerției abordării tehniciste în analiza și cercetarea în domeniul dreptului se manifestă unele fenomene contrastante, aparent contradictorii cu regula constatată și absolut corespunzătoare realității, care necesită explicații dacă nu corecturi, unele dintre ele urgente. Să ne întrebăm, de exemplu, dacă recenta practică cu amploare de fenomen post-punerii în aplicare a noilor coduri „civile” și „penale” de a publica cursuri și tratate universitare, chiar și monografii „în lumina” acestora, ceea ce le conferă statutul de reeditări cu ajustări formale, de text legal invocat, se poate explica exclusiv printr-o simplă tentă tehnicistă sau denotă și o continuitate de principii și de concepție teoretică. Dacă am accepta această din urmă teză s-ar impune apoi să vedem în ce măsură în timp și pe conținut persistă aceste elemente de continuitate, anume deoarece în privința respectivelor coduri a existat o contextualizare puternică a viziunii și conținutului lor în perioada 1948-1989, o atenuare a acestora și redirecționare prin modificările legislative și reorientările doctrinare și jurisprudențiale post-1990, încercându-se saltul conceptual și de viziune la nivelul dreptului pozitiv prin recodificarea ale cărei rezultate au fost puse în aplicare în perioada 2011-2014. Să fie, oare, vorba, din nou, de un „miracol românesc” al unei continuități mereu surprinzătoare în numele supralicității teze de supraviețuire a „constantelor dreptului” ori, mai degrabă, de comoditatea, inerția și, în cele din urmă, și, din păcate, incapacitatea noastră de a schimba radical abordarea și

a pune în operă o nouă viziune asupra dreptului, impusă de actuala etapă a dezvoltării juridice a țării?

Răspunsul nu este prea greu de aflat, mai ales în condițiile în care acestei situații, al cărei simptom l-am evocat mai sus, i se adaugă și altele, poate nu de aceeași gravitate, dar care îi sporesc efectele negative și consolidează imperativul urgenței schimbării corespunzătoare a stării de lucruri. Aș a, spre exemplu, în pofida unei atari „molime generale” de abordare tehnicistă, în sensul interpretării legii, în litera și spiritul său și a expunerii rezultatului sub forma unor *lucrări de specialitate*, aduse la zi, asistăm la o anumită rețineră în atacarea, în măsura cuvenită – ca frecvență și amploare – tocmai a domeniilor prin natura lor mai „tehniciste” ale dreptului. Este cel mai evident în acest sens cazul „părții speciale” a Codului și dreptului penal. Explicând așteptarea autoimpusă în privința publicării demersului său teoretic asupra părții speciale (prin realizarea „unificării legislației noastre penale”), Vintilă Dongoroz (1893-1976) remarcă, în lucrarea sa din 1929, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, partea I-a, *Noțiuni generale și infracțiuni contra siguranței exterioare a statului*, că „Studiul «părții speciale», spre deosebire de acela al «părții generale», este de completă dependență de dreptul pozitiv. În «partea generală» se poate oricând întreprinde un studiu teoretic al problemelor aferente acestei părți, cercetându-se toate sistemele și teoriile interesând acele probleme și făcându-se numai referințe la dreptul pozitiv. Dimpotrivă, studiul «părții speciale» se mărginește în genere la o cercetare monografică a fiecărei infracțiuni privită în cadrul precis al dispozițiunii de drept pozitiv care o creează. Orice modificare adusă aici dreptului pozitiv în această materie poate face ca un studiu publicat anterior să-și piardă dacă nu importanța, în orice caz perfectă lui actualitate.”

Este ușor de observat în această expunere a marelui reprezentant al tehnicismului juridic în gândirea juridică românească că „ruptura” între metoda dominantă și apetența de abordare a domeniilor tehniciste se explică, desigur, mai ales prin eforturile mai ample și mai laborioase ori chiar mai de durată pe care le presupun asemenea demersuri, în ciuda facilității analizei și rolului mai redus al capacității de sinteză și conceptualizare. Din aceasta lipsește tocmai evaluarea legii din perspectiva importantului aspect al adaptării ei la nevoia socială și la particularitățile social-culturale ale aplicării concrete a dispozițiilor sale. În mod evident, depășirea pragului de inhibiție este absolut necesară pentru că numai astfel, printr-un efort conjugat și corelare cuvenită de abordare se poate asigura și cultiva coerența noului cadru teoretic de înțelegere și explicare a dreptului penal român actual. Nu mai puțin însă, expunerea lui Dongoroz reprezintă totodată și confirmarea indirectă, dar nu mai puțin lipsită de orice echivoc, a faptului că tehnicismul juridic însuși i a condus la un decalaj pe cât

de semnificativ, pe atât de încărcat de consecințe negative între viziunea consacrată normativ de noul drept pozitiv și concepția teoretică, perpetuată prin simple amendări, rămasă în urmă, ceea ce necesită o rapidă și deplină corelare, adică și o nouă doctrină juridică română.

4. Unificarea legislativă: semnificații ale unui proces prea puțin aprofundat. Trăim o vreme a triumfului constituției și, în mod corelativ, a judecătorului constituțional. Juriștii, și nu numai ei, așteaptă totul de la dispozitivul și considerentele deciziilor Curții Constituționale (C.C.R.), văzând în interpretarea și semnificațiile legii fundamentale astfel relevate o adevărată descifrare a unor hieroglife sacre, pe care fiecare lege este suspectată a le înfrânge! Controlul de constituționalitate preventiv sau *a posteriori* a devenit aproape o practică curentă deopotrivă a autorităților competente sau a justițiabililor interesați. Dar orice decizie a C.C.R., fie ea de admitere sau respingere a sesizării sau excepției, poate fi citită dincolo de contextul ei concret și ca un act de acuzare împotriva ideii de lege. Fiecare cenzură jurisdicțională a unei dispoziții legale devine și receptorul naturii profund defectuoase a legislației, care ajunge astfel „marele bolnav” al societății democratice. În ultimă instanță, întreg acest dispozitiv și demers contestatar având ca punct culminant cenzura constituțională nu face decât să sugereze că legea este susceptibilă a fi injustă, să genereze un surplus de neîncredere, până la discreditarea sa atât în lumea juridică, cât și în planul opiniei publice cu consecințe majore în privința efectivității și respectării prescripțiilor sale, precum și a valorii de instrument de coeziune și organizare socială. Dar, tot așa de adevărat și în mod evident o atare situație este semnul și chiar bilanțul unei crize generale a dreptului, una în care starea legii nu constituia decât ultima dintre contestările majore: haotică, prea abundentă, redactată defectuos ori rău aplicată și modificată neîncetat. Inflația de reglementări, volatilitatea lor și neputința manifestă de a percepe și exprima o lume devenită prea complexă și tot mai complicată pentru normativitatea juridică, toate acestea laolaltă și separat fac ca legea să-și piardă din măreția și valoarea sa de reper și instrument socio-cultural.

Se pare că și în această privință a degradării și destrucurării statutului legii s-a ajuns la un moment de răscruce, care impune reevaluări, mutații și decizii de natură și nu de conjunctură. Tradiționala justificare și consolare cum că asemenea reproșuri au mai fost formulate, în termeni comparabili, începând cu epoci îndepărtate și până în urmă cu câteva decenii, își pierd și ele din consistență și acceptabilitate. Într-adevăr, exemple privind rațiunile și opera de compilație a *Corpus iuris civilis* din veacul al VI-lea, considerațiile și reflecțiile lui Voltaire din al său *Secol al a lui Ludovic al XIV-lea* ori pozițiile americanului James Madison, „ministrului Le-

gislației” german Frederic Carl von Savigny (1779-1861), sunt valabile acum doar pentru istoria dreptului. În cazul nostru, și astăzi este vorba de nevoia unei reevaluări radicale a legii și statutului ei în sensul lor tradițional, a locului revenit și conferit în cadrul sistemului izvoarelor dreptului și în mentalul colectiv vizând guvernanta democratică. Între (și din) concurența legii interne, legii unional-europene și a legii internaționale devenită globală rezultă în sens tehnic tot mai mult un mix juridico-normativ mai greu de asamblat și exprimat în contururi ferme, dar devenit reper inevitabil în viața reală, care reclamă o înțelegere, interpretare și aplicare mai ales în spiritul și mai puțin în litera sa. După cum, referitor la captarea și exprimarea juridică a cerințelor societății, legea își transformă funcțiile, iar rolul său este împărțit cu forme și instrumente promovate de alți intervenienți, tot mai agresivi, decât tradiționalul stat. Și din această perspectivă legea românească prezintă provocările și particularitățile sale, ținând, de asemenea, de stările interne și specificitățile integrării europene și globale care impun cercetări consecvente și concluzii teoretice adecvate, capabile să servească prompt și eficient reflexiilor corespunzătoare în planurile practico-pragmatice.

Deja în acest punct se poate desprinde ca o primă concluzie faptul că marea ratare a dezvoltării juridice românești, atât interbelice cât și post-1989, a fost aceea de a nu fi putut face din dreptul pozitiv, prin intermediul codificării, în primul rând, un rezultat al operei de reflecție juridică. Într-adevăr, deși în acțiunea de unificare legislativă s-au avut în vedere și s-au promovat, în paralel, deopotrivă o opțiune politico-națională (reprezentată de extinderea legislației din Vechiul Regat pe teritoriul întregii țări reîntregite) și una a lucrării de tehnică a Consiliului Legislativ, în principal s-a aplicat prima, secunda aplicându-se numai în privința Codului penal și a Codului de procedură penală (intrate în vigoare la 1 ianuarie 1939).⁵ Reconstituirea noului drept român după 1989 a cuprins și adoptarea și punerea în aplicare de noi coduri „civile” (2011) și „penale” (2014) toate elaborate, de această dată, de comisii speciale constituite în acest scop, în baza unor proiecte concrete. Dar exemplul codurilor penale Carol al II-lea rămâne unic și, din păcate, azi irepetabil; la elaborarea lor, ca de altfel și la cea a celorlalte coduri adoptate în acea perioadă, dar repuse în aplicare (Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul comercial) au participat reprezentanți ai elitei juridice românești, teoreticieni și practicieni, reprezentând toate tradițiile juridico-intelectuale ale României Mari. Această experiență reușită a constituit, fără îndoială, modelul, în alt context istoric dat, pentru echipa Dongoroz care a elaborat în cadrul

5 Mircea Duțu, Un secol de stat unitar și drept național (1918–2018). Perspective istorice culturale-științifice, Editura Academiei Române și Editura Universul Juridic, 2018, p. 23-72.

Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române (ICJ) proiectele Codului penal și Codului de procedură penală din 1969, pe care după adoptare le-a însoțit cu impunătoarele *rules books* ale *Explicațiilor teoretice*, clarificând astfel perspectiva teoretico-conceptuală din care fuseseră elaborate și, mai ales, urmau a fi înțelese și aplicate respectivele acte normative. Asemenea experimente de codificare prin acțiune tehnico-științifică preponderentă ar putea aspira însă la statutul de regulă pentru construcția unui drept pozitiv al viitorului, intelectualizat și optimizat numai în condițiile în care latura pozitivistă ar fi completată printr-o dimensiune a reflecției juridice care astăzi pare a constitui tot mai mult un lux intelectual și cultural departe de a fi considerat indispensabil pentru formarea juriștilor români ca specialiști ai dreptului pozitiv. Or, lucrurile nu stau nici pe departe astfel.

5. Dincolo de pozitivism legalist și jurisprudențial: rolul filosofiei juridice. În cadrul dezvoltării juridice a României din ultimele trei decenii, un rol important i-a revenit jurisprudenței prin contribuția sa majoră la configurarea noului drept român. Marile etape ale acestui proces – începând cu tranziția legislativă, continuând cu adoptarea noii Constituții (1991), implicațiile integrării euroatlantice și până la adoptarea și punerea în aplicare a noilor coduri – au inclus și aportul concluziilor practicii judiciare, care au adus clarificări și precizări absolut necesare. Indiferent de forma sa de manifestare – constituțională, convențională, unional-europeană sau națională – jurisprudența a devenit astăzi un factor decisiv în restructurarea fenomenului juridic, mai mult, se poate spune că acum ea este cea care nu numai însoțește, ci și determină într-o măsură semnificativă transformări de substanță ale conștiinței juridice, indicând intrarea dreptului românesc într-o nouă epocă. Din această perspectivă se ridică o multitudine de întrebări care așteaptă răspunsuri din partea reflecției juridice, răspunsuri care presupun depășirea abordării tradiționale a problemei jurisprudenței ca izvor de drept. Asistăm la o redefinire a rolului său în formarea și realizarea dreptului? Care sunt azi contribuțiile ei în diferitele ramuri ale sistemului juridic? Ce rol are jurisprudența în corelarea, sedimentarea și afirmarea noului așezământ juridic român? Care sunt raporturile și interferențele jurisprudențiale: în plan vertical (național, unional-european, internațional) și orizontal (între diferitele domenii ale reglementării), spațial (drept comparat și globalizare) ori temporal (succesiunea în timp a legilor, progresul juridic etc.)?

Pentru știința juridică, răspunsurile la aceste întrebări ar trebui să reprezinte un punct de plecare în elaborarea unei noi teorii a izvoarelor dreptului, una care să își asume în mod deschis depășirea paradigmei pozitivismului legalist ca orientare rămasă până astăzi dominantă în cultura noastră juridică cu toate criticile și

nuanțările intervenite în ultimii 150 de ani. Asumarea deschisă a jurisprudenței ca izvor de drept nu va putea ocoli problema recunoașterii aceluiași statut și pentru știința juridică însăși, așa cum asumarea și dezvoltarea până la ultimele consecințe a diferenței fundamentale dintre drept și lege va fi de natură să ofere nu numai argumente pentru reconsiderarea rolului acesteia din urmă în sistemul izvoarelor dreptului, ci și regândirea dreptului român ca expresie a identității naționale. Realizarea relativ târziu a unității politice (cu prima etapă fondatoare în 1859), crearea statului modern ca unul de „interes european” (N. Iorga), modernizarea juridică prin „transplant legal”, în primul rând francez, și-au pus din plin amprenta asupra apariției și evoluției reflecției juridice. Aceste fenomene constitutive ale modernității statale românești au fost însoțite ori le-au urmat evenimente majore succesive de schimbare radicală legislativă, de concepție juridică și practică judiciară, precum desăvârșirea unității statale în 1918 și inerentul proces de unificare juridică – legislativă, judiciară și culturală – marea deviere impusă de experimentul comunist (1948-1989), tranziția revenirii la democrația reprezentativă, inserția occidentală, euroatlantică și a globalizării, care au marcat profund și cristalizarea unei științe a dreptului și culturii juridice românești.

În prezent, mai mult ca oricând, reafirmarea și consolidarea identității naționale românești reprezintă o sarcină la a cărei realizare jurisprudența și știința dreptului din România sunt chemate să conlucreze. Schimbările rapide și radicale, dese la scara istoriei, intervenite periodic, ale cadrului juridic general – legislativ, jurisprudențial și judiciar – nu au permis răgazul necesar unei reflecții teoretice profunde, nuanțate și adecvate asupra fenomenului juridic, care să conducă la creații proprii, reducând-o la o simplă doctrină consacrată exegezei de text, interpretării tehnice a actului normativ în vederea aplicării și încercărilor de adaptare treptată a legislației la cerințele realităților naționale. Așa se face că despre o literatură juridică românească propriu-zisă, cu consistență proprie și prestanță internațională putem vorbi abia spre sfârșitul anilor 1930, când se contura și o știință a dreptului și cultură juridică națională. A urmat apoi perioada 1948-1989, cu un efort major de supraviețuire a unei cercetări și reflecții juridice mai ales în primele decenii ale perioadei, subsumate așa-zisei teze a „constantelor dreptului” și plonjării într-un tehnicism profund de redactare, interpretare și aplicare a legii și apoi de reluare a sa, din păcate în același spirit și perspectivă, și după 1990. În același timp, dezvoltarea normativ-legislativă fără precedent, sub impulsul contextului istoric, în ultimele trei decenii, a condus la un decalaj major, inadmisibil care a atins limitele suportabilității între natura formală, european-occidentală a dreptului pozitiv și calitatea tehnicistă, redusă la interpretarea și deslușirea prescripțiilor sale, în sens utilitarist a efortului teoretic.

Înfăptuirea concordantă dintre nivelul de dezvoltare juridică a societății românești devine astfel un imperativ național și un element-cheie al mersului istoric românesc, confruntat însă cu faptul că în România a dominat și domină încă punctul de vedere al *pozitivismului juridic*, așadar, al unei teorii a dreptului întemeiate pe principiul suveranității, care preferă studiul surselor formale conținutului material al dreptului, așa încât însăși juridicitatea unei prescripții porcede de la calitatea autorului și de la forma în care ea se găsește emisă, și nu din conținutul și semnificațiile sale. Procedând astfel, s-a redus în mod considerabil semnificația dreptului la a-l constitui ca obiect al unei analize obiective și științifice, acesta fiind înțeles ca un fapt, dar unul de natură particulară, cel al voinței suveranului. Prin urmare, întreg dreptul se află în lege. Dincolo de reducerea științei la o simplă exegeză a textului legal în vederea deslușirii și surprinderii cât mai exacte a voinței celui care l-a edictat spre a stabili astfel elementele și conturul ordinii juridice date și a aplica concret norma, pozitivismul juridic astfel practicat putea să contribuie la a justifica ideologia subadiacentă respectivei ordini pe care el o descrie și căreia, deci, îi dă o reprezentare raționalizată. Pentru că dacă dreptul nu mai apare ca o prescripție transcendentă, exprimând natura anumitor raporturi, nu riscă, oare, să nu reflecte decât valorile contingente proprii acelei organizări politice care îl secretă? Juristul care înțelege să descrie acea ordine juridică, ferindu-se de orice judecată de valoare proprie, nu devine, la rândul-i, prin acest simplu fapt exponent al valorilor cărora această ordine îi este secreția, conferindu-i astfel autoritatea morală care porcede de la amvonul adevărului?

Din nou aceeași constatare: există prea multe și prea mari similitudini ale unor atari considerații cu evoluțiile din trecutul și prezentul nostru juridic spre a nu constitui unul, dacă nu primul semnal de alarmă și impediment de trecut în procesul de relansare a unei reflecții asupra dreptului, capabil să conducă la reluarea tradiției și reconfigurarea în actualele condiții a unei veritabile științe a dreptului și solide culturi juridice în România. Dacă în perioada interbelică o asemenea situație de a lăsa în planul al doilea interesul pur științific și a-l manifesta mai ales prin eseuri, după modelul francez, era justificată de prioritatea realizării unificării legislației și a coerenței jurisprudenței și doctrinei, în ultimii 30 de ani s-a considerat, poate, mai importantă, într-o primă etapă, construirea noului drept pozitiv român, operă de o amploare fără precedent, dar care, ajungând la dimensiunile necesare, reclamă și un efort de conceptualizare și de sinteză teoretică pe măsură. De aceea, ne-am pus, în acest context, întrebarea existenței unei filosofii juridice românești, iar răspunsul este departe de a fi dintre cele măgulitoare. Înfăptuirile aferente, mai ales din perioada interbelică, exprimând concepțiile „unui drept rațional cu un fundament socio-

logic” se datorează contribuțiilor unor personalități precum Mircea Djuvara și nu-și găsesc niciun corespondent notabil în evoluțiile ulterioare. Însă, „interesul special” remarcat în aceeași perioadă de dezvoltare pentru sociologia dreptului a fost redus la acest nivel și explicat și el prin „scopurile practice imediate... urmărite pentru reforma legislativă și practica judiciară”, fără a ne asuma așa cum se cuvine și trebuie să o facem astăzi, contribuțiile fondatoare ale unui Eugen Ehrlich (1862-1922) aparținător școlii juridice bucovinene, devenită românească post-1919.

6. Dileme ale dreptului socialist. O altă problemă care așteaptă oarecare clarificări, dacă nu chiar o rezolvare cât mai definitivă, este cea a așa-zisului *drept socialist*, abordată până acum, cel puțin la noi, cu multe rețineri, mai ales grație proximității istorice cu fenomenul respectiv. Înainte de orice încercare de a ataca subiectul se cuvine remarcat faptul că poate suntem încă prea aproape de manifestările sale istorice spre a fi astfel capabili de analize detașate și evaluări suficiente, așa încât să se ajungă la concluzii cât de cât ferme și, cu atât mai puțin, relativ definitive. Se adaugă acestui inconvenient de succesiune temporală unul tot atât de important, dar ținând de paradoxul de a vorbi de un *drept socialist* manifestat într-o societate, căreia nu numai că i-a împrumutat numele, dar care se pretindea conceptual ca fiind caracterizată prin *antijuridism* și chiar *antietatism*. Dincolo de asemenea „amănunte” speculative este de domeniul evidenței că în plan practic a existat și s-a impus o legislație specifică, construită în sistem, cu vocație de amploare și afirmare internațională, care a condus pe unii comparatiști, precum francezul R. David, să vorbească despre „familia drepturilor socialiste” în cadrul clasificărilor sistemice din anii 1960-1970. De asemenea, realitatea sa a presupus un efort substanțial de conceptualizare, desfășurat cu precădere în cadrul institutelor de stat și de drept ale academiilor de științe și al facultăților de drept din țările lagărului socialist care a generat discuții teoretice, uneori marcate de consecințe în planul confruntărilor politice concrete.

O asemenea concluzie se impune cu atât mai mult cu cât problemele teoretice ridicate de afirmarea dreptului socialist continuă să subziste și după dispariția acestuia ca ordine juridică existentă în mod real, iar marea confruntare teoretică Paukanis-Vișinski, soldată cu victoria politică, mai ales a acestuia din urmă, este simptomatică în acest context. Problema majoră a constituit-o însă cea a raportului dintre conținut și formă în drept, mergând, în unele cazuri, până la extinderea sa la cea a celui dintre fond și forme de manifestare a juridicului și construirea unor „constante ale dreptului”. De ea este legat și demersul românesc, început în 1956, al teoriei „constanțelor dreptului”, văzut deopotrivă ca o contribuție teoretică și mai ales ca o stratagemă de supraviețuire în condițiile social-politice date ale unei cercetări

științifice pe tărâmul dreptului și care invită la clasificările cuvenite. Din această perspectivă se impune abordarea mai generală a dezvoltării noastre juridice în răstimpul 1948-1989, inclusiv în planul teoriei juridice, cu o corespunzătoare plasare în contextul general al sistemului socialismului real și subliniere în adevăratele ei dimensiuni ale excepționalității românești surprinsă alături de altele, precum cea iugoslavă, poloneză, ungară și chiar bulgară. În fine, nu putem ignora nici efortul creator de a afirma existența chiar a unei teorii a dreptului socialist, cu pretențiile sale legate de anumite dezvoltări creatoare și superiorități autoprocimate: dincolo de imaginarul juridic astfel stimulat și dezvoltat, rămân câteva elemente care au reușit să asigure o anumită continuitate și chiar specificitate, și mai ales acestea se cuvin a fi decelate cu precizie și relevate ca atare, până la a fi valorificate așa cum se cuvine.

Mișcarea „constantelor dreptului” poate fi interpretată și ca o reacție de rezistență și încercare de supraviețuire a unei activități de cercetare și teorie științifice asupra dreptului, venită din partea generației interbelice a elitei juridice obligată să se adapteze noilor condiții social-politice și refugiată, în mare parte, instituțional, în I.C.J. Ea a reușit totuși ca prin separarea structurilor logico-formale constante de conținutul social-politic variabil, să păstreze ca tehnică și artă de interpretare o parțială zonă de reflecție teoretică, să conserve și chiar să promoveze o oarecare legătură cu școala istorică și să asigure o deschidere spre dreptul natural, chiar dacă printr-o perspectivă așa-zis „socialistă”, marxistă, diferită de cea modernă, preponderentă occidentală.

7. Știința și cultura dreptului: ipostaza juridică a României Mari. O concluzie de importanță majoră și cu dimensiuni „seculariste” a reflecției prilejuite de marcarea *Centenarului...*, care se impune, înainte de toate, prin forța adevărului istoric pe care îl exprimă și a imperativului categoric pe care îl proclamă pentru prezentul și, mai ales, viitorul identității juridice naționale, constă, fără îndoială, în consolidarea și acreditarea definitivă a orientării teoretico-practice potrivit căreia știința dreptului și cultura juridică românești au fost, sunt și rămân ipostaza juridică a României Mari. Dintotdeauna și în mod pregnant, identitatea juridică – exprimată prin sorginea romană perpetuată prin neolatinitatea modernității sale – a reprezentat, alături de limba comună, un element definitoriu al unității naționale a românilor de pretutindeni și se impune a reprezenta, întotdeauna, un vector de continuitate și românitate. Constituind deopotrivă o teză și un adevăr acreditate definitiv în plan existențial în urma desăvârșirii unirii naționale din 1918 și consolidată în perioada interbelică, acestea au cunoscut ajustări conjuncturale teritoriale, cu consecințele legislative aferente, în urma celui de al Doilea Război Mondial, consacrate prin Tratatul de la Paris din 1947.

În vreme ce fruntariile nu mai pot fi contestate formal-juridic, adevărurile istorico-culturale pe care le camuflează nu pot fi negate absolut și ignorate permanent. Într-adevăr, prin forța lucrurilor mai presus de lucrările curente și trecătoare, avem, și se cuvine să le recunoaștem și a ne supune lor, realități care își impun consistența și semnificațiile tot mai mult în așteptarea deplinei lor confirmări. Pentru acest moment de evoluție istorică și acceptare impusă de împrejurări se cuvine a constata că, dincolo de existența și manifestarea concretă a unui drept pozitiv (legislații) diferit – românească, ucraineană sau a Republicii Moldova – în privința deschiderii teritoriale a ideii României Mari se conturează tot mai evident profilul unei singure, tradiționale, creative și pe viitor decisive științe a dreptului și culturii naționale, românești, creatoare și înfăptuitoare de lege și dreptate.

Acesta este sensul unei posibile și inevitabile mari (re)unificări românești, care nu a încetat niciodată să existe sub raportul spiritului dreptului și al conștiinței juridice naționale, chiar dacă temporari s-au impus perioade de întrerupere de natură legislativă și aplicare jurisdicțională. De aceea, imperativul reconstituirii unității și afirmării unei științe a dreptului și culturii juridice românești, una și indivizibilă, a românilor de pretutindeni, creatoare de drept și manifestare de dreptate, devine astăzi unul prioritar și componentă definitorie a identității naționale. Pentru aceasta, dincolo de mersul gândirii și reflecției academice se impun câteva demersuri nu lipsite de semnificații concrete. Așa, de exemplu, asumarea, preluarea, continuarea specifică și valorificarea tuturor tradițiilor juridico-universitare și de cugulare juridică românească interbelice; a existat astfel un puternic focar de știință juridică bucovineană dezvoltat la Cernăuți și a cărui continuitate ar trebui revendicată și afirmată de facultatea de drept din capitala istorică a regiunii, succesoare legitimă a entității interbelice; tot așa, în capitala și întreaga Moldovă dintre Prut și Nistru s-a manifestat, și se continuă post-1991, drumul unui mers juridic românesc, consolidat de opțiunea căii europene a republicii moldave, după cum dezvoltarea juridică a Dobrogei nu poate fi lipsită de experiențele răstimpului 1913-1940.

8. Rezonanțele Centenarului. În domeniul juridic poate că cea mai importantă rezonanță a marcării Centenarului Marii Uniri (2018) o reprezintă relevarea necesității, oportunității și urgenței elaborării, adaptării și asumării unor linii fundamentale și permanente de cercetare științifică și comunicare publică privind problematica statului național unitar român și a temeiurilor și garanțiilor sale juridice. Într-adevăr, simpla trecere în revistă și analiză sumară a rezultatelor istoriografiei consacrată modernității românești ne arată o sărăcie a preocupărilor și o insuficiență a consistenței studiilor și investigațiilor vizând fenomenul constituirii și evo-

luției statalității românești moderne, în deplinătatea dimensiunilor sale. Și aceasta, în condițiile în care existența unor formațiuni statale și misiunea lor istorică au fost întotdeauna de o importanță majoră în istoria românilor. Astfel, chiar în formula retragerii în Moldova în 1916-1918, cu o armată în refacere și într-o fază încă incertă a războiului, statul român a contat decisiv în hotărârea marilor puteri occidentale de a-i acorda încredere ca important factor de stăvilire a molimei bolșevice biruitoare în Rusia și care tindea să se extindă în întreaga Europă Centrală, negând dreptul la autodeterminare al naționalităților de aici.

Astfel, spre exemplu, într-o declarație a mareșalului francez Foch din 25 martie 1919, răspunzându-se unei întrebări a prim-ministrului britanic, Lloyd George, dacă ar trebui să se mizeze pe Odessa și pe Rusia albă a lui Denikin ori pe antibolșevismul român, primul afirma tranșant: „Eu nu acord armatei lui Denikin o mare importanță, pentru că armatele nu există ele însele. Trebuie să aibă în spatele său un guvern, o legislație, o țară organizată. Este mai bine chiar să ai un guvern fără armată, decât o armată fără guvern. Iată de ce vă spun: bazați-vă pe România pentru că aici aveți nu numai o armată, ci și un guvern și un popor.”⁶

Din perspectiva analizei aferente celor 160 de ani de la primul act inițiator al procesului de constituire a statului național unitar român din 1859, și deja a peste 100 de ani de la desăvârșirea sa în 1918 devin necesare clarificări și concluzii mai ferme, pe cât posibil definitive. Necesitatea abordării în lumina decantărilor vremii și a ultimelor date ale cunoașterii științifice privește teme prin natura lor esențiale și deci prioritare; un prim inventar pertinent, dar prin forța lucrurilor insuficient, ar viza aspecte precum: specificitatea (internă și internațională) a formării și afirmării stabilității moderne românești, rolul de instituții definitorii ale acesteia al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al justiției în general la înfăptuirea coeziunii sociale și asigurării unicității legii, al Academiei Române referitor la unitatea cultural-științifică și a tradițiilor istorice și cel al Bisericii creștine, în sensul unității spirituale, fundamentele juridice constituite de actele de autodeterminare din 1918: de la 17 martie/9 aprilie de la Chișinău, 15/28 noiembrie de la Cernăuți și 18 noiembrie/1 decembrie de la Alba Iulia și recunoscute prin tratatele de pace din 1919-1920, întemeiate pe principiul naționalităților, antidot redutabil al revizionismului interbelic, înfăptuirea unității juridice – legislative, judiciare, în planul științei dreptului și al culturii juridice – dilemele perioadei 1948-1989, provocările integrării euroatlantice și globale, ale păstrării și afirmării unei identități juridice naționale ș.a.

Aceste elemente și multe altele își așteaptă abordările cuvenite și judecățile adecvate ale istoriei, spre a da încredere acțiunii prezentului și a fundamenta perspectivele viitorului. Ele nu pot avea loc de la sine ci au nevoie de inițiativa și acțiunea în primul rând din partea noastră, a celor investiți cu responsabilitatea continuării tradiției științei juridice românești.

9. Nevoia unei creații juridice originale. Unitatea juridică deplină a României Mari din perioada interbelică de maximă expansiune poate și trebuie reafirmată astăzi și consolidată în viitor în ipostaza sa tot mai importantă științifico-culturală, iar identitatea juridică națională românească nu poate fi gândită și manifestată în cadrul integrării europene și al globalizării decât ca una singură și indivizibilă, în virtutea tradițiilor comune și a aspirațiilor identitare unitare, ireductibile în contextul diversității implacabile. Existența unei științe a dreptului și a unei culturi juridice naționale nu poate fi concepută în afara și fără o contribuție originală semnificativă la progresul general al cunoașterii în domeniul de referință. Iată de ce prioritară devine astfel reluarea tradiției interbelice a prezenței românești în câmpul creației juridice reprezentative internațional, prin opere de referință fondatoare, precum cele ale lui Vespasian V. Pella (1897-1954) în privința dreptului internațional penal ori Eugen Ehrlich (1862-1922) referitor la sociologia dreptului sau precursore ca, de exemplu, cea a lui Paul Negulescu (1874-1946) cu referire la dreptul administrativ global în plină expansiune astăzi. În prezent, participarea la mișcarea juridică de idei internațională se pune în alți termeni decât cei aferenți epocilor anterioare; în perioada integrării europene și a globalizării, căile și formele de expansiune și promovare a avansului cunoașterii în materia dreptului sunt diferite, mai complexe și mai dificil de afirmat, dar în absența aportului creator riscăm a rămâne în postura de receptor, interpret și executant supus al regulii, fără măcar a-i înțelege pe deplin rosturile și semnificațiile. Revitalizarea unei adevărate științe a dreptului și autentice culturi juridice românești, demne pentru cerințele veacului al XXI-lea, presupune, astfel, ruperea cu atitudinea comodă a tehnicismului absolut, cu rezultatele sale modeste reduse la deslușirea înțelesurilor legii în vederea unei mai bune aplicări a sa și saltul spre reflecția creatoare asupra dreptului ca fenomen socio-cultural aflat într-o nouă fază, post-modernă, de concepere și manifestare a sa. Iar primul pas în această direcție îl reprezintă reconsiderarea rolului acordat cercetării științifice fundamentale în domeniu, precum și ridicarea nivelului teoretic al celei aplicate, redusă adeseori la stadiul de consultație juridică legală.

În același timp, învățământul superior juridic, dominat de un conservatorism absolut, evoluează nu numai spre o ipostază trans-sistemică ci și în sensul trecerii de la situația de „școală profesională”, de pregătire utili-

6 Catherine Durandin, *Histoire des Roumains*, Editura Fayard, Paris, 1995, p. 239.

taristă a viitorilor practicanți ai profesilor juridice tradiționale, și ele în plină evoluție, spre una în care juristul bine format intelectual este specializat în a pune în practică cunoștințele formativ-teoretice de care dispune în interpretarea și aplicarea legii. Renașterea interesului pentru teoria dreptului se datorează astăzi prin cel puțin două rațiuni de fond. Prima ține de transversabilitatea crescândă a temelor și problemelor pe care le întâlnește juristul contemporan, astfel că *summa divisio* între dreptul public și dreptul privat este din ce în ce mai mult pusă la index în numeroase domenii, precum dreptul mediului, dreptul răspunderii, dreptul fiscal, dreptul concurenței, dreptul libertăților fundamentale. Cea de a doua rațiune rezidă în fenomenul internaționalizării și globalizării gândirii și practicii dreptului: dacă unii teoreticieni străini (precum H. Kelsen, H.J. Hart, ori R. Dworkin) au cunoscut un succes cvasiplanetar, devenind astfel deosebit de dificil de ignorat în planul reflecției naționale, nu mai puțin și judecătorii, îndeosebi cei aparținând jurisdicțiilor supreme, sunt zilnic tentați să privească către omologii lor străini ori spre jurisdicțiile europene și internaționale pentru a vedea în ce mod în cazuri asemănătoare celor supuse rezolvării s-a decis și motivat. Procedând astfel, interesul lor poartă mai puțin asupra detaliilor împrejurărilor, cât în privința modurilor de raționament și de argumentare folosite și împrumutate, aspecte care țin preponderent de obiectul teoriei dreptului. Nu mai puțin însă, în lipsa unei viziuni teoretice integrale asupra fenomenului juridic, toate acestea nu vor putea reprezenta decât note de subsol în cadrul unor discuții pe cât de specializate, pe atât de irelevante pentru o cultură juridică dezvoltată sub semnul pragmatismului.

10. Concluzie: repere ale refondării științei dreptului și culturii juridice românești. Dacă acum 100 de ani când se constituia România Mare și grație unui atare fenomen istoric, avântul statului-națiune acorda întâietate absolută suveranității, iar relațiile interstatale se manifestau prin intermediul dreptului internațional, prin dialog și cooperare între state dotate cu tradiții juridice proprii și diferențiate, astăzi se manifestă din plin mondializarea pe care înțelegem să o acceptăm sub o formă diferită decât cele care caracterizau viziunile romane sau papale în sensul respingerii tendinței spre un drept comun, ci o perspectivă a convergențelor, împrumuturilor reciproce între ordinile juridice și care, prin hibridizare, să conducă la producții juridice hibride, purtătoare ale specificului cât mai multor, dacă nu ale ansamblului tradițiilor juridice. Principalul factor al promovării unor atari evoluții și garantării continuării existenței filonului specific îl reprezintă cultivarea unei științe a dreptului și culturii juridice naționale, românești, expresie a efortului creator conștient desfășurat și emanație a capacității de cercetare și reflecție proprii. La un secol de la avântul procesului de constituire a

unei științe a dreptului și a unei culturi juridice românești, declanșarea preocupărilor de refondare a lor ar putea avea ca repere prioritare:

A. Cu titlu preliminar, în plan formal și cu caracter urgent:

- 1 regândirea cadrului de desfășurare, promovarea unei abordări integrate și stabilirea unor tematici prioritare comune ale cercetării științifice în domeniul dreptului; realizarea unui echilibru între cercetarea fundamentală și cea aplicativă, dimensiunile națională și europeană/internațională, interdisciplinară/specializată; elaborarea unei strategii generale în materie și convocarea, în acest scop, a unei reuniuni naționale (États généraux...) a tuturor factorilor implicați și interesați, spre a dezbate, identifica și promova piste necesare atingerii unor asemenea obiective;
- 2 reformarea modului de învățare a dreptului, promovării științei și practicii sale, formării în domeniu așa încât să rezulte specialiștii necesari progresului științifico-cultural și avansului profesional; depășirea imobilismului instituțional și pedagogic, a impedimentelor masificării și hiperspecializării; valorificarea multiplelor experiențe din ultimul timp – precum: învățământul transistemic, filierele selective, clinicile juridice ș.a. – și o integrare adecvată a învățământului superior, cercetării științifice și practicilor (culturilor) profesionale aferente domeniului.

B. Pe fondul problemei și în sensul conținutului acesteia:

- 1 întemeierea acestora pe tradiția originii românești și pe neolatinitatea modernității elementelor componente ale civilizației juridice românești; pe un drept roman văzut ca „intim și definitiv înglobat în structura istorică și rațională a dreptului modern”, unul care este și rămâne „cultură și istorie și omul modern (și chiar cel post-modern!, paranteza noastră – M.D.) nu a găsit formula miraculoasă care să-i permită de a evada din istorie și cultură” (Valentin Al. Georgescu);
- 2 prioritatea (re)fondării, pe cât posibil, a unei identități juridice românești, având în centrul său tradiția, continuitatea și excepționalitatea istorico-culturală, iar ca vehicul principal identitatea constituțională, ca formă de manifestare a unității prin diversitate;
- 3 promovarea creației și științifico-culturale originale, cu rezonanțe majore în planul avansului cunoașterii și progresului juridic național și universal; recâștigarea prestigiului interbelic și consolidarea contribuției creatoare românești;
- 4 conceperea și promovarea dezvoltării juridice ca parte inseparabilă și dimensiune esențială a dezvoltării României și promovarea sa ca atare în strategiile pertinente;
- 5 asumarea și manifestarea solidarității juridice neolatine în cadrul celei a familiei de tradiție romano-germanică și acceptarea unei mondializări prin hibri-

dizare, conviețuire și dialog continuu al tradițiilor și valorilor specifice, identitare;

- 6 refuzul unui drept global și acceptul pentru o mondializare a dreptului ca sumă și sinteză, și nu ca un tot impus unilateral;
- 7 reconsiderarea „constantelor dreptului” din perspectiva unui drept natural înțeles la rândul lui pe linia acelei *philosophia perennis* a dreptului refuzate nu numai de ideologia socialistă, ci și de teoria juridică burgheză („permanențele juridice” ale lui Mircea Djuvara) și reîntemeierea în acest spirit a științei dreptului.

După încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, confrunțați cu colapsul general al societății și cu consecințele devastatoare ale legilor promovate de regimul național-socialist asupra conștiinței juridice, renumiți profesori universitari și judecători ai din Germania occidentală au declanșat un amplu proces de reconstrucție a dreptului german care a rămas în istoria recentă ca o „renaștere a dreptului natural” (*Naturrechtsrenaissance*). Desfășurată pe parcursul anilor 50 ai secolului trecut, această renaștere a asigurat nu în ultimul rând climatul juridic al așa-numitului „miracol economic” german, pierzându-și apoi treptat din intensitate pe măsura stabilizării așa-numitului stat-providență într-un Occident tot mai secularizat. După o jumătate de secol, colapsul social înregistrat în urma prăbușirii regimurilor comuniste din 1989 nu a mai fost urmat însă de o reafirmare la nivel principial a dreptului natural, regulile de funcționare a societății occidentale fiind considerate un reper ideologic suficient pentru orientarea reconstrucției post-comuniste, de unde imperativul maximizării profitului economic pe seama deteriorării naturii, preeminența neoliberalismului victorios împotriva doctrinei sociale a Bisericii și impunerea drepturilor omului ca ultimă expresie integral secularizată a dreptului natural.

Consecințele acestei abordări deficitare sunt astăzi mai evidente ca oricând. În pofida încrederii într-un sfârșit al istoriei asigurat de victoria finală a democrațiilor liberale și a modelului economic capitalist, criza care pusese capăt totalitarismului din partea răsăriteană a Europei avea să se dovedească a fi și o criză a relativismului dominant în jumătatea apuseană, iar faptul că această criză nu a făcut decât să se adâncească în ultimele trei decenii ar putea fi privit ca o consecință inexorabilă a renunțării la marea tradiție a dreptului natural. Cu atât mai mult cu cât în Occident actualitatea acestei tradiții a părut a fi fost pusă sub semnul întrebării inclusiv din partea unor voci autorizate ale Bisericii, pentru a nu mai vorbi despre abandonarea ei de către imensa majoritate a juriștilor, experiența istorică a Răsăritului poate fi considerată o resursă prețioasă pentru reînnoirea ei în contextul provocărilor contemporane, iar tradiția juridică românească oferă un cadru cum nu se poate mai prielnic pentru acest demers. Așa cum în

plin materialism specialiștii Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române continuau să considere dreptul „o creație a spiritului” și să vadă în „problema dreptului natural” presupus rezolvată în mod definitiv de marxism-leninismul dogmatic o adevărată „constantă a dreptului”, tot astfel și astăzi aceeași problemă își poate regăsi locul într-o doctrină socială reînnoită ca ecologie integral.

Manifestul juridic al Centenarului Marii Uniri se doarește a fi un *omagi*u adus trecutului, un *semnal de alarmă* asupra situației prezentului și un *apel* la reflecție profundă și acțiune responsabilă pentru, deopotrivă, prezent și, mai ales, viitor.

Perioada interbelică, cea a României Mari, deși de numai 21 de ani, este epoca cea mai fertilă, mai creativă și de dezvoltare mai originală și în privința științei dreptului și culturii juridice românești. Răstimpul 1948-1989, care i-a urmat cronologic, a fost timpul rupturii bruște și radicale de deviere de la mersul istoric general și cel al ideilor, în care eforturile creatoare ale unei generații de juriști eminenți s-au irosit în căutarea iluzoriului „drept socialist” și al teoriei sale, iar teza „constantelor dreptului” a reprezentat protestul lor tăcut de retrimiteri (subversivă) la științificitatea uitată a dreptului roman sau la o nouă cale spre eterul drept natural. Un mesaj de continuitate ideatică, neuitare și valorificare a tradițiilor naționale. În fine, și din păcate, cei 30 de ani scurși după 1989 nu au însemnat mai nimic în domeniu: acumularea necritică și adesea conjuncturală de reglementări fără o structurare într-un „nou drept român”, o stare de confuzie și așteptare caracterizată printr-un „tehnicism” absolut referitor la demersul teoretic, înăbușit de preocuparea interpretării legii în vederea aplicării ei. Răbdarea istoriei și-a atins limitele, iar riscurile colapsului științifico-cultural juridic își arată deja semnele.

Citit într-o atare perspectivă, *Manifestul juridic...* este, înainte de toate, un apel de și la conștiință, un îndemn pentru responsabilitate și, nu în ultimul rând, un program de acțiune și teme de reflecție care se impune a fi urmat cu speranță și încredere.

NOUA METODOLOGIE DE INSTRUIRE ÎN CADRUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI ȘI-A CONFIRMAT EFICACITATEA

Diana SCOBIOALĂ*

Director al Institutului Național al Justiției

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

ABSTRACT

Developing the institutional capacity of authorities in the justice sector is a necessity dictated by the imperatives of a time when the rule of law and ensuring respect for human rights and fundamental freedoms are the basic prerequisites for the existence of a truly democratic society. Taking into account these imperatives, stands out the importance of the initial/continuous training of judges/prosecutors at the National Institute of Justice, which is constantly improving its training methods, taking into account the remaining issues in the domain.

Key words: *Methodology, training, simulation, justice, judge, prosecutor.*

Dezvoltarea capacităților instituționale ale autorităților din sectorul justiției, constituie o necesitate dictată de imperativele timpului, în care statul de drept și asigurarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale, sunt premisele esențiale de existență a unei veritabile societăți democratice. În agonia disperată pentru reforme continue, ne scapă adesea miezul schimbării. Deja de zeci de ani tot reformăm neîncetat. Fiecare guvern nou investit se simte obligat să producă schimbări.

Suntem departe de a nega necesitatea reformelor, dar acordăți-le măcar o șansă de reușită: testați-le în aplicare, resetați atitudinea în abordare, învățați implimentarea! Perioada de rodaj poate aduce soluții și idei înțelepte, care nu trebuie ignorate. Toate acestea au conotații par-

ticulare în domeniul dreptului, domeniu care reclamă, în deosebi pentru beneficiarii săi, o certitudine juridică, determinată de interesul social, de necesitățile minime ale vieții materiale, asigurarea securității fizice, protecția proprietății, libertatea de acțiune, de gândire ș.a. Aceste elemente sunt chiar elementele-cheie la înfăptuirea justiției, iar procesul de formare a magistraților în orice stat este unul crucial.

Amintim că în Republica Moldova, pregătirea profesională inițială/continuă a acestora este sarcina exclusivă a Institutului Național al Justiției, instituție independentă, care a fost creată printr-o lege specială în anul 2006⁷, o lege destul de bună, de altfel, în redacția sa inițială. Pe du-

* sircu@yahoo.com

⁷ Legea nr. 152 din 08.06.2006, privind Institutul Național al Justiției, publicată în Monitorul Oficial nr. 102-2015, art. nr. 848 la 07.07.2006;

rata mandatului de director al INJ – 2015-2019 nu am ajuns să pătrund necesitatea și utilitatea modificărilor legislative operate în 2016 și 2018 sub paravanul **Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016**,⁸ extinsă prin Hotărârea Parlamentului nr. 259 din 8 decembrie 2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției.⁹ Și asta pentru că toate reformele pe care le-am demarat începând cu 2015 nu necesitau chirurgii legislative și vizau exclusiv modalitatea de aplicare mai eficientă, pe alocuri, mai neortodoxă a legii în cauză. Neortodoxia se referă mai mult la abordarea didactică radical diferită, decât la principiile de organizare și funcționare a INJ.

Aici se impun unele explicații preliminare. Institutul Național al Justiției nu este o instituție ordinară de învățământ, nu face parte din sistemul de învățământ din stat și, prin urmare, nu trebuie tratat ca atare în raport cu alte instituții fie ele publice sau private, fie ele de învățământ sau organe de stat. Cert este faptul că INJ, potrivit raționamentului de creare și funcționare, trebuie să facă parte din sistemul justiției devreme ce a devenit calea unică de acces în profesiile de judecător și procuror și formează judecătorii și procurorii în funcție. Admiterea însăși la INJ ar trebui considerată admitere în profesie după modelele francez, italian, spaniol. În orice stat european, Școala de magistratură este o instituție unică, aparte, care își arogă, pe bună dreptate, procese, metodologii de formare distincte.

Tocmai pentru aceste motive, reformele inițiate la INJ din 2015 nu necesitau reforme legislative, dar elaborarea și adoptarea unei metodologii particulare de formare, susceptibile să răspundă mai bine scopurilor pentru care a fost creată instituția.

Primul pas a fost să evaluăm complex planul de formare inițială, pentru a înțelege în ce măsură el este adaptat scopurilor propuse. În principal, formarea inițială a candidaților la funcția de judecător și de procuror urmărește crearea și dezvoltarea abilităților practice ale audienților, orientate spre un mediu de formare cât mai proxim viitoarei meserii. În termeni academici, prin instruirea inițială se urmărește, abilitarea viitorilor justițiarilor cu următoarele competențe specifice: capacitatea de identificare și respectare a regulilor eticii și deontologiei profesionale; capacitatea de analiză și sinteză a cadrului normativ și datelor factologice; capacitatea de a motiva, redacta și explica deciziile adoptate; capacitatea de a opera cu standarde universale și regionale europene în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; capacitatea de a interpreta și aplica uniform

legislația națională și actele internaționale; abilitați de organizare, relaționare, inovare, posedarea abilităților non-juridice specifice profesiei.

Rezultatele evaluării au fost neașteptate: peste 80% dintre disciplinele din planul de formare copiau fidel curricula universitară. O asemenea stare de lucruri după aproape 10 ani de activitate a INJ nu mai era acceptabilă. Următorii pași nu s-au lăsat așteptați.

Cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, în anul 2017 a fost demarat procesul de revizuire a metodologiei de instruire existente, punându-se accent cu precădere pe crearea unui mecanism viabil de obținere și consolidarea a abilităților și deprinderilor practice ale viitorilor procurori și judecători.

Noua metodologie de formare presupune înlocuirea formatului instruirilor teoretice prin simulări de procese. Amintim că instruirea inițială durează 18 luni, 12 dintre care audienții se afla la INJ, iar 6 luni merg în stagiul de practică în organele procuraturii, poliției și instanțele judiciare. Prin urmare, cele 12 luni au fost împărțite în 2 semestre de studii. Primul semestru este dedicat mini-simulărilor caracteristice fazei prejudiciare și tuturor chestiunilor aferente acestei faze. În egală măsură, în această perioadă sunt întocmite actele procesuale maximum posibile, care eventual pot fi reclamate de faza respectivă. Am menținut totuși și unele mini-cursuri speciale, de care audienții nu au beneficiat pe parcursul universitar, dar care vor avea o valoare ajutată incontestabilă în activitatea lor profesională viitoare. Dar și pentru aceste cursuri a fost configurată o variantă de compromis la limită între teorie și practică – instruirea la distanță. În acest sens, utilizăm cu succes de ani buni platforma noastră ILIAS, precum și platforma Programului HELP al Consiliului Europei.

Cel de-al doilea semestru, catalogat de audienții noștri drept perioadă aplicativă maximă, presupune marile simulări ai fazei judiciare pe zece categorii de cauze civile și zece cauze penale, selectate de formatorii noștri ca fiind cele mai curente din activitatea profesională cotidiană.

Pentru a suma, întreaga formare inițială presupune simulări de procese, cursuri electronice, vizite tematice ale audienților în diverse instituții precum spitalul psihiatric, centrul de expertiză, AGEPI, penitenciare, simulator de tragere, cursuri de limbă engleza și, din acest an, de limbă franceză, stagii interne și externe.

O asemenea metodologie reclamă o pregătire foarte bună, și accentuez acest moment, a audienților dobândită până la admiterea la INJ. În caz contrar, ei pur și simplu nu vor ține pasul.

Această nouă abordare o testăm plenar deja asupra celei de-a doua promoție (Promoția XII). Rezultatele sondajului efectuat în rândul audienților INJ în cadrul Proiectului

8 Legea nr. 231 din 25.11.2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 1-6, art. Nr:6 la 06.01.2012.

9 Hotărârea Parlamentului nr. 259 din 8 decembrie 2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției, publicată în Monitorul Oficial, 459-471/922, 23.12.2016

Uniunii Europene „Suport pentru prevenirea și combaterea eficientă a corupției în sectorul justiției din Moldova” demonstrează satisfacție și eficacitate în pofida încărcăturii colosale pe care o presupune. Aceste sondaje ne permit să calibrăm punctual planul de formare la necesitățile beneficiarilor noștri. Deocamdată nemulțumirea frecventă vizează durata mică a instruirii inițiale. Tot mai mulți audienți pledează pentru extinderea la 2 ani a acestei perioade.

Dacă e să ne referim la substanța noii metodologii, atunci este cazul să recunosc că încărcătura maximă este pusă pe umerii formatorilor noștri, care sunt preponderent judecători, procurori, dar și avocați și reprezentanții iluștri ai mediului academic. Noul plan de formare i-a scos dramatic din zona de confort pe formatorii noștri, pentru că pregătirea proceselor simulate presupune un efort intelectual enorm. Contabilizați aici elaborarea scenariilor, actelor la dosar, și tot asta ținându-se cont de diverse standarde/normative interne și internaționale, derularea procesului simulat, evaluarea prestației fiecărui audient, precum și furnizarea feed-back-ului. Amintesc că formatorii INJ sunt profesioniștii în domeniu, care activează în calitate de judecători, procurori, avocați, profesori ș.a. profesioniști, și care totuși găsesc timpul și dedicația necesară pentru a pătrunde miezul metodologiei, o susțin și aplică, fapt pentru care le sunt profund recunoscătoare. Desigur, pentru o viabilitatea unei astfel de metodologii, soluția ideală ramâne instituția detașării judecătorilor și procurorilor la INJ.

Prin introducerea noii metodologii de instruire o atenție deosebită este acordată procesului de motivare și redactare a deciziilor adoptate. Și anume aici mai avem loc de îmbunătățiri. Cu suportul ambasadei SUA demaram un proiect ambițios pentru a ajusta metodologia la acest deziderat, prin elaborarea unui concept de ”artă a raționamentului judiciar” și injectarea acestuia în procesul de formare.

Această reformă care ne părea cu adevărat fantasmagorică la început anului 2015, este absolut funcțională acum în 2019, și anume aceste procese au fost certificate prin 3 standarde ISO de conformitate a sistemului internațional de management al calității: SM SR EN ISO 9001:2016/ISO 9001:2015; SM ISO 29990:2016/ISO 21001:2018, pe care le deținem de la începutul acestui an.

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARIILE – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

SERGIU CRÎJANOVSKI:

Obiectul de atentare a infracțiunilor săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății 23

DUMITRU OBADĂ:

Eficiența măsurilor specifice de combatere a crimei organizate 33

VEACESLAV SOLTAN:

Frauda informatică 36

FELICIA COSTIȘANU:

Excepții de la principiul egalității armelor în procesul penal
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului 41

ELENA NEAGA:

Prescripția tragerii la răspundere penală – aspecte de drept comparat 47

ADRIAN POPENCO:

Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 329 Cod penal al RM 52

DJULIETA DEVDER:

Răspunderea penală pentru încălcarea din neglijență a regulilor
și metodelor de acordare a asistenței medicale 57

SERGIU POPA, DUMITRU ROMAN:

Identificarea persoanei prin măsuri și metode speciale de investigații 64

RUSLAN POPOV:

Calificarea juridică a obținerii remunerației ilicite pentru entitatea publică
în care făptuitorul își desfășoară activitatea de serviciu 74

SERGIU RUSSU:

Protecția datelor cu caracter personal 78

OBIECTUL DE ATENTARE A INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE ÎN DOMENIUL OCROTIRII SĂNĂTĂȚII

Sergiu CRIJANOVSKI *

*procuror în Secția reprezentarea învinuirii
în Curtea Supremă de Justiție din cadrul
Direcției judiciare a Procuraturii Generale,
doctor în drept*

ABSTRACT

This scientific article is dedicated to some disputable aspects regarding the elucidation of encroachment object of the criminal offences committed in the domain of health protection, concerning the delimitation of this misdeed category from criminal offences committed in medical sphere, especially from medical malpraxis offences. In order to offer exhaustive answers, the authors have provided a detailed analysis of modern legislation (penal and other laws) in the sphere of health protection, as well as modern doctrine; have offered a systematization of the misdeeds committed in this sphere. As a result, there have been synthesized the useful conclusions which can be taken into account for the modern penal doctrine.

Keywords: *criminal offence in the sphere of health protection; criminal offence in the medical sphere; criminal offence of medical malpraxis; patients' rights; right for qualitative medical assistance; security obligation.*

Introducere

Ocrotirea sănătății populației Republicii Moldova constituie un domeniu de importanță vitală și de interes public deosebit, care obligă statul să ia măsuri pentru asigurarea viabilității, modernizării și dezvoltării lui. Medicina promovează protecția și respectul drepturilor umane, ceea ce face ca legislația în materie să fie deschisă reglementărilor europene. În concordanță cu acestea în literatura de specialitate se propun următoarele principii pe care trebuie să se fundamenteze orice

act medical: principiul legalității actului medical; principiul garantării dreptului la asistență medicală; principiul garantării dreptului la o a doua opinie în aceeași cauză medicală; principiul autodeterminării; principiul inviolabilității și intangibilității corpului uman¹⁰.

Art. 36 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova prevede că structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice¹¹.

10 Moldovan A.T. Tratat de drept medical. – București: Editura ALL Beck, 2002, p.15.

11 Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 001.

* s.crijanovschi@procuratura.md

Legea organică în domeniu este Legea ocrotirii sănătății, nr. 411 din 28.03.1995¹², care, în lit. i) art. 2, enunță principiile fundamentale ale sistemului de ocrotire a sănătății, inclusiv libertatea pacientului de a alege medicul de familie și instituția medicală primară.

Dreptul la ocrotirea sănătății, garantat de alin.(1) art. 36 din Constituție, este dezvoltat în alin.(1) și alin.(3) art. 25 din *Legea ocrotirii sănătății*, nr. 411 din 28.03.1995, care stipulează că cetățenii Republicii Moldova au dreptul la libera alegere a medicului și a formei de asistență medicală și să solicite asistență medicală instituțiilor medico-sanitare cu orice tip de proprietate și formă de organizare juridică, atât din țară, cât și din străinătate, în conformitate cu tratatele și acordurile internaționale, la care Republica Moldova este parte.

Dreptul persoanei la asistență medicală include dreptul de a alege sau de a schimba medicul și instituția medico-sanitară, precum și dreptul de a primi asistență adecvată și de calitate. Potrivit cadrului legal, dreptul la ocrotirea sănătății, fiind unul dintre drepturile fundamentale ale omului, este asigurat prin păstrarea fondului genetic al țării, prin crearea condițiilor de viață și de muncă, prin garantarea unei asistențe medicale calificate, acordate în corespundere cu exigențele medicinei moderne, precum și prin apărarea juridică împotriva prejudiciilor cauzate sănătății.

Răspunderea personală a medicului poate să opereze numai în situațiile în care există criterii clare care să poată determina exact *contribuția individuală*. Conform alin.(3) art. 14 din *Legea Republicii Moldova privind ocrotirea sănătății, lucrătorii medico-sanitari și farmaceutici poartă răspundere pentru incompetența profesională și încălcarea obligațiilor profesionale, conform legislației în vigoare.*

Discuții și rezultate obținute

Reieșind din formularea *dreptului la ocrotirea sănătății* putem deduce definiția încălcării a acestui drept. *Încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății* desemnează o faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită din intenție sau imprudență care prejudiciază dreptul pacientului la libera alegere a medicului; dreptul la liberă alegere a formei de asistență medicală; dreptul de a solicita asistență medicală atât în țară, cât și în străinătate, în instituțiile medico-sanitare publice sau private, precum și dreptul de a primi asistență medicală adecvată și de calitate.

Reieșind din definiția formulată observăm că *încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății* urmează a fi tratată mai extensiv decât *încălcarea dreptului la asistență medicală adecvată și de calitate*.

Fapte prejudiciabile din domeniul ocrotirii sănătății sunt *penale și extrapenale*. Dacă dreptul la ocrotirea să-

nătății include dreptul persoanei la asistență medicală, atunci infracțiuni în domeniul ocrotirii sănătății cuprind infracțiuni săvârșite în sfera activității medicale. Faptele penale în domeniul ocrotirii sănătății cuprind o gamă mai largă de infracțiuni. Dacă vom stabili corelația dintre malpraxis medical, infracțiuni în sfera activității medicale și infracțiuni în domeniul ocrotirii sănătății, vom observa că ele se corelează ca parte-întreg. Orice faptă de malpraxis medical constituie infracțiune săvârșită în sfera activității medicale, care la rândul ei este o varietate a infracțiunii săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății. Pe cale de consecință, există o listă întreagă de fapte infracționale din domeniul ocrotirii sănătății care nu pot fi recunoscute fapte de malpraxis medical, nici infracțiuni în sfera activității medicale.

Dacă denumirea „*infracțiuni săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății*” scoate în evidență domeniul specific de aplicare a legii penale, punând accent pe ocrotirea sănătății pacientului, atunci infracțiuni săvârșite în sfera activității medicale scot în evidență statutul special al subiectului și specificul activității medicale în care a avut loc incidentul nefast. Astfel, infracțiunile săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății pot fi comise atât de subiecți speciali, cât și de subiecți fără vreun statut special, principala trăsătură fiind că sunt îndreptate împotriva dreptului de ocrotire a sănătății a unei alte persoane (a pacientului). Astfel, putem conchide că protecția juridico-penală a drepturilor pacienților poate fi asigurată prin incriminarea și sancționarea faptelor infracționale în domeniul ocrotirii sănătății, inclusiv a infracțiunilor săvârșite în sfera activității medicale (a faptelor de malpraxis medical și a altor infracțiuni conexe acestuia).

În literatura de specialitate autorii autohtoni (C. Ețco, L. Gîrla, V.-S. Midrigan) definesc *infracțiuni săvârșite în sfera activității medicale* pot fi definite ca un ansamblu de fapte infracționale (prejudiciabile, săvârșite cu vinovăție, prevăzute și sancționate de legea penală) care aduc atingere dreptului la viață, sănătate și demnitate a pacientului prin acțiuni (inacțiuni) comise în sfera activității medicale.¹³ Această categorie de infracțiuni nu este prevăzută de un Capitol separat al Părții Speciale din Codul penal al Republicii Moldova, iar faptele infracționale săvârșite în domeniul medical profesional fac parte atât din *dreptul penal comun* (neacordarea de ajutor a unui bolnav, încălcarea regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale etc.), cât și din *dreptul penal internațional*, în special, constituie infracțiuni de război săvârșite împotriva populației civile și a prizonierilor de război care au căzut în mâinile adversarului, cum ar fi supunerea la experimente biomedicale.

13 Гырла Л. Врачебные упущения: условия и пределы применения уголовного закона. В: Revista Științifică „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”. Seria „Științe Sociale”. – Chișinău: CEP USM, 2014, nr. 3 (73), p.212-225;

Totuși, analiza atentă a conținutului Părții speciale a Codului penal ne permite să ajungem la concluzia că diversitatea faptelor infracționale săvârșite în sfera activității medicale profesionale nu permite adunarea lor artificială într-un Capitol distinct din cauza diversității valorilor sociale cărora li se aduce atingere prin fapte prejudiciabile ale lucrătorilor medicali. Am identificat două trăsături care unesc infracțiunile respective sunt:

- 1 Subiectul special al faptelor infracționale – *lucrătorul medical*;
- 2 Domeniul special de activitate – *activitatea medicală profesională*.

Cu toate acestea, știința contemporană cunoaște mai multe încercări de a crea o denumire relevantă a acestor categorii de infracțiuni: infracțiuni medicale; infracțiuni de malpraxis medical; infracțiuni săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății; infracțiuni săvârșite de medici; infracțiuni săvârșite de lucrătorii medicali; infracțiuni săvârșite în sfera activității medicale.

La prima vedere, toate acestea denumiri sunt corecte, însă careva diferențe există. Vom trece la argumentarea celor expuse. Așadar denumirea „*infracțiuni medicale*” este una vagă și poate crea confuzii la sistematizarea acestor fapte infracționale, într-un mod eronat putem atribui categoria „*infracțiunea medicală*” spre exemplu, la fapte infracționale de serviciu etc., pe când „*infracțiuni de malpraxis medical*”, dimpotrivă, constituie o denumire prea restrânsă, deoarece fapta de malpraxis implică doar o faptă infracțională (acțiunea, inacțiunea) imprudență (sine încredere exagerată sau neglijență) comisă de medic prin încălcarea standardului terapeutic, iar faptele infracționale în domeniul activității medicale profesionale săvârșite cu intenție (diverse forme de abuzuri conexe malpraxisului, cum ar fi efectuarea experimentelor biomedicale, abuzuri în domeniul creației umane etc.) ar rămâne neacoperite. Putem conchide că orice infracțiune de malpraxis medical constituie infracțiune săvârșită în sfera activității medicale profesionale, pe când nu orice infracțiune comisă în domeniul medical profesional constituie fapta de malpraxis medical.

Pe de altă parte, denumirea „*infracțiuni săvârșite de medici*”, mult vehiculată preponderent în literatura rusă, are și anumite neajunsuri: din perspectiva statutului subiectului, este o denumire restrictivă, deoarece nu acoperă fapte care pot fi săvârșite de alți lucrători medicali, neavând statut de medic; un alt avantaj evident al acestei denumiri este faptul că denumirea „*infracțiuni săvârșite de medici*” poate fi aplicată și față de fapte infracționale de drept penal comun (omor intenționat, tâlhărie, escrocherie etc.) dintr-un simplu motiv că și o astfel de faptă poate fi săvârșită de un medic, ce se pare logic: un medic poate fi subiect la un omor, la un act terorist, la trafic ilicit de droguri etc. O astfel de abor-

oare, nu ne permite să identificăm faptele infracționale cu caracter medical. Pe cale de consecință, nu putem accepta această denumire ca fiind una nepotrivită.

Aceiași situație o identificăm și în cazul denumirii „*infracțiuni săvârșite de lucrătorii medicali*”: dacă din perspectiva statutului special al subiectului e mai corectă decât precedentă, atunci din punct de vedere obiectiv, problema determinării sferei de aplicare poate să conducă la concluzii logice greșite, și din această cauză la fel se impune a fi inoportună.

Infracțiuni săvârșite în sfera activității medicale se pare a fi cea mai relevantă decât *infracțiuni săvârșite de medici*, deoarece este cert identificată sfera de aplicare a normelor juridico-penale speciale – domeniul activității medicale. Activitatea medicală a) poate genera riscul producerii unor prejudicii corporale (traume, maladii, procese și stări patologice) cauzate de activitatea profesională a medicului; b) presupune posedarea de către subiectul special a anumitor competențe profesionale în domeniul medicinei (studii superioare medicale sau studii medicale speciale); c) constituie o implicare specială (invazivă sau conservativă) în starea incipientă a sănătății pacientului la diferite etape (diagnosticare, profilaxie, tratament, reabilitare) și sub diferite forme (activitatea curativă și de profilaxie; diagnosticarea persoanelor; efectuarea expertizei medico-legale; acordarea serviciilor cosmetologice; efectuarea experimentelor medicale; activitatea informativ-consultativă) care trebuie să corespundă standardelor calității unanim recunoscute.

Reieșind din analiza Părții speciale a Codului penal identificăm lista infracțiunilor săvârșite în sfera activității medicale:

- *lit.a) alin.(2) art. 137 CP RM (Infracțiuni de război împotriva persoanelor)* – Expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin efectuarea experiențelor de orice fel, care nu sunt determinate de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc, cu privire la care persoana nu a consimțit în mod voluntar, expres și prealabil și care nu sunt efectuate în interesul acesteia;
- *lit.b) alin.(2) art. 137 CP RM (Infracțiuni de război împotriva persoanelor)* – Expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin prelevarea de țesuturi sau organe în scopul transplantului, cu excepția prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic în conformitate cu principiile medicale general recunoscute și cu consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanei;

- *lit.c) alin.(2) art. 137 CP RM (Infrațiuni de război împotriva persoanelor)* – Expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin supunerea la metode de tratament nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit în mod voluntar, expres și prealabil;
- *lit. n) alin. (2) art. 145 CP RM (Omor intenționat)* – omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei;
- *alin. (1) art. 158 CP RM (Traficul de organe, țesuturi și celule umane)* – Prelevarea ilicită de țesuturi și/sau celule umane prin extragerea acestora din corpul persoanei vii sau decedate de către persoane neautorizate și/sau în instituții neautorizate în acest sens conform legislației sau fără respectarea prevederilor legale ce se referă la consimțământul persoanei la donarea acestora, sau în scopul obținerii unor venituri din aceasta, precum și vinderea, procurarea, sustragerea, utilizarea, păstrarea, deținerea, transmiterea, primirea, importarea, exportarea sau transportarea ilegală a acestora;
- *alin. (2) art. 158 CP RM (Traficul de organe, țesuturi și celule umane)* – Aceleași acțiuni săvârșite cu organe umane sau părți ale acestora;
- *alin. (3) art. 158 CP RM (Traficul de organe, țesuturi și celule umane)* – Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), săvârșite: a) de către o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin. (1) sau (2); b) prin constrângere fizică sau psihică; c) asupra a două sau mai multor persoane; d) asupra unei femei gravide sau a unui copil; e) de două sau mai multe persoane; f) de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional;
- *alin.(1) art. 159 CP RM (Provocarea ilegală a avortului)* – Întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace, săvârșită: a) în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop; b) de către o persoană care nu are studii medicale superioare speciale; c) în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, stabilite de Ministerul Sănătății; d) în cazul contraindicațiilor medicale pentru efectuarea unei asemenea operații; e) în condiții antisanitare;
- *alin.(2) art. 159 CP RM (Provocarea ilegală a avortului)* – Întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace prevăzute la alin.(1) art. 159 CP RM: b) care a cauzat din imprudență o vătămare gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății; c) care a provocat din imprudență decesul victimei;
- *alin.(1) art. 160 CP RM (Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale)* – Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale de către medic;
- *alin.(2) art. 160 CP RM (Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale)* – Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale de către medic săvârșită: a) în unități medico-sanitare nespecializate; b) de către o persoană fără studii medicale superioare speciale;
- *alin.(3) art. 160 CP RM (Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale)* – Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) art. 160 CP RM, care: b) au cauzat din imprudență o dereglare îndelungată a sănătății ori o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; c) au provocat din imprudență decesul pacientului;
- *art.161 CP RM (Efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei)* – Efectuarea de către medic a fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul scris al pacientei;
- *alin.(1) art. 162 CP RM (Neacordarea de ajutor unui bolnav)* – Neacordarea de ajutor, fără motive întemeiate, unui bolnav de către o persoană care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să îl acorde;
- *alin.(2) art. 162 CP RM (Neacordarea de ajutor unui bolnav)* – Neacordarea de ajutor, fără motive întemeiate, unui bolnav de către o persoană care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să îl acorde care a provocat din imprudență: a) o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) decesul bolnavului;
- *alin.(4) art. 212 CP RM (Contaminarea cu maladia SIDA)* – Contaminarea cu maladia SIDA ca urmare a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către un lucrător medical a obligațiilor sale profesionale;
- *art. 213 CP RM (Încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale)* – Încălcarea din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat: a) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) decesul pacientului.

Totodată, în opinia noastră, infracțiuni săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății în afară de lista faptelor infracționale expuse supra (infracțiuni în activitatea medicală) cuprind și fapte infracționale incriminate de următoarele norme de drept penal: *art. 213¹ CP RM (Publicitatea în scopul obținerii ilegale de organe, țesuturi și celule umane sau privind donarea ilicită a acestora); alin.(1) art. 214 CP RM (Practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice); alin.(2) art. 214 CP RM (Practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice); alin. (1) art. 214¹ (Producerea sau comercializarea medicamentelor contrafăcute); alin.(1) art. 215 CP RM (Răspândirea bolilor epidemice); alin.(2) art. 215 CP RM (Răspândirea bolilor epidemice); alin.(1) art. 218 CP RM (Prescrierea ilegală sau încălcarea regulilor de circulație a drogurilor); alin.(2) art. 218 CP RM (Prescrierea ilegală sau încălcarea regulilor de circulație a drogurilor).*

Expresia „*domeniul ocrotirii sănătății*” este cea mai relevantă pentru o gamă largă de fapte extrapenale contravenționale prevăzute de Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008, deoarece cuprinde nu doar fapte comise de medici și de alți lucrători medicali din domeniul activității medicale profesionale, dar și din domeniul ocrotirii sănătății care depășește această activitate, implicând diverse forme de abuzuri și încălcări în sfera asigurărilor medicale, accesului nediscriminatoriu la serviciile de sănătate, pe piața farmaceutică, precum și încălcările comise de către pacienți și alți utilizatori ai serviciilor medicale. Le vom trece în revistă: *art. 71¹ Cod contravențional (Discriminarea privind accesul la serviciile și bunurile disponibile publicului)*; *art. 75 Cod contravențional (Divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA)*; *art. 77 Cod contravențional (Practicarea ilicită a activității medicale și farmaceutice)*; *art. 77¹ Cod contravențional (Nerespectarea angajamentelor privind asigurarea instituției medico-sanitare cu medicamente)*; *art. 81 Cod contravențional (Angajarea în întreprinderile din sectorul alimentar sau în întreprinderile care desfășoară activități de întreținere corporală a personalului fără examen medical și/sau fără instruire igienică, și/sau fără calificarea necesară în materie de igienă)*; *art. 266 Cod contravențional (Încălcarea legislației și a regulilor din domeniul asigurării obligatorii de asistență medicală)*; *art. 342 Cod contravențional (Chemarea intenționat falsă a serviciilor specializate)*; *alin.(5) 364 Cod contravențional (Încălcarea legislației cu privire la publicitate)*.

Dreptul la asistență medicală calitativă constituie doar unul din valorile periclitate de infracțiunile săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății. Potrivit *art. 5 lit. c) și d)* din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, pacientul are dreptul la securitate a vieții personale, integritate fizică, psihică și morală, cu asigurarea discreției în timpul acordării serviciilor de sănătate, la reducere a suferinței și atenuare a durerii, provocate de o îmbolnăvire și/sau intervenție medicală, prin toate metodele și mijloacele legale disponibile, determinate de nivelul existent al științei medicale și de posibilitățile reale ale prestatorului de servicii de sănătate. Alin.(1) art. 8 din legea respectivă prevede că realizarea drepturilor sociale ale pacientului la asistență medicală este determinată de *asigurarea accesului echitabil la serviciile de sănătate de cea mai înaltă calitate*, pe care societatea o poate garanta cu resursele umane, financiare și materiale disponibile, conform legislației.

Dreptul la sănătate a fost mult timp considerat ca un „*drept de a doua generație*”, ceea ce înseamnă că nu are forță juridică obligatorie la nivel național și ca atare nu i s-a acordat destulă atenție și nu s-a investit destul în

respectarea acestuia. Această percepție, însă, s-a schimbat considerabil având în vedere că din ce în ce mai multe țări includ în constituția lor dreptul la sănătate și elementele cheie ale acestuia printre drepturile fundamentale și executorii și dezvoltă aceste drepturi prin legislația lor națională.¹⁴

Medicina promovează protecția și respectarea drepturilor umane, ceea ce face ca legislația în materie să fie deschisă reglementărilor europene. În acest sens, relația medic-pacient trebuie să fie fundamentată pe respectarea următoarelor principii:

- **Principiul legalității actului medical.** Actul medical trebuie să se desfășoare numai în condițiile reglementărilor legale și a evoluției științei și trebuie să fie protejat împotriva oricărui abuzuri în ceea ce privește libertatea omului, cu evitarea oricărui conflict de valori dintre știință și drepturile omului, promovând soluții de conștiință etică, din care trebuie să decurgă și legitimitatea lor.
- **Principiul garantării dreptului la asistență medicală.** Prioritatea ființei umane prevalează asupra intereselor singulare ale societății sau ale științei.
- **Principiul garantării dreptului la a doua opinie în aceeași cauză medicală.** Acest principiu prezintă două compartimente: libera alegere a medicului și dreptul la informare.
- **Principiul dreptului la autodeterminare.** Voința bolnavului trebuie întotdeauna respectată, fără a se ignora însă limitele posibilului omenesc, tehnic și moral.
- **Principiul inviolabilității și intangibilității corpului uman.** Nici o mutilare nu poate fi practică fără motiv medical evident și foarte serios, în afara unei urgențe, ceea ce se salvează, trebuind să fie mai important decât ceea ce se pierde.¹⁵

Raportul juridic medical, reprezintă totalitatea relațiilor socio-umane stabilite între subiectele de drept medical ce cad sub incidența legii civile și are o serie de *trăsături caracteristice* care îl aseamănă, dar îl și deosebesc de alte raporturi juridice. Caracteristici ale raportului juridic medical: este *un raport social* care se stabilește între persoane care au o calitate specială și cărora le este impusă de către legiuitor o anumită conduită; este *un raport volițional*, adică ia naștere ca urmare a voinței părților concretizată prin manifestarea consimțământului acestora; este *un raport contractual*; este *un raport cu caracter personal (intuitu personae)*. Prestarea serviciului medical are loc în considerarea pregătirii, calităților, aptitudinilor și/sau condițiilor furnizorului

14 Ardeleanu A.M. Soluționarea prin mediere a cazurilor de malpraxis medical. <https://aliantapacientilor.ro/wp-content/uploads/2016/04/Ardeleanu-SOLUTIONAREA-PRIN-MEDIERE-A-CAZURILOR-DE-MALPRAXIS-MEDICAL.pdf>

15 Novac-Hreplenco T., Dodon I. Bazele legislației în sistemul sănătății publice. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie “Nicolae Testițeanu”. Școala Management în Sănătate Publică. – Chișinău: Bons Offices, 2006, p.35.

de servicii medicale, iar de serviciile medicale beneficiază o anumită persoană (pacientul) în considerarea nevoilor sale personale.

Raportul juridic de drept medical este o relație socială prin care se urmărește satisfacerea unor interese materiale sau de altă natură, reglementată de norma juridică, în care părțile (medici, pacienți, persoane juridice) apar ca titulari de drepturi și, corelativ, de obligații reciproce, realizate în caz de nevoie cu sprijinul forței de coercitiune a statului.

Premisele oricărui raport de drept, deci *ipso facto* și ale celui de drept medical, sunt: *existența normei juridice care transformă o relație socială într-una de drept; subiectele de drept* – persoanele fizice și juridice (medici, pacienți, autorități publice etc.); *faptul juridic* – prin care înțelegem acea împrejurare, prevăzută de norma juridică în ipoteza ei, care odată concretizată, produce consecințe juridice, adică determină apariția, modificarea sau stingerea unui raport juridic.

Conținutul raportului juridic medical – totalitatea drepturilor (subiective) și obligațiilor (corelative) pe care le dobândesc, respectiv de care sunt ținute părțile raportului juridic de drept medical, în limitele normelor juridice de drept medical interne, comunitare și internaționale.

Obiectul raportului de drept medical se referă la ansamblul acțiunilor și inacțiunilor la care sunt îndrumate sau chiar obligate părțile pentru a exprima practic conținutul raportului.

Obligația medicală poate fi definită ca fiind acea îndatorire a subiectului pasiv al raportului juridic de drept medical de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, care poate consta în a face sau a nu face ceva. În procesul definirii obligației medicale trebuie acordată o importanță deosebită clasificării obligațiilor în obligații de diligență (de mijloace) și obligații de rezultat (determinate). *Obligațiile de diligență* sunt acele obligații ce constau în îndatorirea subiectului pasiv de a depune toate eforturile pentru atingerea unui rezultat, fără însă a se obliga la atingerea acestuia. *Obligațiile de rezultat* sunt acele obligații ce constau în îndatorirea subiectului pasiv de a obține un rezultat determinat.

Obligațiile furnizorilor de servicii medicale sunt, de cele mai multe ori, obligații corelative drepturilor pacientului: *obligația de a oferi tratament medical de urgență* – corelativă dreptului pacienților de a beneficia de servicii medicale în timp util; *obligația de a realiza o asistență medicală curativ-profilactică de calitate, fără discriminare, care să contribuie la menținerea stării de sănătate și la prelungirea speranței de viață a pacienților* – corelativă dreptului pacienților la măsuri preventive, dreptului pacienților la respectarea standardelor de calitate

a serviciilor medicale; dreptului pacienților la siguranță; dreptului pacienților la tratament personalizat; *obligația de a informa pacientul asupra posibilităților terapeutice cât și asupra stării reale de sănătate/boală astfel încât acesta să-și poată exprima consimțământul autonom informat* – corelativă drepturilor pacienților la informare, la consimțământ și la liberă alegere; obligația de a fi la curent cu progresele medicale în domeniul său de activitate, în vederea realizării unei asistențe medicale optime – corelativă dreptului pacienților la respectarea standardelor de calitate a serviciilor medicale; *obligația de a nu refuza urgențele medico-chirurgicale care, netratate în timp util și competent*, pot provoca consecințe imposibile de remediat ulterior sau moartea pacientului – corelativă dreptului pacienților de a avea acces la servicii de îngrijiri medicale; obligația de a păstra secretul profesional – corelativă dreptului pacienților la viața privată și confidențialitate.

Întreruperea asistenței medicale/îngrijirilor de sănătate poate interveni în cazurile atunci când medicul/asistentul medical au acceptat pacientul, relația poate fi întreruptă: 1) odată cu vindecarea bolii; 2) de către pacient; 3) de către medic, în următoarele situații: când pacientul este trimis altui medic, furnizând toate datele medicale obținute, care justifică asistența altui medic cu competențe sporite; pacientul manifesta o atitudine ostilă și/sau ireverențioasă față de medic.

Semne obiective ale faptelor prejudiciabile săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății. Aspectul obiectiv de conduită este – *o încălcare a normelor prevăzute în medicină care implică vătămare corporală și viața*. În literatură sunt diverse explicații la definiția termenului de *“intervenție medicală”*.

Act medical (intervenție medicală) constituie orice manipulare efectuată de către lucrătorii medicali calificați, (examinare, tratament, cercetare clinică și asistență sau orice altă acțiune aplicată pacientului cu scop profilactic, diagnostic, curativ (de tratament), de reabilitare sau de cercetare biomedicală) cu acordul al pacientului și executată de un medic sau alt lucrător medical.

Prin *acțiunea lucrătorului medical* se înțelege tot ce este efectuat de la examinare până la manipulații sau operații. Prin *inacțiunea lucrătorilor medicali* trebuie înțeles neefectuarea obligațiilor profesionale pe care el trebuia și putea să le efectueze. *Intervenția medicală* presupune orice acțiune (inacțiune) a lucrătorilor medicali în domeniul sănătății în ceea ce privește pacientul. Aceste acțiuni sau inacțiuni pot fi efectuate într-o instituție specializată, precum și în alte instituții de îngrijire a sănătății de orice formă de proprietate, precum și la domiciliu.

Conceptul de *“intervenție medicală”*, în sensul larg, reflectă întreaga gamă de factori de organizare, inclusiv farmacologice, instrumentale, psihologice și psihoterape-

peutice necesare și suficiente pentru pacienți. Totodată, în domeniul tratamentului paliativ trebuie utilizat termenul de susținere „*medico-socială*.” Acest termen extinde domeniul de aplicare al relațiilor medicale cu privire la asistența medicală a bolnavilor incurabili (cancer, boala Parkinson etc.) Cea mai mare dificultate de a stabili *legătura de cauzalitate* în malpraxis medical sunt acte comise prin inacțiunea lucrătorilor din domeniul sănătății, în special în domeniul îngrijirilor paliative.

Asistența medicală adecvată presupune folosirea cunoștințelor, echipamentelor medicale, a întregului instrumentar, a medicamentelor și urmarea întocmai a procedurilor specifice fiecărui caz care necesită această asistență, așa cum sunt stabilite conform instrucțiunilor de folosire, a prescripțiilor sau prin standardele privind acordarea de asistență medicală.

Încălcarea datoriei de îngrijire înseamnă că *medicul nu a demonstrat că deține acel nivel rezonabil de cunoștințe, grijă, atenție, preocupare și aptitudini cerute și deținute în mod normal, de cei care profesază în același domeniu de activitate, posedând cunoștințe și îndemănare tipică, caracteristice specialității medicale în cauză, și profesând, în circumstanțe similare în cadrul comunității, standardul terapeutic.*

Latura subiectivă a faptelor prejudiciabile săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății. Latura subiectivă este exprimată într-o atitudine psihică sub forma de intenție sau imprudență (sineîncredere exagerată sau neglijență) față de fapta săvârșită și intenție sau imprudență (sineîncredere exagerată ori neglijență) față de urmările prejudiciabile survenite. Totodată, latura subiectivă a malpraxisului medical se manifestă într-o atitudine intenționată și nechibzuită în procesul tratamentului cu consecințe – posibil de neglijență. În literatura de specialitate se subliniază ca „*nu există intenție de tratamente greșite în combinație cu consecințele neglijenței și nu se pot califica ca o greșeală medicală*”. Iar „*obiectul de eroare medicală*” – „*poate fi doar un medic, dar nu fiecare angajat, asociație de îngrijire medicală și poate fi doar imprudentă*”.¹⁶

Din punct de vedere al laturii subiective, în activitatea practică *greșeală profesională de tehnică medicală* se poate prezenta doar sub formă de imprudență (sineîncredere exagerată sau neglijență) și este manifestată în următoarele variante:

- 1 *Greșeală profesională din sineîncredere exagerată* ce se constituie atunci când medicul, deși prevede rezultatul nefast al faptei sale, nu-l acceptă ca posibil, socotind fără temeii (în mod ușuratic) că acesta nu se va produce. Având la bază o subestimare nejusti-

ficată a riscului, imprudența, frecvent întâlnită în practica medicală, poate fi exemplificată prin: nesupravegherea postoperatorie; administrarea tratamentului în doze inadecvate; neinternarea unui pacient politraumatizat; nesupravegherea prin internare a unei gravide cu probleme medicale aflată la termen; efectuarea unei operații prin depășirea competenței din cauza încrederii exagerate în forțele proprii (după A.T. Moldovan se folosește termenul *greșeala cu prevedere*).

- 2 *Greșeală profesională prin neglijență.* Constituie neglijență, spre exemplu: administrarea unui tratament injectabil fără test alergic prealabil, nedezinfectarea unei plăgi, neexplicarea modului de administrare a medicamentelor (mai ales a aceluia cu acțiune asupra sistemului nervos), delegarea atribuțiilor unui medic cu o pregătire necorespunzătoare etc. Neglijența medicală poate fi prezentată în trei variante:

- a) *Nepregătire (neștiință, incompetență) medicală* determinată de lipsa cunoștințelor de specialitate, dar și de o practică medicală insuficientă, ceea ce va conduce la o abordare greșită a cazului atât sub aspect diagnostic, cât și terapeutic. De cele mai multe ori, în astfel de situații, rezultatul negativ asupra pacientului este consecința și a refuzului (orgolios) al medicului de a solicita un consult medical interdisciplinar sau de a trimite pacientul la o altă unitate sanitară specializată;
- b) *Neprevădere medicală* medicul nu prevede rezultatul periculos al faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă;
- c) *Neatenție sau inadvertență.* Ultima este generată, de fapt, de interesul redus cu care medicul își exercită profesia, atenția fiindu-i focalizată într-o altă direcție, considerată primordială. Acest tip de *greșeală* caracterizează „*medicul distrat*” sau „*medicul uituc*” (după A.T. Moldovan) care, spre exemplu, în timpul intervenției chirurgicale uită instrumente sau materiale sanitare în pacient, uită că trebuie să consulte la o anumită oră un pacient, uită să efectueze anumite investigații de laborator etc.

Obligația profesională caracteristică relației medic-pacient este stabilită atât prin lege, norme de deontologie medicală sau regulamente și ghiduri de practică medicală, cât și, *prin contract*, mai cu seamă în cazul clinicilor private sau în acele situații când se urmărește o anumită finalitate (de exemplu, în chirurgia estetică). Limitele obligației profesionale pot fi precizate prin contract, reflectând înțelegerea părților, dar și, atât în absența acestuia, cât și adiacent, prin consimțământul informat al pacientului, exprimat în scris, în funcție de ceea ce acceptă acesta în mod efectiv. De aceea, atunci când se depășesc anumite limite, se verifică, din perspectiva aspectelor de natură subiectivă, eventuala formă de vino-

16 Baciu Gh., Pădure A., Bondarev. Abordarea juridică a cauzalității și divergențelor de diagnostic în malpraxis. În: Revista Institutului Național al Justiției nr. 4, 2013, p. 24-33.

văție în baza căreia, de la caz la caz, e posibil ca medicul să-și fi depășit atribuțiile, în absența vreunei situații de urgență.

Obligațiile profesionale ale personalului medical includ: obligația de tratament; obligația de informare.

Principala obligație reținută în sarcina medicului este *obligația de îngrijire* – adică de a acorda îngrijiri atente, conștiincioase și conforme cu datele actuale ale științei. Orice persoană are dreptul de a primi îngrijirile cele mai potrivite și de a beneficia de terapii a căror eficacitate este recunoscută și care garantează cea mai bună securitate sanitară în comparație cu cunoștințele medicale confirmate în vederea diagnosticării bolii, a stabilirii tratamentului și a vindecării sau a îmbunătățirii stării de sănătate a pacientului.

Obligația medicală este o obligație de mijloace, medicul fiind obligat a depune toate diligențele pentru vindecarea pacienților, iar neatingerea rezultatului, vindecarea pacientului, nu echivalează, în mod automat, cu neîndeplinirea obligației. Plecând de la această premisă medicul trebuie să se abțină de la a garanta vindecarea afecțiunii pentru care bolnavul i s-a adresat.

Obligația în discuție cunoaște două limite: *nivelul personal al cunoștințelor de specialitate și nivelul obiectiv al științei*. Cele două limite presupun tot atâția factori de relativitate care fac ca rezultatul actului medical să nu poată fi garantat și nici prevăzut cu precizie. De aceea, în mod tradițional, obligația de a acorda îngrijirile corespunzătoare a fost calificată ca fiind *o obligație de mijloace*.

Nici un medic nu poate fi permanent la curent cu noutățile medicale de ultimă oră nici chiar în propriul său domeniu de specialitate, deci cu atât mai puțin în alte specialități. Astfel, chiar dacă un medic are datoria de îngrijire față de un pacient, el nu va putea fi acuzat de necunoașterea unor noutăți de ultima oră în domeniul, dar în schimb poate fi acuzat dacă el nu „*împărtășește loialitate completă față de pacient și nu dispune de suficiente cunoștințe medicale și dacă ori de câte ori constată că o examinare sau tratament este dincolo de resursele sale profesionale, nu-și îndrumă pacientul (după cum are chiar obligația) către un coleg care dispune de pregătirea necesară*”.¹⁷

Nu se consideră însă că ar exista o obligație de stabilire cu precizie a diagnosticului: în acest sens există doar obligația profesională de a folosi toate informațiile disponibile în funcție de progresele științifice în momentul acordării asistenței medicale și, de asemenea, de a acționa cu grija și devotamentul caracteristice domeniului medical. La fel, *nu există o obligație de a vindeca*

pacientul, ci obligația de a-i acorda acestuia îngrijiri medicale cu atenție și conștiinciozitate, potrivit regulilor de deontologie profesională, beneficiind, în același timp, și de noutățile și descoperirile medicale specifice, care trebuie luate în considerare.

Datoria de îngrijire se stabilește de la sine prin exercițiul profesiei medicale ori de câte ori un medic este solicitat (sau chiar nu este solicitat – de exemplu, de bolnavii comatoși etc.) pentru a consulta în contextul programului de serviciu. Întrucât drepturile universale de respectare a intimității și dreptul la autodeterminare coexistă actului medical, nici un pacient nu poate fi examinat împotriva propriei voințe.

Aspecte sensibile se fac prezente în situația în care medicul este solicitat în afara serviciului (de exemplu, acasă) sau când este martor la un accident. În aceste situații, atât conform Jurământului lui Hipocrat, cât și Codului penal al Republicii Moldova (ex., art. 162 CP RM), medicul păstrează datoria de îngrijire față de aspectele de urgență ale cazului. Mai mult, chiar conform Codului Internațional al Eticii Medicale medicul este obligat să exercite această datorie de îngrijire până când se asigură că un alt coleg *dorește și poate* să preia sarcina.

Așadar, la stabilirea datoriei de îngrijire în doctrina și jurisprudența engleză se aplică așa-numit *test standard al unei persoane cu aptitudini ordinare care profesază vreo meserie*, „*the test of standard of the ordinary skilled man exercising and professing*”.¹⁸ Acest test nu impune ca persoana să posedă aptitudini supreme de performanță, ci este suficient să fie stabilit că persoana respectivă a exercitat aptitudinile sale ordinare, așa cum ar fi procedat o altă persoană de același grad ordinar de măiestrie în profesie.

Obligația de securitate este o obligație profesională, fiind inherentă exercițiului profesiei de medic. Securitatea actului medical reprezintă o exigență legitimă a oricărei persoane care înțelege să apeleze la un medic. Obligația de securitate este înțeleasă ca o obligație de a asigura pacientului integritatea corporală și sănătatea în cursul actului medical. Această obligație se referă la folosirea corectă a tehnicii medicale, la supravegherea bolnavului în cursul efectuării actului medical, sau la contractarea unor infecții în cursul spitalizării sau a efectuării actului medical, urmare a condițiilor precare de igienă. O varietate a obligației de securitate este *obligația de supraveghere specială* în cazul pacienților cu afecțiuni psihice – care pot să își cauzeze lor sau altor pacienți vătămări, precum și în cazul supravegherii postoperatorii – până când pacientul este în stare să se administreze singur, în siguranță.

17 Malpraxisul medical: Opțiuni pentru schimbări de politici în Republica Moldova / C. Ețco, A. Mecineanu, D. Rotaru și alții / Institutul de Sănătate și Asistență Medico-Socială. – Chișinău: Edit-Prest, 2011, p. 8.

18 Codul Internațional al Eticii Medicale al Asociației Medicale Mondiale, derivă din Declarația de la Geneva a AMM. Adoptat de a Treia Adunare Generală a Asociației Medicale Mondiale, Londra, octombrie 1949. În: Varianta electronică: http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/codul_international.etica.medicala.pdf

Obligația de confidențialitate presupune respectarea secretului profesional din partea medicului și a celui alt personal medical. Dreptul la viață privată, precum și respectul demnității persoanei, presupun înainte de toate, interzicerea publicității vieții private sau a elementelor acesteia, fără acordul titularului, cu excepția cazurilor anumite prevăzute de lege. Medicul prin natura profesiei sale are acces la o dublă intimitate a pacientului: aceea a corpului pacientului și aceea a relațiilor de familie sau sociale.

Obligația de informare: medicul are obligația ca, anterior efectuării actului medical, să explice pacientului tratamentul pe care îl va urma, să-i prezinte soluțiile medicale care ar putea fi adoptate, riscurile inerente fiecărei variante, precum și să-l sfătuiască în privința tratamentului pe care îl consideră cel mai adecvat. Obligația de informare nu trebuie înțeleasă în sensul că medicul are obligația de a obține consimțământul pacientului să cu privire la efectuarea actului medical, rezultatul informării nefiind obținerea consimțământului informat, ci transmiterea tuturor informațiilor necesare pacientului în vederea exprimării unui consimțământ informat. Fiind în prezența unei obligații de rezultat sarcina probei, a împrejurării că pacientul a fost corect și complet informat revine medicului.

Obligația de informare a pacientului obligație de informare constituie o *obligație de rezultat*, întrucât obligația respectivă se rezumă la comunicarea efectivă a informațiilor menționate. Sarcina probei îndeplinirii unei asemenea obligații revine medicului. Probabil, pentru a înlătura dificultățile probei în această situație, este prevăzută obligația medicului de a solicita pacientului consimțământul în scris pe formular sau pe foaia de observație clinică pentru manoperele de diagnostic și tratament care comportă risc.

Obligația de a nu-și depăși limitele competenței profesionale. În acest sens, personalul medical răspunde civil pentru prejudiciile produse în exercitarea profesiei și atunci când își depășește limitele competenței, cu excepția cazurilor de urgență în care nu este disponibil personalul medical ce are competența necesară.

Obligația de a întocmi înscrisurile medicale. Cunoașterea și respectarea legislației în vigoare privind întocmirea actelor medicale este obligatorie pentru orice cadru medical. Respectând aceste prevederi legale, medicul se protejează de eventuale consecințe negative ce decurg din activitatea sa și conferă actului medical o calitate sporită. Altfel spus, orice document medical este în același timp și un precursor al unui act medico-legal.

Înscrisurile medicale trebuie să aibă mai multe calități. Așadar, ele trebuie să conțină date obiective, reale, actualizate, privind: *stabilirea instituției* care a emis actul medical; *identificarea medicului curant* sau a personalului medical care l-a întocmit; *examinarea obiectivă a*

pacientului; evoluția stării pacientului (trebuie notate toate manoperele medicale efectuate, incidentele sau accidentele apărute în cursul acestora, efectele secundare, complicațiile etc., de asemenea, obligatoriu, trebuie notate tentativele de suicid, refuzul medicației sau al alimentelor, dar și anumite incidente, cum ar fi căderi accidentale, autovătămări, automedicație); *obținerea în scris, sub semnătură, a consimțământului informat;* completarea documentelor medicale trebuie să fie corectă și perfect lizibilă.

Drepturile pacientului *pot fi limitate* în următoarele cazuri: spitalizarea și examinarea bolnavilor cu dereglări mintale, ținând cont de solicitările pacientului, în măsura maxim permisă de capacitatea lui de exercițiu; examinarea medicală obligatorie a persoanelor care donează benevol sânge, substanțe lichide biologice, organe și țesuturi; efectuarea examinărilor medicale preliminare obligatorii, în scopul depistării bolilor ce prezintă pericol social în timpul angajării la serviciu și în cadrul examinărilor medicale periodice obligatorii ale lucrătorilor anumitor profesii, imigranților și emigranților; efectuarea examinării medicale obligatorii, inclusiv pentru depistarea infecției HIV/SIDA, a sifilisului și a tuberculozei la persoanele aflate în penitenciare; spitalizarea și izolarea obligatorie a bolnavilor afectați de infecții contagioase și a cetățenilor suspectați de vreo boală infecțioasă ce prezintă pericol social.

Obligațiile pacientului includ obligația de a urma tratamentul medical prescris; obligația de a nu face nimic pentru a prejudicia buna desfășurare a actului medical; obligația de a plăti prețul în cazul serviciilor medicale exercitate cintra plată; obligația de a respecta disciplina și normele instituției în care i se administrează tratamentul; obligația de a informa corect personalul medical cu privire la boala sa obligația de a informa personalul medical cu privire la orice schimbare intervenită în legătură cu boala de care este tratat obligația de a respecta recomandările curative profilactice medicale; obligația de a respecta demnitatea personalului medical.

În cazul refuzului unui tratament, fiecare caz în parte trebuie examinat prin prisma circumstanțelor specifice și fiecare decizie a pacientului trebuie analizată luând în considerare boala sa, precum și starea și condiția în care se află pacientul la momentul respectiv. În general, unui pacient care optează el însuși pentru spitalizare nu i se va administra nici un fel de tratament cu care nu este de acord, cu excepția cazurilor de urgență.

Bolnavul care nu apelează la medic decât într-o fază evolutivă avansată a bolii, nu face altceva decât să-și prelungească suferința și să-și reducă șansele de vindecare a bolii. Bolnavul care își aplică singur o medicație nerecomandată de medic are toate șansele să nu ajungă la rezultatul scontat și, mai mult, își suplimentează riscurile: atât a agravării bolii cât și a efectelor secundare

ale automedicației. Bolnavul care nu respectă indicațiile medicale, schimbă medicația sau o întrerupe, nu face decât să își compromită rezultatele actului medical. La aceste aspecte se mai pot adăuga și altele referitoare la pacient și anume, nivelul lui de trai, veniturile sale, nivelul de educație și de cultură personale care pot influența favorabil sau nefavorabil demersul medical. Toate aceste situații nu sunt incluse în încălcări săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății.

Concluzii:

- Răspunderea personală a medicului poate să opereze numai în situațiile în care există criterii clare care să poată determina exact *contribuția individuală*.
- *Dreptul persoanei la asistență medicală* include dreptul de a alege sau de a schimba medicul și instituția medico-sanitară, precum și dreptul de a primi asistență adecvată și de calitate. Potrivit cadrului legal, dreptul la ocrotirea sănătății, fiind unul dintre drepturile fundamentale ale omului, este asigurat prin păstrarea fondului genetic al țării, prin crearea condițiilor de viață și de muncă, prin garantarea unei asistențe medicale calificate, acordate în corespundere cu exigențele medicinei moderne, precum și prin apărarea juridică împotriva prejudiciilor cauzate sănătății.
- *Încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății* desemnează o faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită de către un lucrător medical din intenție sau imprudență care prejudiciază dreptul pacientului la libera alegere a medicului; dreptul la liberă alegere a formei de asistență medicală; dreptul de a solicita asistență medicală atât în țară, cât și în străinătate, în instituțiile medico-sanitare publice sau private, precum și dreptul de a primi asistență medicală adecvată și de calitate.
- *Încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății* este o expresie mai largă decât *încălcarea dreptului la asistență medicală adecvată și de calitate*.
- Orice faptă de malpraxis medical constituie infracțiune săvârșită în sfera activității medicale, care la rândul ei este o varietate a infracțiunii săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății. Există o listă întregă de fapte infracționale din domeniul ocrotirii sănătății care nu pot fi recunoscute fapte de malpraxis medical, nici infracțiuni în sfera activității medicale.
- Protecția juridico-penală a drepturilor pacienților poate fi asigurată prin incriminarea și sancționarea faptelor infracționale în domeniul ocrotirii sănătății, inclusiv a infracțiunilor săvârșite în sfera activității medicale (a faptelor de malpraxis medical și a altor infracțiuni conexe acestuia). Astfel, dacă denumirea „*infracțiuni săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății*” scoate în evidență domeniul specific de aplicare a legii penale, punând accent pe ocrotirea sănătății pacientului, atunci infracțiuni săvârșite în sfera ac-

tivității medicale subliniază statutul special al subiectului și specificul activității medicale în care a avut loc incidentul nefast. Principala trăsătură a infracțiunilor săvârșite în domeniul ocrotirii sănătății este obiectul asupra căruia este îndreptată fapta, în special, dreptul de ocrotire a sănătății a unei alte persoane (a pacientului).

- Expresia „*domeniul ocrotirii sănătății*” este cea mai relevantă pentru o gamă largă de fapte extrapenale contravenționale prevăzute de Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008, deoarece cuprinde nu doar fapte comise de medici și de alți lucrători medicali din domeniul activității medicale profesionale, dar și din domeniul ocrotirii sănătății care depășește această activitate, implicând diverse forme de abuzuri și încălcări în sfera asigurărilor medicale, accesului nediscriminatoriu la serviciile de sănătate, pe piața farmaceutică, precum și încălcările comise de către pacienți și alți utilizatori ai serviciilor medicale.

EFICIENȚA MĂSURILOR SPECIFICE DE COMBATERE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

Dumitru OBADĂ*

*Procuror în Procuratura Anticorupție
detașat la Institutul Național al Justiției,
doctorand, Universitatea de Stat
din Republica Moldova*

ABSTRACT

This paper is an endeavor to analyze Moldova's legal framework aimed at regulating the specific measures of combating organized crime. It is also an attempt to reveal the normative inconsistencies specified in the regulatory content of the Criminal Procedural Law, including a verifiable analysis of the legal norms stipulated in the Code of Criminal Procedure, as well as other regulations related to this specific area of state activity specified in the related legislation.

Keywords: *special investigative activity, special investigative measures, specific measures of combating organized crime, criminal investigation, supervising, control.*

În data de 15 noiembrie 2000 la Palermo este adoptată, fiind ulterior deschisă pentru semnare, *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*¹⁹, care a fost ratificată și a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 16.10.2005. Pe lângă faptul că acest instrument juridic internațional, cu vocație de universalitate, a consacrat fundamentele normative ce vizează conținutul noțiunii de „*grup infracțional organizat*”, categoriile infracțiunilor specifice săvârșite de aceste asocieri criminale, urmărirea penală, judecarea și sancționarea faptelor de crimă organizată,

în art. 20 al Convenției au fost indicate în calitate de instrumente aparte de combatere a criminalității organizate – *tehnicele de anchetă speciale*.

Potrivit normei arătate, dacă principiile fundamentale ale sistemului său juridic național permit, fiecare Stat Parte, ținând seama de posibilitățile sale și conform condițiilor prevăzute de dreptul său intern, ia măsurile necesare pentru a permite să se recurgă în mod corespunzător la livrările supravegheate și, când consideră potrivit, la alte tehnici de anchete speciale, cum sunt supravegherea electronică sau alte forme de supraveghere și operațiunile de infiltrare, de către autoritățile sale competente pe teritoriul său în vederea combaterii eficiente a criminalității organizate.

* d.obada@procuratura.md

19 Convenția ONU nr. 2000 din 15.11.2000 împotriva criminalității transnaționale organizate, În: *Tratate Internaționale* nr. 35, art. 333.

În vederea racordării cadrului normativ național prevederilor convenționale, de către Parlamentul Republicii Moldova, la 22.03.2012, a fost adoptată *Legea nr. 50 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate*²⁰. Adoptarea acestui act normativ a fost dictată inclusiv de necesitatea realizării obiectivului 3 trasat în *Strategia națională de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 480 din 30.06.2011, potrivit căruia se impunea necesitatea armonizării legislației naționale cu *acquis-ul* comunitar, sarcină posibil de realizat prin inițierea unor propuneri legislative privind dezvoltarea cadrului de prevenire și combatere a diferitelor forme ale criminalității organizate, euroconformizarea legislației referitoare domeniului de reglementare, precum și elaborarea proiectului de lege privind prevenirea și combaterea criminalității organizate.²¹

Mai mult, în aceeași perioadă legiuitorul operează modificări tranșante în conținutul Codului de procedură penală unde, în Capitolul III a Părții Generale, este introdusă Secțiunea a 5-a, care conține normele ce vizează expres desfășurarea activității speciale de investigație.²²

De asemenea, la 29.03.2012 este adoptată *Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigație*, toate aceste trei acte normative constituind tridentul juridic pus la dispoziția organelor investite cu atribuții de prevenire și combatere a criminalității organizate în vederea eradicării acestui flagel infracțional și desfășurării unor investigații penale eficiente.²³

Așa după cum este arătat în art. 1 a *Legii nr. 50 din 22.03.2012*, acest act normativ reglementează măsuri specifice de prevenire și combatere a criminalității organizate, aplicate de autoritățile cu atribuții în domeniu pentru a asigura protejarea persoanei, a societății și a statului împotriva acțiunilor ilegale ale grupurilor și organizațiilor criminale. Competențele autorităților cu atribuții de prevenire și combatere a criminalității organizate sunt reliefate în conținutul art. 7 a aceluiași act normativ, în corespundere cu care autoritățile:

- desfășoară activități de prevenire și combatere a criminalității organizate prin prevenirea, depistarea și curmarea infracțiunilor în conformitate cu legislația în vigoare;
- desfășoară activități speciale de investigații, activități de urmărire penală, de cooperare internațională, de analiză și monitorizare în domeniu.

Așadar, în Capitolul IV a *Legii* sunt prevăzute categoriile și conținutul măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate. Respectiv, art. 12 prescrie expres că autoritățile cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii criminalității organizate exercită *măsuri speciale de investigații și măsuri specifice de combatere a criminalității organizate*. Măsurile speciale de investigații sânt exercitate în condițiile prevăzute de legislația cu privire la activitatea specială de investigații și de legislația procesual penală. Măsurile specifice de combatere a criminalității organizate sânt:

- a) încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală;
- b) infracțiunea controlată.

Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală constă în introducerea, în condițiile prevăzute de lege, a colaboratorilor din subdiviziunile specializate în prevenirea și combaterea crimei organizate sau, după caz, a altor persoane în grupul sau organizația criminală cu scopul de a influența membrii grupului sau organizației criminale să renunțe la activitatea criminală organizată sau la comiterea anumitor infracțiuni, de a racola informatori din cadrul grupului sau organizației criminale, de a deteriora structura grupului sau organizației criminale, de a redirecționa activitatea criminală a grupului sau organizației criminale, de a dezinforma membrii grupului sau organizației criminale, precum și de a acumula informații despre componența și structura grupului sau organizației criminale, despre intențiile criminale și crimele comise anterior de grupul sau organizația criminală.

Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală se efectuează în temeiul unei decizii a conducătorului autorității menționate la art. 6 alin. (1) din Lege.

În corespundere cu prevederile art. 14, infracțiunea controlată reprezintă comiterea de către persoana încadrată controlat în grupul sau organizația criminală a unei fapte ce prezintă doar semne obiective ale unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, în mod controlat și dirijat de autoritatea prevăzută la art. 6 alin. (1), în scopul curmării sau descoperirii infracțiunilor grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

Procedura de autorizare a comiterii unei infracțiuni controlate este inițiată de conducătorul autorității cu atribuții în prevenirea și combaterea criminalității organizate, care prezintă procurorului propunerea de aplicare a măsurii specifice de comitere a infracțiunii controlate. Dacă consideră motivată propunerea, procurorul înaintează judecătorului de instrucție un demers privind autorizarea comiterii infracțiunii controlate. Judecătorul de instrucție examinează propunerea, demersul și materialele prezentate și, printr-o încheiere motivată, autorizează sau respinge demersul privind autorizarea comiterii infracțiunii controlate.

20 Legea nr. 50 din 22.03.2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, În: Monitorul Oficial nr. 103, art. 343.

21 Hotărârea Guvernului nr. 480 din 30.06.2011 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011 - 2019, În: Monitorul Oficial nr. 110-112, art. 546.

22 Codul de procedură penală al Republicii Moldova, În: Monitorul Oficial nr. 104-110, art. 447.

23 Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigație, În: Monitorul Oficial nr. 113-118, art. 373.

În virtutea prevederilor legale, în special în temeiul art. 5, controlul, conducerea și coordonarea executării măsurilor specifice de prevenire și combatere a criminalității organizate sânt exercitate de Procuratură, în condițiile Legii cu privire la Procuratură, ale Codului de procedură penală și ale altor legi.

Este surprinzător faptul că *Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură*²⁴ nu conține prevederi exprese care ar viza controlul, conducerea și coordonarea executării măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate. Mai mult, nici legea procesual penală nu conține nicio prevedere în acest sens. Or, este discutabilă eficiența măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate stipulate în *Legii nr. 50 din 22.03.2012* în condițiile în care, potrivit prevederilor art. 2 alin.(4) Cod proc. pen., normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod.

De asemenea, remarcăm faptul că sfera controlului judiciar al procedurii prejudiciare realizată de către judecătorul de instrucție este expres prevăzută de normele Titlului I Capitolul VIII a Codului de procedură penală unde nu există nicio specificație normativă despre competența judecătorului de instrucție în materia autorizării săvârșirii infracțiunii controlate în calitate de mijloc specific de combatere a criminalității organizate.

În asemenea condiții constatăm că, actualmente, este obscură perspectiva valorificării eficiente a măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate în condițiile în care legea procesuală nu conține reglementări exprese în această privință, fiind incertă natura lor juridică. Or, trebuie clarificat faptul cum acestea interferează cu sfera activității speciale de investigație, este judicioasă menținerea lor și dacă da, atunci cum pot fi valorificate eficient măsurile specifice de combatere a criminalității organizate fără a se desconsidera principiul proporționalității și al respectului necondiționat al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

24 *Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură*, În: Monitorul Oficial nr. 69-77, art. 113.

FRAUDA INFORMATICĂ

Veaceslav SOLTAN*
*Procuror-șef al Secției
tehnologii informaționale și
combaterea crimelor cibernetice*

ABSTRACT

The author presents theoretical aspects and interesting examples due to the spread of the phenomenon of cybercrime in the environment of commerce and online transactions.

Keywords: *cybercrime, Computer-related fraud, Computer-related forgery, child pornography, infringements of copyright and related rights, computer system, computer data, Computer-related fraud, Misuse of devices, System interference, Data interference, Illegal interception, Illegal access, international cooperation, Spoofing, Phishing, Non-delivery of Goods, Phony Escrow Services, Vishing, Keyloggers, Tabnabbing, Money Mules, etc.*

Societatea civilă a evoluat în ultimii ani mai mult decât în orice altă perioadă. Consecința primordială a avansării tehnologice a reprezentat-o tranziția de la societatea industrială la societatea informațională, dar apariția primelor calculatoare electronice a declanșat o adevărată revoluție în societate. Unealtă tehnologică se află în continuă perfecționare, pătrunzând în toate aspectele vieții economice, sociale și culturale devenind în ultimii ani o componentă indispensabilă a vieții noastre.

Dezvoltarea tehnologică și utilizarea pe scară largă a sistemelor informatice a adus după sine și o serie de riscuri. Dependența din ce în ce mai accentuată a agenților economici, a instituțiilor publice și chiar a utiliza-

torilor individuali de sisteme informatice ce le gestionează în mare măsură resursele, face ca aceștia să fie tot mai vulnerabili la impactul pe care îl poate avea criminalitatea informatică.

Calculatoarele electronice nu au constituit o atracție numai pentru cei interesați de dezvoltare, ci și pentru cei care au văzut în exploatarea tehnologiei moderne un mod de a dobândi foloase necuvenite. Analogic modului în care noile tehnologii informaționale sunt mai întâi aplicate vechilor sarcini industriale pentru perfecționarea lor pentru ca apoi să dea naștere unor activități, procese și produse noi, calculatoarele electronice au fost utilizate inițial pentru a perfecționa modul de comitere a unor infracțiuni tradiționale, pentru ca în cele din urmă să apară noi forme ilicite, specifice do-

* v.soltan@procuratura.md

meniului informatic. Calculatorul electronic este un factor criminogen, ce pune la dispoziția conduitei criminale atât un nou obiect (informația conținută și procesată de sistemele informatice), cât și un nou instrument. El oferă un repertoriu vast de tehnici și strategii de înfăptuire a infracțiunilor, îmbogățind sfera criminalității cu noi infracțiuni. Criminalitatea informatică prezintă numeroase elemente de diferențiere față de fenomenul criminal tradițional, ridicând o serie de probleme în fața autorităților responsabile pentru eradicarea acesteia.

Criminalitate cibernetică constă în nerespectarea legislației prin utilizarea dispozitivelor de calcul pentru a transmite sau stoca informații ce asigură reușita unui act criminal (penetrarea sistemelor informatice în scopul depășirii dificultăților tehnice de securitate (hacking²⁵, phishing²⁶, pornografia infantilă²⁷ etc.). Crimele cibernetice sunt divizate în 4 categorii:

1. Infracțiuni împotriva confidențialității, integrității și disponibilității datelor și sistemelor informatice: accesul ilegal la informația computerizată; producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor program; interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice; alterarea integrității datelor informatice ținute într-un sistem informatic; perturbarea funcționării sistemului informatic; producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a parolilor, codurilor de acces sau a datelor similare; încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic; accesul neautorizat la rețelele și serviciile de telecomunicații; încălcarea inviolabilității vieții personale; violarea dreptului la secretul corespondenței; producerea, comercializarea sau procurarea mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației săvârșite ilegal.
2. Infracțiuni în domeniul comunicațiilor electronice: falsul informatic; fraudă informatică.
3. Infracțiuni referitoare la conținut: pornografia infantilă.
4. Infracțiuni împotriva proprietății intelectuale: încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe; încălcarea dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială; declarațiile intenționat false în documentele de înregistrare ce țin de protecția proprietății intelectuale.

25 <http://dictionare.edu.ro/definitie/hacking/468270>

26 https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8EEn%C8%99el%C4%83ciune_electronic%C4%83

27 Articolul 2081. Pornografia infantilă. Producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, procurarea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 3 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, de la 3000 la 5000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Dezvoltarea economica a Republicii Moldova se realizează prin diferite mecanisme inclusiv și prin intermediul tehnologiilor informatice, definind și stabilind diferite reguli, principii, condiții de activitate în domeniul informaticii cum ar fi :

- drepturile și obligațiile statului, ale persoanelor juridice și fizice în procesul creării, administrării, utilizării și întreținerii sistemelor informatice, principiile și măsurile de asigurare a libertății și protecției datelor în sistemele informatice, dreptului de acces la serviciile informatice.²⁸
- regulile de bază și condițiile de activitate în domeniul creării și dezvoltării infrastructurii informaționale naționale ca mediu de funcționare al societății informaționale din Republica Moldova și reglementarea raporturilor juridice care apar în procesul de creare, formare și utilizare a resurselor informaționale automatizate de stat, a tehnologiilor, sistemelor și rețelelor informaționale.²⁹
- stabilirea regimului juridic al semnăturii electronice și al documentului electronic, inclusiv cerințele principale față de valabilitatea acestora și cerințele principale față de serviciile de certificare și recunoașterea semnăturii electronice și a documentului electronic în afara Republicii Moldova.³⁰
- stabilirea principalelor reguli și condiții de activitate în domeniul comunicațiilor electronice din Republica Moldova, cadrul general al politicii și strategiei de dezvoltare a domeniului, prin definirea atribuțiilor autorității centrale de specialitate, cadrul general de reglementare a activităților privind rețelele și serviciile de comunicații electronice, prin definirea atribuțiilor și obiectivelor autorității de reglementare, drepturile și obligațiile statului, ale persoanelor fizice și juridice în procesul creării, gestionării și utilizării rețelelor de comunicații electronice, în scopul asigurării utilizatorilor cu servicii de comunicații electronice de calitate, moderne și utile, la prețuri rezonabile, precum și al asigurării accesului liber la servicii de comunicații electronice accesibile publicului, activitatea în domeniul comunicațiilor electronice civile a tuturor furnizorilor de rețele și/sau servicii de comunicații electronice, indiferent de tipul lor de proprietate, și stabilește drepturile și obligațiile utilizatorilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova.³¹

28 Legea cu privire la informatică nr. 1069-XIV din 22.06.2000 (publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 73-74/547 din 05.07.2001);

29 Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat, nr. 467-XV din 21.11.2003 (publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 6-12/44 din 01.01.2004);

30 Lege privind semnătura electronică și documentul electronic nr. 91 din 29.05.2014 (publicat în Monitorul Oficial nr. 174-177/397 din 04.07.2014);

31 Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15.11.2007 (publicat în Monitorul Oficial nr. 51-54/155 din 14.03.2008, republicat în Monitorul Oficial nr. 399-410/679 din 17.11.2017);

- reglementarea activității prestatorilor de servicii de plată și a emitenților de monedă electronică, condițiile și modul de licențiere a acestora, regimul de transparență a condițiilor de prestare a serviciilor de plată, de emisie și de răscumpărare a monedei electronice, drepturile și obligațiile prestatorilor de servicii de plată, ale emitenților de monedă electronică în contextul prestării serviciilor cu titlu profesional, drepturile și obligațiile utilizatorilor de servicii, supravegherea prudențială a prestatorilor de servicii de plată și a emitenților de monedă electronică pentru promovarea activității eficiente și competitive pe piața de prestare a serviciilor de plată, de emisie și de răscumpărare a monedei electronice și pentru protejarea drepturilor și intereselor legitime ale utilizatorilor serviciilor de plată și ale deținătorilor de monedă electronică.³²

Toate aceste legi vin să reglementeze spațiul cibernetic pentru a aplica și dezvolta un comerț electronic sigur, însă cu părere de rău toate aceste beneficii din sfera comerțului electronic au generat mai multe tipuri de infracțiuni, ca fraudă informatică, care se reduce la introducerea, modificarea sau ștergerea datelor informatice, restricționarea accesului la aceste date ori împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic, în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari³³ și o categorii distincte de infractori.

Într-un raport scris încă de la începutul erei de informatizare, este prezentă avertizarea că, calculatoarele sînt supuse unui pericol înalt din partea hackerilor. În el se spune că calculatoarele care „controlează sistemele noastre de livrare a energiei, de comunicație, serviciile de aviație și financiare, și păstrează informația vitală începînd cu fișele medicale și business planuri și terminînd cu înregistrările criminale” sînt vulnerabile din multe părți, inclusiv și atacurile intenționate. Un hoț modern poate să jefuiască mai mult cu un calculator decît cu o armă. Teroriștii de mîine pot provoca mai multe daune cu o tastatură decît cu o bombă.

Frauda informatică, este o infracțiune cu un grad de pericolozitate înalt și este caracterizată de fapte precum intrarea, alterarea, ștergerea sau suprimarea datelor sau programelor sau orice altă intruziune care poate cauza un prejudiciu material sau economic intenționat, infractorul urmărind scopul obținerii unui avantaj financiar.

32 Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15.11.2007 (publicat în Monitorul Oficial nr. 51-54/155 din 14.03.2008, republicat în Monitorul Oficial nr. 399-410/679 din 17.11.2017);

33 Articolul 2606 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002 (publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002 și republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009)

Categoriile infractorilor informatici în cazul fraudelor informatice³⁴

- coder – astfel este denumită elita lumii criminale în domeniu. Ei sunt programatori care elaborează produsele program destinate pentru comiterea infracțiunilor informatice;
- creator, proprietar și administrator de botnet aceste persoane se ocupă și de dezvoltarea și menținerea funcționalității botnetului;
- persoana care efectuează nemijlocit transferul ilegal de mijloace bănești electronice – aceștia utilizează softurile elaborate, botneturile, precum și alte instrumente necesare pentru fraudă;
- persoana care se ocupă de încasarea (convertirea, legalizarea) mijloacelor bănești sustrate, având un rol mult mai riscant, deoarece necesită efectuarea tranzacțiilor la etapa finală și obținerea banilor cash sau pentru alte achiziții;
- drop, sunt persoanele implicate în ultimă etapă a fraudei, atunci când este necesară ridicarea banilor cash, a produselor, a serviciilor procurate. Termenul provine din limba engleză, de la cuvântul „drop” – a arunca, a abandona. Aceștia pot fi angajați fără a cunoaște despre caracterul ilegal al faptelor, în care sunt implicați;
- furnizor de servicii de hosting rezistenți la plângeri referitoare la abuzuri. Ei prestează servicii de găzduire a diferitor resurse ilegale, fiind imuni la orice solicitare sau plângere, inclusiv a organelor de drept. Ei nu le cer clienților date de identificare, nu duc statistica accesărilor, a traficului informatic, nu acordă posibilitatea efectuării măsurilor speciale de investigații;
- prestatori de trafic informatic (rețea, internet) negru. În cazul traficului negru utilizatorul, de regulă, nu observă că calculatorul său se conectează la o resursă, care răspândește produsul program destinat pentru comiterea crimei.

Tipuri de fraudă informatică³⁵

De-a lungul timpului, fraudă informatică a îmbrăcat diverse modalități:

- 1 **E-mailul nigerian**, conform acestuia, victima primește un e-mail de la un presupus fiu al unui șef de stat nigerian decedat, care se întâmplă să fie moștenitorul a milioane de dolari care sunt ascunși în conturile din întreaga lume.

34 Pag. 317 Conf.univ. dr. Olteanu Gabriel Ion, Conf. univ. dr. Jacob Adrian, Conf. univ. dr. Gorunescu Mirela, Lect. univ. dr. Voicu Adriana Camelia, Lect. univ. dr. Pop Ștefan, Lect. univ. dr. Dragomirescu Bianca, Lect. univ. drd. Ruiu Marin, Asist. univ. drd. Ștefan Eduard Cristian – Metodologie criminalistică-cercetarea activităților ilicite desfășurate de către structurile infracționale, 2008, editura AIT Laboratories s.r.l., www.itcode.ro

35 http://www.monitorulcj.ro/cms/site/m_cj/news/72430-tipuri-de-fraude-informatic-si-unele-masuri-de-prevenire#sthash.CjHL9AHR.dpbs

Destinatarii de e-mail este motivat să creadă că va primi o parte din avere. Totodată, victimei îi este cerută în schimb o taxă pentru avocat de câteva mii de dolari pentru a revendica banii. Oamenii care cad pradă acestei crime își trimit banii și nu primesc niciodată averile lor așteptate.

- 2 **Scheme de fraudare în avans**, în care victima este obligată să plătească taxe semnificative înainte de a primi o sumă substanțială de bani sau de mărfuri. Taxele sunt de obicei transferate ca impozite, taxe de procesare sau taxe notariale. Victima plătește aceste taxe și nu primește nimic în schimb. Poate cel mai frecvent exemplu de acest tip de fraudă apare atunci când o victimă așteaptă o plată mare pentru a ajuta la mutarea de milioane de dolari dintr-o țară străină. Victima poate de asemenea să creadă că a câștigat un premiu mare în cadrul unei loterii inexistente.
- 3 **Schemele de afaceri/ocuparea forței de muncă** – de obicei încorporează furtul de identitate, transportul de mărfuri, de expediere și de contrafacere. Făptuitorul plasează un anunț pe site-urile de căutare populare pe Internet prin care cere ajutor. Respondenții trebuie să completeze un mesaj în care divulgă informații personale sensibile, cum ar fi data lor de naștere și numărul de securitate socială.
- 4 **Credit Fraud Credit/Debit** – este utilizarea neautorizată a unui card de credit/debit pentru a obține în mod fraudulos bani sau proprietăți. Numerele cărților de credit/debit pot fi furate de pe site-uri web negarantate sau pot fi obținute printr-o schema de furt de identitate.
- 5 **Furtul de identitate** – apare atunci, când cineva însușește informațiile personale ale altcuiva fără cunoștințele ultimului, pentru a comite fraudă. Furtul de identitate este un mijloc pentru săvârșirea altor tipuri de scheme de fraudă. În mod obișnuit, victima este indusă în eroare și divulgă informații personale sensibile pentru o afacere legală, altele ca răspuns la o cerere de e-mail pentru a actualiza facturarea sau calitatea de membru în cadrul unor aplicații pe internet.
- 6 **Investiția Fraudă** – o ofertă care utilizează creanțe frauduloase pentru a solicita investiții sau împrumuturi sau care prevede cumpărarea, utilizarea sau comerțul cu bunuri contrafăcute sau titluri de valoare false.
- 7 **Non-delivery of Goods/Services-merchandise**³⁶ – servicii care au fost achiziționate sau contractate de persoane în mediul on-line și care nu au fost niciodată livrate.
- 8 **Phony Escrow Services** – constă în convingerea unei persoane de a participa în cadrul unei licitații online. Făptuitorul convinge victima să faciliteze

schimbul de bani și de mărfuri pe un site fals. În asemenea cazuri, victima transmite banii pentru aceste mărfuri, care ajung la escroc, iar în schimb nu primește nimic.

- 10 **Spoofing**³⁷/**Phishing** – o tehnică prin care făptuitorul își crează o identitate falsă prin e-mail sau site web. Acest lucru se face, de obicei, prin copierea conținutului web al unui site legitim pe un site fraudulos nou creat. Phishingul se referă la schema prin care făptuitorii folosesc site-urile web falsificate și conving victima în divulgarea unor informații sensibile, cum ar fi parole, carduri de credit și numere de cont bancar. Victima, de obicei accesând adresa de e-mail, accesează un hyperlink care o direcționează către site-ul web fals. Numele site-ului web fals seamănă foarte mult cu cel autentic. Victima accesând site-ul web fals este convinsă că acesta este autentic și introduce informații personale sensibile. Spoofing și phishing constituie mijloace pentru comiterea și altor scheme, inclusiv a licitațiilor frauduloase. Atacurile de phishing sunt acum comise cel mai des prin intermediul rețelelor sociale. Atacatorii îi atrag pe victime spre site-urile web de îmbogățire prin încorporarea adreselor URL de phishing în postări sau comentarii. Atacatorii țintesc Facebook, LinkedIn, Twitter, Tumblr, Snapchat, Google+, Instagram și alți utilizatori ai rețelelor sociale cu mii de adrese URL de tip phishing sau malware. Atacatorii folosesc deasemenea phishing-ul în text, SMS, Skype, Messenger sau alte servicii de mesagerie. Acești noi vectori de atac demonstrează că phisherii s-au adaptat la mobilitatea crescută a societății și la diversitatea de platforme de mesagerie de astăzi.
- 11 **Vishing** – această practică presupune utilizarea sistemului telefonic (VoIP sau Voice), pentru a obține accesul la informații private și financiare de la victimă. Termenul este o combinație de voce și phishing.
- 12 **Keyloggers** – Acțiunea de urmărire (sau înregistrare) a derulării tastelor efectuate pe o tastatură, de obicei pentru a colecta informații sensibile.
- 13 **Tabnabbing**. Un atac de phishing care profită de încrederea utilizatorilor și de lipsa de atenție la detalii în ceea ce privește filele deschise într-o sesiune de browser de internet. Făptuitorii vor încărca o pagină falsă într-una din filele din browser. Această filă va avea o copie falsă a site-ului web al băncilor victimei și în cele mai multe cazuri apare că datele de conectare au expirat. Când utilizatorul încearcă să se reîntoarcă la autentificare, datele bancare ale acestuia sunt capturate.
- 14 **Aplicații bancare mobile false**. Făptuitorii pot dezvolta și publica aplicații false pentru servicii bancare mobile în încercarea de a fura credite bancare online.

36 <https://context.reverso.net/non-delivery+of+goods>

37 <https://context.reverso.net/Spoofing>

15 **Man-in-mid (MIM) sau Man-in-browser (MIB).**

Făptuitorii se situează între client și instituția financiară. Acesta este capabil să intercepteze acreditările de autentificare făcute de client și se conectează la contul clientului sau direcționându-l pe acesta pe un site web fraudulos, care este o imagine oglindă a site-ului băncilor, în care acesta introduce datele de conectare ale clientului.

16 **Money Mules.** Victima în asemenea cazuri de fraudă este un „catâr” care transferă bani sau mărfuri furate dintr-o țară în alta, printr-un serviciu electronic. Victimele în asemenea cazuri nici nu conștientizează că transferă bani sau mărfuri furați. Pentru a realiza transferul, făptuitorii utilizează scammerul.

Fraude informatice de rezonanță mondială

Furtul de un miliard de dolari

Acesta ocupă un loc special în istoria hacking-ului. Și nu numai din cauza cantității astronomice a daunelor estimate – 1 miliard de dolari. Dar și pentru că constituie începutul unei noi ere a criminalității cibernetice: acum făptuitorii preferă să fure bani nu de la clienți, ci direct de la bănci. Virusul Carbanak a afectat aproximativ 100 de instituții financiare din întreaga lume. Prima victimă a fost o bancă ucraineană, apoi una rusă, mai târziu hackerii au ajuns la băncile din SUA, Europa, China și Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu, Africa etc. Cel puțin jumătate din timp, hackerii au reușit să retragă bani: de la 2,5 milioane la 10 milioane de dolari de la o bancă. Virusul a fost ascuns într-un fișier atașat în e-mailuri. Din momentul infectării primului computer din rețeaua corporativă cu furtul banilor, au trecut 2-4 luni. Cifrele de mai sus sunt cele raportate de către Kaspersky Labs. Primele cazuri de infecție se referă la decembrie 2013, dar activitatea maximă a virusului a avut loc în iunie 2014.

Una dintre modalitățile de retragere a fondurilor a fost o comandă la distanță a ATM pentru emiterea de numerar. Complicii (în astfel de scheme se numesc "mules" – cei care iau bani dintr-un ATM) aceștia trebuiau să meargă la un anumit ATM la un moment dat.

951 sau 81 de milioane de dolari

În februarie 2016, hackerii au încercat să fure 951 milioane de dolari de la Banca Centrală din Bangladesh prin sistemul SWIFT al transferurilor interbancare internaționale. Cu toate acestea, din cauza unei erori în documentul de plată, aceștia au retras doar 81 milioane dolari.

Investigațiile au dus la un grup de hackeri nord-coreeni „Lazarus”, care ar putea fi în spatele atacului asupra băncii centrale din Bangladesh.

Atacul asupra Mt. Gox Bitcoin Exchange

Mt. Gox Bitcoin Exchange a fost înființată în Tokyo în 2010, până în 2013 a devenit cea mai mare din lume – 70% din toate operațiunile de cumpărare și vânzare de bitcoini au avut loc prin intermediul acesteia, iar în februarie 2014 a declarat faliment. Cauza fiind dispariția în jur de 740 000 bitcoini (6% din totalul emisiunilor existente la momentul respectiv), valoare echivalentă cu 460 milioane euro la momentul respectiv și peste 3 miliarde dolari pentru prețurile din octombrie 2017. Deși în cele din urmă au fost recuperate 200 000 de bitcoine, restul de 650 000 nu au fost recuperate.

Investigațiile ulterioare au arătat că hack-ul masiv al Mt. Gox începuse încă din septembrie 2011. Deși rămâne o investigație în curs de desfășurare, se presupune că majoritatea criptomonedei care a fost furată de la Mt. Gox a fost luată din portofele online, inclusiv toată moneda care se păstra în depozit. Un portofel online de criptare este un portofel web bazat pe stocarea de coduri digitale securizate, cunoscute sub denumirea de chei private, care afișează proprietatea asupra unui cod digital public, cunoscut ca o cheie publică, care poate fi utilizat pentru a accesa adresele valutare. Înainte de septembrie 2011, cheia privată Gox a fost necriptată și se pare că a fost furată printr-un fișier wallet.dat copiat, fie prin hacking, fie prin intermediul unui insider. Odată ce fișierul a fost atacat, hackerii au putut accesa treptat și portofele asociate.

Frauda informatică în Republica Moldova

În cadrul unor acțiuni operative a fost identificată o grupare criminală specializată pe furturi de pe carduri bancare. Potrivit INI și PG, membrii grupării au creat pe teritoriul Republicii Moldova două companii cu activitate în turism, prin intermediul cărora au obținut conectarea terminalelor POS (point of sale) și au reușit să efectueze plăți fără prezența fizică a acestora. Utilizând în mod fraudulos terminalele și rechizitele bancare ale cardurilor de plată emise de instituțiile bancare din Brazilia, Canada, Austria și Rusia, suspectii au achitat servicii în sumă de peste 2 mln de lei.

EXCEPȚII DE LA PRINCIPIUL EGALITĂȚII ARMELOR ÎN PROCESUL PENAL ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Felicia COSTIȘANU*
Procuror în Procuratura raionului Criuleni
Prof. univ. dr., doctor în drept

ABSTRACT

The author analyzes the issues related to exceptions to the application of the principle of equality of arms in the cases examined with the European Court of Human Rights, highlighting the problematic aspects of this field.

Key words: *jurisprudence, European Court of Human Rights, absent witnesses, right to a fair trial, equality of arms.*

În ceea ce privește dreptul european, egalitatea de arme presupune acordarea fiecărei părți a unei posibilități rezonabile de a-și apăra cauza în asemenea condiții, încât să nu fie în dezavantaj în raport cu partea adversă.

Termenul "egalitate de arme" corespunde termenului juridic german "Waffengleichheit", folosit pentru prima oară în cadrul procedurii în fața Comisiei Europene a Drepturilor Omului, la examinarea cererilor depuse de Herbert Ofner și Alois Hopfinger împotriva Austriei. Termenul german "Waffengleichheit" a fost folosit de avocatul care a reprezentat solicitanții, domnul Hans Görtler.³⁸

În raportul său din 23 noiembrie 1962, Comisia Europeană a Drepturilor Omului a făcut referire mai întâi la

"Waffengleichheit" în ceea ce privește "principiul tratamentului pe picior de egalitate".³⁹

Mai târziu în raport, Comisia a exprimat o opinie "că ceea ce se numește, în general, "egalitatea armelor", reprezintă egalitatea procedurală a acuzatului cu procurorul public, este un element inerent al unui "proces ECHITABIL".

În cele din urmă, prin hotărârea adoptată în cauza Neumeister contra Austriei, Curtea acceptă principiul egalității armelor, menționând că "Deciziile privind detenția preventivă au fost adoptate după audierea reprezentanților Ministerului Public, în absența acuzatului

* costisanufelicia@yahoo.com

38 Resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22item-id%22:%5B%22001-52298%22%5D%7D>

39 Yearbook of the European Convention on Human Rights/Annuaire de la convention europeenne des droits de l'homme, Volumul 6, 1963, Ed. Martinus Nijhoff Publishers, 1965, pag. 170, resursă electronică https://books.google.md/books?id=vEqLLYhdoC&dq=report+of+23+November+1962,+Yearbook,+volume+6,+1963&hl=ro&source=gbs_navlinks_s, consultată la 08

și a avocatului său. Curtea admite că acest fapt este contrar principiului egalității armelor, despre care Comisia, în mai multe decizii și opinii, a declarat în mod corect că va fi inclus în noțiunea de proces echitabil (procès équitable) menționat la articolul 6 alineatul (1) (articolul 6-1).⁴⁰

Principiul egalității armelor este dedus implicit din prevederile articolului 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului ca o cerință *sine qua non* a dreptului la un proces echitabil.

Principiul egalității armelor constituie un element component al noțiunii mai largi de „proces echitabil”, alături de principiul contradictorialității și cel al nemijlocirii administrării probelor.

Conceptul analizat a fost definit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa.

Astfel, în cauza *Bulut contra Austriei*, Curtea a definit acest principiu ca fiind „parte integrantă a conceptului mai larg al unui proces echitabil, conform căruia, fiecărei părți trebuie să i se ofere o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cazul în condiții care nu-l dezavantajează, în raport cu oponentul său.”⁴¹

Potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, egalitatea armelor are drept scop asigurarea echilibrului între părțile la procedură, garantând astfel faptul că orice document furnizat instanței poate fi verificat și contestat de oricare parte la procedură. Prejudiciul cauzat de acest dezechilibru trebuie dovedit, în principiu, de persoana care l-a suferit.

Deși acest principiu, precum și principiul contradictorialității, se aplică în egală măsură ambelor părți în proces, de obicei egalitatea de arme, înseamnă că „inculpatul nu trebuie să fie privat de drepturile lor procedurale fundamentale în raport cu partea acuzării.”

Articolul 6 par.3 lit. d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră principiul potrivit căruia, înainte de condamnarea unui acuzat, toate probele împotriva acestuia, trebuie prezentate în ședință publică, în scopul dezbaterii contradictorii.

Dreptul consfințit în norma citată rezidă în posibilitatea efectivă a inculpatului de a contesta probele acuzării administrate în cadrul procesului penal.

Sunt posibile, însă, excepții de la acest principiu, dar acestea nu trebuie să încalce dreptul la apărare, care, ca regulă, impune nu numai ca un inculpat să cunoască

identitatea acuzatorilor săi, astfel încât să fie în măsură să conteste probitatea și credibilitatea, dar și ca acuzatul să aibă posibilitatea adecvată și corespunzătoare de a confrunța și de a adresa întrebări martorilor acuzării, fie când martorul dă declarația sa sau într-o etapă ulterioară a procesului.

În acest sens, excepțiile de la principiul descris mai sus implică îndeplinirea anumitor condiții, descrise de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa.

Astfel, în cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit*, Curtea stabilește condițiile în care citirea declarațiilor date în timpul urmăririi penale de către martori sau partea vătămată nu va echivala cu o încălcare a prevederilor art. 6 par.3) lit.d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Aceste condiții și-au găsit reflectare și în alte cauze examinate de Curtea de la Strasbourg.

Astfel, în cazul absenței unui martor sau a părții vătămate, instanțele de judecată naționale urmează să examineze câteva aspecte și anume:

1. Dacă absența martorului sau a părții vătămate este întemeiată;
2. Dacă declarațiile martorului sau ale părții vătămate, care nu au fost examinate în ședință publică, au fost temeiul exclusiv sau determinant care au fundamentat soluția de condamnare;
3. Dacă au existat suficiente elemente de contrabalansare, printre care și garanții procedurale puternice, pentru a asigura în fiecare proces, analizat în ansamblu, echitatea procedurii așa cum aceasta este înțeleasă în art. 6 par. 1 și 3 lit. din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În ceea ce privește motivele care justifică imposibilitatea prezentării martorului sau a părții vătămate în cadrul ședinței de judecată, analizând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, se constată că sunt incidente mai multe situații, în care Curtea a statuat, că nu a existat o violare a principiului egalității armelor și implicit a dreptului la un proces echitabil în sensul articolului 6 din Convenție.

Prima dintre aceste situații se referă la sentimentul de teamă al martorului sau al părții vătămate, pentru viața sa sau pentru viața persoanelor apropiate. Potrivit opiniei Curții, teama constituie un motiv întemeiat, care îndreptățește absența martorului de la examinarea cauzei în ședința de judecată.

Examinând motivul de neprezentare a martorului din cauza temerii, Curtea a distins între teama provocată de amenințările inculpatului și teama având o cauză mai generală, respectiv ce s-ar întâmpla dacă martorul va depune mărturie la judecată.

40 Cauza *Neumeister contra Austria*, par. 22, resursă electronică, [http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsources/Neumeister%20v.%20Austria%20\[27%20Jun%201968\]%20\[EN\].pdf](http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsources/Neumeister%20v.%20Austria%20[27%20Jun%201968]%20[EN].pdf), consultată la 08 aprilie 2019

41 Cauza *Bulut contra Austriei*, par. 47, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22Bulut%22%7D%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D%7D>, consultată la 08 aprilie 2019

În prima situație, Curtea a apreciat că atunci când teama este rezultatul acțiunilor inculpatului sau al persoanelor care acționează în numele lui, declarația martorului poate fi citită în ședință publică, fără a fi nevoie de audierea în mod direct a martorului și fără ca inculpatul să aibă dreptul de a-i pune întrebări, chiar și în cazul, în care declarația este folosită în mod exclusiv sau determinant pentru fundamentarea soluției de condamnare.⁴²

În a doua situație, Curtea a observat că teama cauzată de notorietatea inculpatului sau a complicilor săi, de pericolul de vătămare a integrității corporale sau de pierderi financiare, pot fi relevante pentru a stabili dacă un martor va fi sau nu audiat în ședință publică. Cu toate acestea, nu orice teamă subiectivă va fi considerată întemeiată, instanța națională trebuind să analizeze atât existența unor motive obiective care să justifice temerea, cât și a unor mijloace de probă în sprijinul lor.⁴³

Astfel, în cauza în cauza Krasniki contra Republicii Cehe, martorii au declarat în fața ofițerului de investigație că motivul pentru care doresc să dea declarații sub protecția anonimatului este reprezentat de teama de represalii din partea reclamantului, care îl agresase anterior pe unul dintre martori și îl amenințase pe celălalt martor, când acesta a dorit să cumpere droguri de la un alt dealer.⁴⁴

Curtea de la Strasbourg a constatat că organul judiciar a luat în considerare natura mediului dealer-ilor de droguri, care folosesc amenințări sau violențe asupra dependenților, care depun mărturie împotriva lor.

De asemenea, în considerarea acestui ultim caz, dacă inculpatul nu a avut ocazia să fie confruntat cu martorul la o etapă anterioară, instanța națională va prefera citirea declarației date în timpul urmăririi penale *numai* după ce va exclude celelalte alternative, cum ar fi asigurarea anonimatului martorului sau oricare altă măsură specială de audiere, considerând că acestea sunt nepotrivite sau imposibile.⁴⁵

42 Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit, hotărârea din data de 15 decembrie 2011 par. 123, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-123552&file-name=CASE%20OF%20AL-KHAWAJA%20AND%20TAHERY%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20IER.pdf&logEvent=False>, consultată la 08.04.2019

43 Victor Constantinescu, Citirea declarațiilor date în timpul urmăririi penale și dreptul acuzatului de a interoga martorii acuzării. Cauza Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit, resursă electronică <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2012/02/citirea-declaratiilor-date-in-timpul-urmaririi-penale-si-dreptul-acuzatului-de-a-interoga-martorii-acuzarii-cauza-al-khawaja-si-tahery-c-regatului-unit>, consultată la 08.04.2019

44 Krasniki contra Republicii Cehe, Hotărârea din 28 mai 2006, par. 52, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22krasniki%22%7D%7B%22documentcollection-id%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%7B%22CHAMBER%22%7D%7B%22item-id%22:%7B%22001-72590%22%7D%7D%7D>, consultată la 08.04.2019

45 HUNOR KÁDÁR, Condițiile de utilizare a declarațiilor anonime ca probe în procesul penal în lumina jurisprudenței C.E.D.O., pag. 83, resursă electronică <http://jog.sapientia.ro/data/tudomanyos/Periodikak/scientia-iuris/2012-1-2/14.pdf>, consultată la 08.04.2019

O altă circumstanță evocată în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care determină citirea declarațiilor martorului sau a părții vătămate în ședință de judecată, fără a acorda inculpatului posibilitatea participării la audierea acestor persoane, rezidă în imposibilitatea identificării locului aflării martorului sau a părții vătămate, care au fost audiate în cadrul urmăririi penale.

Curtea a statuat că imposibilitatea localizării unui martor poate constitui, în anumite condiții, un fapt justificativ care autorizează admiterea depozițiilor sale în proces, chiar dacă apărarea nu a putut să îl interogheze în niciun stadiu al procedurii.⁴⁶

În cauza Sică împotriva României, Curtea a constatat că "Tribunalul București s-a implicat activ, cu ajutorul poliției, în aducerea în instanță a martorilor G.S. și S.D. I-a convocat să participe la ședință de mai multe ori și la adrese diferite, prin emiterea de mandate de aducere împotriva lor, a formulat cereri la Serviciul de evidență a populației și Direcția Generală a Penitenciarelor și, în cele din urmă, i-a citat prin afișare la consiliul municipal. Abia după ce aceste tentative au eșuat, tribunalul a autorizat citirea depozițiilor martorilor G.S. și S.D., obținute în cursul urmăririi penale.

Curtea de Apel și Înalta Curte au remarcat în hotărârile lor că Tribunalul București a apelat la toate mijloacele prevăzute la nivel intern pentru a asigura prezența acestor martori la ședință.

Curtea a apreciat că, în speță, autoritățile interne nu și-au încălcat obligația pozitivă de a face tot ce se putea aștepta în mod rezonabil de la acestea pentru a garanta apărării posibilitatea de a-i interoga pe G.S. și S.D. Aceasta consideră că, în consecință, circumstanțele speței permit să se concluzioneze că absența martorilor G.S. și S.D. de la ședință și, prin urmare, citirea depozițiilor acestora obținute înainte de proces erau justificate de un motiv serios.⁴⁷

Referitor la decesul martorului sau al părții vătămate înainte de audierea acesteia în cadrul ședinței de judecată, Curtea a reținut că pentru ca mărturia sa să fie avută în vedere la pronunțarea soluției, trebuie să fie utilizată declarația sa dată anterior decesului.

Aceeași opinie a exprimat-o Curtea Europeană a Drepturilor Omului și în cauza Dimitrov și Momin contra Bulgariei, expunându-se în sensul că nu constituie încălcarea prevederilor art. 6 din Convenție, condamnarea bazată, în special, pe depozițiile unei victime decedate, care nu a fost interogată de către acuzați.

46 Rachdad împotriva Franței, Hotărârea din 13 noiembrie 2003, par. 24, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22Rachdad%22%7D%7B%22documentcollection-id%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%7B%22CHAMBER%22%7D%7B%22item-id%22:%7B%22001-66008%22%7D%7D%7D>, consultată la 08.04.2019

47 Sică contra României, hotărârea din 09 iulie 2013, par. 61, resursă electronică http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/Sica_impotriva_Romaniei.pdf, consultată la 04.04.2019

Potrivit opiniei instanței de la Strasbourg, decesul victimei trebuie considerat „un motiv serios” pentru neaudierea acesteia în timpul procesului și pentru admiterea depoziției sale, făcute atunci când era în viață.

În speță, avocatul ambilor reclamanți, a solicitat în cadrul urmăririi penale organizarea unei confruntări între clienții săi și victimă. Această cerere a fost respinsă de către procuror, pentru că această acțiune nu era obligatorie și necesară pentru stabilirea circumstanțelor de fapt. Victima, înainte de audierea sa de către instanța de judecată, a decedat din cauza cancerului, de care suferea. Curtea a stabilit, că autoritățile știau despre boala, de care suferea victima și tratamentul pe bază de chimioterapie ale victimei, însă ultima a menționat în timpul interogatoriului că se simțea bine.

Curtea a mai precizat, că în cadrul procedurilor penale privind comiterea violului, autoritățile de anchetă trebuie să dea dovadă de o atenție sporită în cazul victimelor aflate într-o stare psihologică fragilă. Instanța europeană a remarcat că în această cauză victima suferea de o boală gravă și fusese supusă pe durata anchetei unor presiuni în vederea retragerii plângerii și modificării depoziției sale.

Având în vedere circumstanțele deosebite, autoritățile de anchetă nu ar fi culpabile pentru refuzul confruntării victimei cu cei doi reclamanți la etapa urmăririi penale.⁴⁸

De asemenea, în cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit*, reclamantul Al-Khawaja este medic și a fost acuzat de două infracțiuni de agresiune sexuală („indecent assault”) asupra a două paciente, S.T. și V.U., în timp ce ele se aflau sub efectul hipnozei.

Una dintre femei, S.T., pentru motive nelegate de agresiune, s-a sinucis înainte de începerea procesului. Cu toate acestea, S.T. a dat o declarație la poliție cu câteva luni după comiterea agresiunii. De asemenea, S.T. a povestit despre agresiune și celor două prietene ale sa sale, B.F. și S.H.

Curtea de la Strasbourg a reținut că nu constituie încălcarea a dreptului la un proces echitabil citirea declarațiilor părții vătămate decedate anterior audierii sale de către instanța de judecată.

În acest sens, Curtea a statuat că interesul justiției era în mod evident în favoarea admiterii ca mijloc de probă a declarației lui S.T., care fusese înregistrată de poliție cu respectarea formalităților. Fiabilitatea declarației era susținută de faptul că S.T. se plânsese celor doi prieteni, B.F. și S.H., la scurt timp după producerea faptelor în litigiu; nu existau decât niște contradicții minore între declarația ei și relatarea făcută de aceasta celor doi prieteni, care au depus mărturie la proces.

48 Dimitrov și Momin contra Bulgariei, hotărâre din 07 iunie 2018, par. 54, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Dimitrov%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-183788%22%7D>, consultată la 04.04.2019

Totodată, Curtea a subliniat că în cazul unei agresiuni sexuale comise de un medic asupra unei paciente în cursul unei consultații în care s-a aflat singur cu aceasta, este greu de conceput că probele prezentate ar putea fi mai convingătoare și consecvente, cu atât mai mult cu cât ceilalți martori au fost chemați în instanță, iar fiabilitatea acestora a fost verificată în cadrul unei audieri încrucișate.⁴⁹

Referitor la situația în care martorul sau partea vătămată este rudă, soț sau există alte motive care justifică refuzul acestora de a prezenta declarații în cadrul examinării cauzei de către instanța de judecată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în favoarea posibilității citirii declarațiilor părții vătămate, date organului de urmărire penală, în cazul în care, ulterior, aceasta refuză să mai prezinte declarații în virtutea relațiilor dintre ea și făptuitor.

Condiția impusă de Curte este ca aceste declarații să nu fundamenteze condamnarea, întrucât aceasta trebuie să se greveze pe coroborarea probelor administrate.

În cauza *Unterperinger contra Austriei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit încălcarea prevederilor art. 6 alin. (1) coroborat cu art. 6 alin.(3) lit. d).

În speță, reclamantul a fost condamnat la pedeapsa cu închisoare pentru un termen de 6 luni, fiind recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii de vătămare corporală comisă în privința soției și fiicei sale.

Fiind audiate în cadrul urmăririi penale, victimele au prezentat declarații, ulterior, însă, în cadrul examinării cauzei de către instanța de judecată, acestea au refuzat să dea declarații.

În consecință, instanța l-a condamnat pe reclamant, după citirea, în ședința de judecată a declarațiilor date organului de urmărire penală, care au servit drept probe de bază, care au fundamentat sentința de condamnare.

Încălcarea art. 6 par. 3) lit.d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului rezultă din faptul, că instanța națională a întemeiat condamnarea reclamantului, în principal, pe declarațiile făcute de soția și fiica acestuia. Nu le-a tratat pur și simplu ca elemente de informare, ci ca dovadă a adevărului acuzațiilor făcute de femei în acea perioadă.

Totodată, Curtea a statuat că domnul Unterperinger a fost condamnat pe baza "declarațiilor" în privința cărora, drepturile de apărare au fost restricționate în mod apreciabil.⁵⁰

49 Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit, hotărârea din data de 15 decembrie 2011 par. 156, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-123552&filename=CASE%20OF%20AL-KHAWAJA%20AND%20TAHERY%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%205BRomanian%20Translation%5D%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20IER.pdf&logEvent=False>, consultată la 08.04.2019

50 Hotărârea CtEDO Unterperinger v. Austria din 24 noiembrie 1986, par. 28-31, resursă electronică <https://www.legal-tools.org/doc/adb0ea/pdf/>, consultată la 22.03.2019

Cu privire la aspectul posibilității citirii declarațiilor părților vătămate sau a martorilor absenți și fundamentarea soluției de condamnare în mod exclusiv și determinat pe aceste declarații, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a concluzionat că atunci când o declarație dată în faza urmăririi penale este citită în ședință publică, fără ca martorul să dea declarația oral în fața instanței și fără ca acuzatul să aibă posibilitatea să interogheze martorul, iar această declarație fundamentează în mod exclusiv sau determinant soluția de condamnare, nu va exista o încălcare automată a art. 6 par. 1.

Cu toate acestea, atunci când o condamnare este întemeiată într-un mod exclusiv sau determinant pe declarația unui martor absent, Curtea trebuie să supună procesul unei analize extrem de atente. Din cauza riscurilor admiterii unui asemenea mijloc de probă, vor trebui să existe suficiente garanții procedurale, care să le contrabalanseze, printre care măsuri care să permită o evaluare echitabilă și justă a gradului de încredere în mijlocul de probă respectiv.

Astfel, în cauza *Unterpertinger contra Austriei*, Curtea a indicat faptul, că declarațiile victimei constituiau proba determinantă pentru condamnarea reclamantilor. Totuși, ea nu a fost unica probă avută în vedere.

În același timp, prin hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *N.K. contra Germaniei*, Curtea a statuat că nu există o încălcare a dreptului reclamantului *N.K.* la un proces echitabil, consfințit de art. 6 alin. (3) lit. d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și anume dreptul inculpatului să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării.

Curtea a conchis că declarațiile lui *R.K.* (victimă a violenței) din cadrul audierilor preliminare nu au fost singurele probe invocate de către instanța națională, iar la baza condamnării au stat și alte probe administrate de către organul de urmărire penală, printre care declarațiile consilierului de la centrul de plasament pentru femei, căruia *R.K.* i-a prezentat în mod detaliat incidentele și i-a arătat leziunile pe care le avea, declarațiile fiului lui *R.K.*, care a auzit țipetele și cearta dintre reclamant și *R.K.*; declarațiile mai multor vecini care o văzuseră pe *R.K.* imediat după evadarea acesteia din căminul conjugal cu o rană sângerândă la cap și aflându-se într-o stare de șoc, și care l-au văzut pe reclamant cum părăsise casa și plecase, declarațiile lui *R.K.* date ofițerilor de poliție.⁵¹

De asemenea, în cauza *Sică contra României*, Curtea a constatat că instanțele naționale au ținut seama de mai

multe elemente de probă la condamnarea reclamantului pentru trafic de droguri, și anume procesul-verbal privind interpelarea și declarațiile date de *G.S.* și *S.D.*

Cu toate acestea, este necesar să se observe că elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de droguri din versiunea sa privind „oferta” și identificarea reclamantului ca fiind autorul acesteia au fost stabilite în speță doar pe baza depoziției lui *G.S.*, care a fost, de altfel, denunțătoarea reclamantului.

În aceste circumstanțe, Curtea a apreciat că depozițiile făcute de *G.S.* au constituit probe decisive și că procesul-verbal privind interpelarea și declarația dată de *S.D.* nu făceau decât să sprijine declarațiile martorului, pe care inculpatul în cauză nu l-a putut interoga.⁵²

Cu privire la existența elementelor compensatoare suficiente pentru a se permite asigurarea caracterului echitabil al procedurii penale în ansamblu, Curtea a stabilit că în fiecare cauză în care se pune problema echității procedurii în raport cu o depoziție a unui martor absent, trebuie să se stabilească, printr-o examinare cât mai riguroasă, dacă există elemente care pot să compenseze suficient dificultățile cauzate apărării prin admiterea acestei depoziții, în special garanții procedurale solide, care permit o apreciere corectă și echitabilă a fiabilității unei astfel de probe.

Examinarea acestei chestiuni permite să se verifice dacă depoziția martorului absent este suficient de fiabilă, ținând seama de importanța acesteia în cauză

Astfel, în cauza *N.K. contra Germaniei*, Curtea a stabilit că tribunalul regional a consacrat o parte importantă din motivarea hotărârii sale depozițiilor victimei. Apoi, instanța națională a confruntat depoziția ei cu celelalte probe, pentru a atesta coroborarea cu acestea și, în consecință, fiabilitatea ei.

Curtea a stabilit că examinarea depoziției victimei de către tribunalul regional a fost una aprofundată, obiectivă și exhaustivă.

Concluzia instanței, conform căreia depoziției trebuie să i se acorde încredere, în totalitate, și decizia sa subsecventă de a o reține ca probă principală au fost, așadar, motivate pe larg.

Totodată, Curtea a statuat că, condamnarea reclamantilor se bazase pe un ansamblu de probe, în care depoziția nu figura ca un element izolat. Reclamantii au participat în mod activ la procesul intentat împotriva acestora, fiind ajutați de avocații lor. Tribunalul regional și Curtea Supremă de Casație au abordat și au respins argumentele lor în hotărâri ample motivate și lipsite de arbitrar.⁵³

51 *N.K. contra Germaniei*, hotărâre din 26 iulie 2018, par.61-62, resursă electronică <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22NK%22%7D%22documentcollectionid%22:%7B%22GRAND-CHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-185229%22%7D%7D>, consultată la 08.04.2019

52 *Sică împotriva României* hotărârea din 9 iulie 2013, resursă electronică http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/Sica_impotriva_Romaniei.pdf, consultată din 08.04.2019

53 *N.K. contra Germaniei*, hotărâre din 26 iulie 2018, par.61-62

Pe de altă parte, în cauza Sică împotriva României, Curtea a apreciat că în absența altor probe solide în dosar, care să poată corobora depoziția lui G.S., caracterul decisiv al acesteia conduce la concluzia, că instanțele nu au putut aprecia corect și echitabil fiabilitatea acestei probe.

În concluzie, analizând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia principiului egalității armelor, ca element al dreptului la un proces echitabil, rezultă că acest principiu nu este unul inamovibil, Curtea manifestând disponibilitatea spre o abordare flexibilă, realizându-se tranziția de la un sistem rigid la un sistem, care ia în considerație dificultățile părții acuzării la administrarea probatoriului în fața instanței de judecată, dar și necesitatea de a asigura un just echilibru între interesele justiției, ale drepturilor victimelor infracțiunilor și ale garanțiilor conferite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului persoanelor acuzate de comiterea infracțiunilor.

PRESCRIȚIA TRAGERII LA RĂSPUNDERE PENALĂ – ASPECTE DE DREPT COMPARAT

Elena NEAGA*

Procuror în Secția analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare din cadrul Direcției politici, reforme și protecția intereselor societății a Procuraturii Generale

ABSTRACT

Prescription represents the cause of the removal of criminal liability or execution of punishment, on the basis of the lapse of a certain time period, as stipulated by law.

Key words: *punishment; criminal law; prescription; criminal offence; criminal liability; execution of the punishment, imprescriptibility for some categories of crime.*

În dreptul penal se face distincția între prescripția răspunderii penale și prescripția executării pedepsei.

Astfel, în timp ce prescripția răspunderii penale curge de la data săvârșirii infracțiunii și are ca efect împiedicarea exercitării acțiunii penale și, pe cale de consecință, a pronunțării unei hotărâri de condamnare, prescripția executării pedepsei curge de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și determină înlăturarea executării pedepsei.

Prescripția răspunderii penale este o cauză de înlăturare a răspunderii penale ca urmare a neexercitării în timp util de către stat, prin organele sale judiciare, a dreptului de a aplica infractorului o pedeapsă, având ca efect stingerea acestui drept și a obligației corelative a infractorului de a suporta aplicarea unei sancțiuni penale.

Prescripția executării pedepsei este reglementată ca o modalitate de stingere a dreptului statului de a pune în executare pedeapsa stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă și, în mod corelativ, a obligației condamnatului de a se supune acestei măsuri. De aceea, se apreciază că prescripția executării pedepsei are caracterul unei renunțări anticipate la dreptul de a cere executarea pedepsei, condiționat de trecerea unui interval de timp, în care condamnatul nu a mai săvârșit o altă infracțiune.

În dreptul român sediul materiei prescripției răspunderii penale îl constituie art. 131 (Prescripția răspunderii penale a minorilor); art. 132 (Prescripția executării măsurilor educative); art. 153 (Prescripția răspunderii penale); art. 154 (Termenele de prescripție a răspunderii penale); art. 155 (întreruperea cursului răspunderii penale); art. 156 (Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale); pentru persoana juridică – art. 148

* e.neaga@procuratura.md

(Prescripția răspunderii penale) din Codul penal, iar sediul materiei prescripției executării pedepsei este reprezentat de art.161 (Prescripția executării pedepsei); art. 162 (Termenele de prescripție a executării pedepsei); 163 (Întreruperea cursului executării pedepsei) și art. 164 (Suspendarea cursului prescripției executării pedepsei), pentru persoana juridică – art. 149 (Prescripția executării pedepsei).

În dreptul german, instituția prescripției, atât a răspunderii penale, cât și a executării pedepsei, este reglementată în Codul penal.

Discuțiile privind natura prescripției s-au accentuat în preajma anului 1965, când se împlinea termenul de prescripție pentru asasinatele comise în timpul regimului național-socialist. Soluția găsită atunci, prin Legea din 13 aprilie 1965, a fost aceea de a considera că termenul de prescripție pentru aceste fapte a fost suspendat în perioada 8 mai 1945 – 31 decembrie 1949, începând să curgă de la 1 ianuarie 1950. Ulterior, când termenele de prescripție erau iarăși pe punctul de a se împlini, a fost consacrată legislativ *imprescriptibilitatea infracțiunilor, pentru care legea stabilea pedeapsa detențiunii pe viață, și anume infracțiunile de genocid și de omor calificat*, prevăzându-se expres aplicarea noului regim și cu privire la faptele al căror termen de prescripție nu se împlinise la data intrării în vigoare a legii noi. Astfel, atât dispozițiile privind suspendarea cursului prescripției, cât și cele referitoare la imprescriptibilitate au fost condiționate de neîmplinirea termenelor anterioare de prescripție.

În dreptul francez, soluția tradițională era considerarea ca aparținând procedurii penale a dispozițiilor privind prescripția răspunderii penale, respectiv dreptului penal substanțial a prevederilor referitoare la prescripția executării pedepsei.

Codul penal, intrat în vigoare în 1994, în forma inițială, a suprimat această diferență de regim, prevăzând în art. 112-2, că dispozițiile privind prescripția se aplică și prescripțiilor neîmplinite la data intrării în vigoare a legii noi, cu excepția situațiilor, care ar conduce la o agravare a situației celui în cauză, supunând, prin urmare, reglementările privitoare la prescripție principiului aplicării legii penale mai favorabile.

După 10 ani, prin legea din 9 martie 2004, legiuitorul francez, prin modificarea Codului penal, a schimbat această regulă, stabilind că legile referitoare la prescripția acțiunii publice și la prescripția pedepselor, atunci când termenul de prescripție nu s-a împlinit, sunt aplicabile imediat, deci și în ipoteza, în care infracțiunile au fost comise înainte de intrarea în vigoare a legilor.

În Elveția, prescripția este reglementată în Codul penal, care prevede expres aplicarea unor noi dispoziții din materia prescripției, mai severe, inclusiv pentru in-

fracțiunile comise anterior, dacă termenul de prescripție pentru acestea nu s-a împlinit încă.

În Suedia, Codul penal a suferit modificări în anul 2010 cu privire la regimul prescripției, legile de modificare cuprinzând dispoziții exprese, care stabilesc aplicarea noilor reglementări și infracțiunilor comise anterior, dacă termenul de prescripție încă nu s-a împlinit.

Doctrina din țările mai sus menționate consideră prescripția o instituție de drept procesual, indiferent unde este situată reglementarea ei – în Codul penal sau în Codul de procedură penală, astfel încât prescripția este supusă regulii aplicării imediate a legii noi, ce guvernează aplicarea în timp a normelor de procedură. Pentru fundamentarea acestei calificări a prescripției se arată, că atât inculpatul, cât și condamnatul nu au un drept câștigat cu privire la timpul cât ar trebui să se sustragă, *primul – de la judecată, iar cel de-al doilea – de la executarea pedepsei*, pentru a fi exonerati de răspundere, respectiv de efectele acesteia. În plus, existența cauzelor de întrerupere a cursului prescripției, care nu depind, de regulă, de voința celui în cauză, confirmă faptul, că autorul nu poate avea o așteptare certă cu privire la durata de timp, în care se prescrie răspunderea pentru fapta sa.

În alte state europene, doctrina apreciază, că prescripția aparține dreptului substanțial, întrucât, în funcție de aceasta, există dreptul statului de a aplica o sancțiune sau de a determina executarea ei. Această opinie este împărtășită, în principal, de *doctrina spaniolă și italiană*.

Există și o a treia soluție doctrinară, care admite caracterul mixt al prescripției, ca instituție care aparține deopotrivă dreptului penal substanțial și dreptului procesual, autorii acestei opinii considerând că discuția privind natura juridică a prescripției prezintă doar un interes academic.

În doctrina românească se regăesc toate cele trei opinii, însă cea majoritară este aceea, care consideră prescripția ca fiind o instituție de drept penal substanțial, abordare în care legea penală privitoare la prescripție este supusă regulii aplicării legii penale mai favorabile.

În ceea ce privește jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, aceasta a stabilit, că dacă legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție penală ca fiind mai degrabă de procedură decât de fond, este posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile, pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării.

Astfel, prin Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în *Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei*, paragrafele 147-149, Curtea de la Strasbourg a statuat, că prelungirea termenului de prescripție nu implică o încălcare a drepturilor garantate de art. 7 din Convenția pentru Apărarea

Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, întrucât nu se poate interpreta această dispoziție ca împiedicând prelungirea, prin efectul aplicării imediate a unei legi de procedură, a termenelor de prescripție atunci, când faptele imputate nu fuseseră niciodată prescrise. În numeroase rânduri, instanța europeană a amintit, că normele privind neretroactivitatea legii penale prevăzute de art. 7 din Convenție se aplică numai dispozițiilor, care definesc infracțiunile și pedepsele pentru acestea.

În același timp, Curtea a considerat că este rezonabil ca instanțele naționale să aplice *principiul tempus regit actum* cu privire la lege de procedură.

Astfel, pe lângă hotărârea pronunțată în *Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei*, precitată, sunt de menționat și Decizia din 12 februarie 2004, pronunțată în *Cauza Mione împotriva Italiei*, Decizia din 10 iulie 2007, pronunțată în *Cauza Rasnik împotriva Italiei*, ambele referitoare la noi reglementări privind termenele pentru exercitarea unor căi de atac, Decizia din 12 aprilie 2007, pronunțată în *Cauza Martelli împotriva Italiei*, privind aplicarea unei legi, care stabilește noi reguli de apreciere a probelor.

În același sens este și punctul de vedere formulat ca *amicus curiae* de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (*Comisia de la Veneția*), la solicitarea Curții Constituționale a Georgiei cu privire la retroactivitatea regulilor în materie de prescripție, adoptat de Comisie la cea de a 78-a sesiune plenară (Veneția, 13-14 martie 2009)⁵⁴, prin care aceasta evocă jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a stabilit, că dacă legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție ca fiind *mai degrabă de procedură decât de fond*, este permisă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție cu efect retroactiv în ceea ce privește infracțiunile, pentru care nu se împlinise termenul de prescripție la momentul modificării. Mai arată, că instanța de contencios al drepturilor omului nu a decis dacă o prelungire retroactivă este permisă în cazul infracțiunilor, pentru care termenul de prescripție a expirat deja.

Totodată, Comisia de la Veneția precizează, că principiul neretroactivității nu se aplică dreptului penal procedural, care e distinct de dreptul penal substanțial. Totuși, calificarea unei dispoziții ca fiind de drept substanțial sau procedural trebuie făcută într-o perspectivă funcțională. Când un termen de prescripție este deja împlinit, principiul legalității poate fi invocat pentru a evita reactivarea sa.

Anterior jurisprudenței Curții de la Strasbourg mai sus menționate, *Curtea Constituțională Federală a Germaniei*

a reținut, în materie de prescripție a crimelor comise în timpul regimului național-socialist și în perioada post-belică, prin Hotărârea celei de a Doua Camere din 26 februarie 1969, că postulatul intrinsec al siguranței juridice din principiul statului de drept cere ca cetățeanul să poată prevedea intervențiile posibile ale statului asupra sa, așa încât să se poată adapta în mod corespunzător.

Astfel, cetățeanul trebuie, în principiu, să se poată baza pe faptul, că legiuitorul nu va stabili pentru situații încheiate consecințe mai puțin favorabile decât erau ele previzibile la momentul încheierii situației (*retroactivitate autentică*).

În anumite circumstanțe, încrederea cetățeanului însăși poate reclama protecție, pentru ca situația juridică proprie să nu își piardă valoarea proprie, ceea ce înseamnă ca dispozițiile să producă efecte numai pentru situații actuale, încă nefinalizate (*retroactivitate neautentică*).

Astfel, Curtea Constituțională Federală a Germaniei a stabilit, cu același prilej, că Legea privind calcularea termenelor de prescripție în materie penală din 13 aprilie 1965 are ca efect doar prelungirea în viitor a unor termene de prescripție, care încă nu s-au împlinit și nu se aplică faptelor, a căror urmărire se prescrisese deja la intrarea în vigoare a legii, neputându-se susține că face schimbări în situații încheiate în trecut. Prin urmare, prelungirea termenelor de prescripție pentru urmărirea infracțiunilor, care se pedepsesc cu pedeapsa închisorii pe viață nu a avut drept consecință constituțională un prejudiciu de încredere relevant.

Din analiza de drept comparat reiese, că legiuitorul din diverse state europene a plasat instituția prescripției răspunderii penale și a prescripției executării pedepsei în Codul penal sau în Codul de procedură penală, fără ca sediul materiei să determine calificarea fermă a naturii juridice a prescripției.

Respectiv, se observă existența în legislația unor țări europene a normelor, care reglementează aplicarea imediată a dispozițiilor din materia prescripției, mai severe, inclusiv pentru infracțiuni comise anterior, *dacă termenul de prescripție pentru acestea nu s-a împlinit încă*.

În contextul considerentelor relatate *supra*, care au fost expuse în Decizia Curții Constituționale a României nr. 511/2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 125 alin. 3 din Codul penal⁵⁵, *infra* o să analizăm instituția prescripției răspunderii penale din Codul penal al României sub aspectul imprescriptibilității unor categorii de infracțiuni cu prevederile Codului penal al Republicii Moldova.

54 Disponibil la [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=C-DL-AD\(2009\)012-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=C-DL-AD(2009)012-f)

55 Decizia Curții Constituționale a României nr. 511/2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 125 alin. 3 din Codul penal, Text publicat în M.Of. al României, în vigoare de la 30 ianuarie 2014.

Astfel, alin.(8) art. 60 din Codul Penal al Republicii Moldova prevede că „*Prescripția nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, indiferent de data la care au fost săvârșite.*” (retroactivitate autentică).

Inițial, art. 60 alin.(8) din Codul penal prevedea, că prescripția nu se aplică persoanelor, care au săvârșit infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale, la care Republica Moldova este parte.

Prin Legea nr. 252 din 08.11.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, alineatul (8) a articolului 60 din Codul penal a fost completat și actualmente prescripția nu se aplică persoanelor, care au săvârșit infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant, indiferent de data la care au fost săvârșite.

De notat, că la baza adoptării Legii nr. 252 din 08.11.2012, prin care s-a completat art. 60 alin.(8) din Codul penal, au stat recomandările Comitetului ONU împotriva Torturii, care a menționat în nenumărate rânduri, că aplicarea termenului de prescripție nu este acceptabilă pentru infracțiunea de tortură și a recomandat statelor părți să-și modifice legislația internă pentru a asigura că actele de tortură să poată fi cercetate, urmărite și pedepsite fără termene de prescripție.⁵⁶

Totodată, în aceeași ordine de idei, Raportorul Special al ONU cu privire la Tortură, salutând definiția cuprinzătoare a torturii introdusă în art. 309¹ din Codul penal, a recomandat în anul 2009 autorităților Republicii Moldova să abolească termenul de prescripție pentru infracțiunile în baza acestui articol.⁵⁷

Suplimentar, necesitatea operării modificărilor în art. 60 din legea penală a reieșit și din obligațiile pozitive ale statului, ce rezultă din prevederile art. 1 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, precum și din obligația de asigurare a executării hotărârii CtEDO în cauza *Pădureț c. Moldovei*, hotărârea din 5 ianuarie 2010, § 61, 73, 75, în care CtEDO menționează, că *prescripția nu trebuie să fie aplicată actelor de maltratare comise de un agent al statului.*

Potrivit alin.(2) art. 153 din Codul penal al României prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul *infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise (retroactivitate autentică)*, precum și în cazul infracțiunilor prevăzute

la art. 188(*Omorul*) și 189(*Omorul calificat*) și al *infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei.*

Totodată, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 188 (*Omorul*) și 189 (*Omorul calificat*) și al *infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei*, prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor, pentru care nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții (retroactivitate neautentică).

Respectiv, aceste categorii de infracțiuni sînt imprescriptibile în ceea ce privește răspunderea penală și executarea pedepsei numai dacă *nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții.*

De notat, potrivit art. 154 alin.(4) din Codul penal al României „*În cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, al celor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și al infracțiunii de pornografie infantilă, săvârșite față de un minor, termenul de prescriptive începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului.*”

Toate aceste reglementări consacră, la nivel de lege, teoria „retroactivității neautentice”, așa cum a fost aceasta definită în jurisprudența Curții Constituționale Federale a Germaniei, dispozițiile de modificare a termenelor de prescripție producând efecte juridice numai pentru situații actuale, încă nefinalizate la data intrării în vigoare a noii legi.

Potrivit art. 7 paragraful 1 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*): „*Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.*”

Astfel, legea nouă care incriminează o faptă sau stabilește o pedeapsă mai gravă pentru o faptă deja incriminată nu poate fi aplicată în vederea condamnării persoanelor, care au săvârșit astfel de fapte anterior incriminării lor, respectiv anterior agravării pedepsei. Cu alte cuvinte, în lumina Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și a jurisprudenței dezvoltate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în aplicarea dispozițiilor art. 7, retroactivitatea legii penale nu poate afecta, în sensul agravării, condițiile de incriminare a faptei și pedeapsa pentru aceasta.

Dincolo de controversele doctrinare cu privire la natura juridică a instituției prescripției, ceea ce este cert și constituie un reper juridic important în analiza unui

⁵⁶ Recomandările din Raportul Comitetului cu privire la Liechtenstein CAT/C/LIE/CO/3, 25 mai 2010 al.9; raportul cu privire la Lituania CAT/C/LTU/CO/2, 19 ianuarie 2009, al.5; Raportul cu privire la Suedia CAT/C/SWE/CO/5, 4 iunie 2008, al.10.

⁵⁷ Raportul Raportorului Special al ONU cu privire la Tortură, A/HRC/10/44/Add.3, al.90a:

eventual control de constituționalitate, este faptul, că legislațiile statelor semnatare ale Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale trebuie să respecte prevederile art. 7 paragraful 1 din această Convenție, care reprezintă fundamentul protecției juridice sub aspectul neretroactivității legii.

Astfel, indiferent de modul, în care legislația sau doctrina califică instituția prescripției, aceasta, prin finalitatea ei, este aceeași în toate sistemele de drept europene, în sensul că după trecerea unui anumit interval de timp, statul renunță la dreptul de a mai aplica o pedeapsă infractorului sau de a mai dispune executarea unei pedepse.

În context, Curtea Constituțională a României a reținut⁵⁸, că soluția legislativă criticată privește declararea imprescriptibilității executării pedepselor principale *în cazul infracțiunilor de omor și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei*, care, dată fiind gravitatea atingerii aduse valorilor sociale ocrotite prin incriminarea lor, reclamă nevoia unei reacții ferme din partea statului, o nevoie de dreptate ce nu se stinge prin simpla scurgere a vremii de la data săvârșirii lor. Memoria unor astfel de fapte nu se estompează cu trecerea timpului cuprins în întinderea obișnuită a unui termen de prescripție, iar reacția din partea comunității constituie atât o datorie de conștiință, cât și o dovadă de respect față de soarta victimelor. Potrivit formulărilor Curții Europene a Drepturilor Omului, dreptul la viață, statuat în art. 2 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, reprezintă „**regele drepturilor**”, un drept ce consacră una dintre valorile fundamentale ale statelor democratice, care formează Consiliul Europei, numărându-se printre prevederile primordiale ale Convenției.

Mai mult, Curtea de la Strasbourg acordă preeminență în jurisprudența sa articolului 2, având în vedere faptul, că *dreptul la viață se bucură de un statut special printre dispozițiile Convenției, pe care aceasta le consideră primordiale.*

Prin urmare, Curtea Constituțională în Decizia menționată supra a mai reținut, că dreptul la viață constituie un atribut inalienabil al persoanei și reprezintă valoarea supremă în ierarhia drepturilor omului, întrucât este un drept fără de care exercitarea celorlalte drepturi și libertăți garantate de Constituție și de instrumentele internaționale de protecție a drepturilor fundamentale ar fi iluzorie, fapt ce determină caracterul axiologic al acestui drept, care cuprinde atât un drept subiectiv, cât și o funcție obiectivă, aceea de principiu călăuzitor al activității statului, acesta din urmă având obligația de a proteja dreptul fundamental la viață al persoanei.

58 Decizia nr. 511/2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 125 alin. 3 din Codul penal (Text publicat în M.Of. al României, în vigoare de la 30 ianuarie 2014)

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 329 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Adrian POPENCO*
*Adjunct al procurorului-șef
al Procuraturii mun. Chișinău*

ABSTRACT

In the present scientific approach, the author submits to the research the content and the extent of the special legal object of the offenses provided for by art. 329 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The reason for its investigation lies in the concrete identification of the social danger of the public person's non-performance or inadequate performance of his duties as a negligent or unconscious attitude towards them, which injures or threatens the social values and social relations protected under art. 329 of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

The study gets polemized connotations in the context where within the doctrinal heritage there are various opinions regarding this subject.

Keywords: *offense, negligent performance of duties, special legal object, social values, social relations, official duties, public person.*

Ab initio, subliniem că în literatura de specialitate nu există un punct de vedere comun asupra obiectului juridic special al infracțiunilor de neglijență în serviciu. V. Draghici punctează că obiectul juridic special este cuprins în mod explicit sau implicit în conținutul descrierii din norma de incriminare sub forma unei referiri anume la valorile sociale ocrotite prin norma respectivă.⁵⁹ Obiectul juridic special îl constituie valoarea socială concretă lezată sau pusă în pericol prin săvârșirea unei fapte infracționale concrete.

De remarcat că la art. 329 C. pen. este stabilită răspunderea penală pentru trei infracțiuni, nu însă pentru o singură infracțiune. Mai exact, din punct de vedere al tehnicii legislative la art. 329 C. pen. sunt reunite trei infracțiuni în varianta-tip. Consemnabile sunt argumentele aduse de unii autori care consideră că: „nu există o componentă „de bază” de neglijență în serviciu, componentă care: 1) s-ar exprima doar în neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, și 2) nu ar presupune producerea anumitor urmări prejudiciabile. De aceea, decesul unei persoane sau alte urmări

* a.popenco@procuratura.md

59 V. Draghici, *Obiectul juridic al infracțiunii*, Editura Lumina Lex, București, 2004, p.69.

grave (adică urmările prejudiciabile consemnate la lit.a) și b) alin.(2) art. 329 C. pen.) se află în legătură cauzală nu cu daunele în proporții mari cauzate intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice (adică urmările prejudiciabile consemnate la alin.(1) art. 329 C. pen.). Decesul unei persoane sau alte urmări grave se află în legătură cauzală cu fapta prejudiciabilă exprimată în neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele.⁶⁰

Din aceste considerente, apare necesitatea identificării obiectului juridic special al tuturor infracțiunilor prevăzute la art. 329 C. pen.

Judecând după structura laturii obiective a infracțiunilor respective consemnăm că obiectul juridic special este **complex**. De altfel, autorul rus V. A. Kocerga accentuează că componența neglijenței în serviciu este pluriobiectuală.⁶¹ Tot așa și M. A. Tîneanaia susține că obiectul juridic special al infracțiunilor de neglijență în serviciu este complex fiind format din mai multe relații sociale interdependente.⁶² În context, S. Brînză menționează: „Există infracțiuni cu pluralitate de obiecte, așa cum sunt, de exemplu, infracțiunile complexe și infracțiunile cu obiect juridic multiplu necomplex, la care obiectul apărării penale este complex (sau, respectiv, multiplu), fiind alcătuit din două sau mai multe valori sociale, fiecare cu relațiile sociale aferente”.⁶³ Potrivit aceluiași autor „în conformitate cu un criteriu subsidiar de așezare pe categorii a obiectelor infracțiunii – criteriul legăturii cu obiectul juridic generic al infracțiunii – acestea se împart în obiect juridic principal al infracțiunii și obiect juridic secundar (adiacent) al infracțiunii”.⁶⁴ Desprindem așa-dar că infracțiunile de neglijență în serviciu posedă un obiect juridic principal și unul sau mai multe obiecte juridice secundare.

Vom începe cu determinarea **obiectului juridic principal** al infracțiunilor examinate. Preliminar, subliniem că toate cele trei infracțiuni înscrise la art. 329 C. pen. posedă obiecte juridice speciale diferite. În același timp, obiectul juridic principal al acestor infracțiuni este identic. Diferite sunt obiectele juridice secundare, ceea ce și determină distinctivitatea obiectului juridic special al numitelor infracțiuni.

După această digresiune, vom puncta că pentru determinarea *in concreto* a conținutului obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 329 C. pen. trebuie să ținem cont de următorul postulat: „...obiectul juridic principal al infracțiunii reprezintă acea valoare socială (și, implicit, relațiile sociale aferente), pe care legiuitorul, la momentul creării normei incriminatoare, a dorit în mod primordial să o pună sub protecția legii penale”. Care sunt relațiile sociale protejate în mod prioritar prin incriminarea neglijenței în serviciu?

În opinia unor autori (la care nu subscriem) obiectul juridic principal al infracțiunilor de neglijență în serviciu coincide cu obiectul juridic generic al acestor infracțiuni.⁶⁵ Dezacordul nostru este susținut și de N.M. Kovaliova.⁶⁶ Corect se menționează în doctrină, că obiectul juridic special reprezintă o parte din obiectul juridic generic, între acestea existând un raport de subordonare.⁶⁷ Fiind o parte a obiectului juridic generic este inadmisibil ca obiectul juridic special să se suprapună cu primul. Conținutul obiectului juridic special derivă din conținutul obiectului juridic generic, dar nu coincide cu acesta. În caz contrar, s-ar pierde importanța ierarhizării obiectului juridic în: generic și special.

În altă privință, în doctrină se opinează că obiectul juridic principal al neglijenței în serviciu se suprapune cu obiectul juridic special al celorlalte infracțiuni amplasate în același capitol cu neglijența în serviciu.⁶⁸ Într-o manieră similară, B.V. Voljenkin menționează că obiectul juridic special al neglijenței în serviciu nu se deosebește cu nimic de conținutul obiectului juridic special al infracțiunilor de abuz de putere sau de abuz de serviciu.⁶⁹ Nu putem îmbrățișa asemenea viziuni. Chiar dacă unele din faptele penale consacrate în Capitolul XV din Partea Specială a Codului penal comportă anumite similitudini cu infracțiunile de neglijență în serviciu acestea posedă obiect juridic special diferit. Achiesăm la punctul de vedere aparținându-i lui V.I. Dineka: „În cazul fiecărei infracțiuni concrete obiectul juridic este diferit. Obiectul juridic special nu poate fi identic pentru mai multe infracțiuni din aceeași categorie, întrucât, în sfera infracțiunilor de serviciu, componența structurală a relațiilor sociale ca și obiect al atentării

60 V. Stati, Proiectul hotărârii plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art. 327-329 din Codul penal al Republicii Moldova: observații și sugestii, în «Актуальные научные исследования в современном мире», Переяслав-Хмельницкий, Выпуск 12(20) ч.3/2016, с.84.

61 В. А. Кочерга, Халатность: содержательные, компаративистские, правоприменительные аспекты: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Краснодар, 2017, с.16.

62 М. А. Тыняная, Объект халатности, în «Сибирский юридический вестник», №3(54)/2011, с.92.

63 S. Brînză, Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului, Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, p.125.

64 Ibidem, p.126.

65 Я. Ю. Васильева, Некоторые проблемы квалификации халатности и легализации преступных доходов по уголовному законодательству России, în «Сибирский юридический вестник», №3(70)/2015, с.57; М. А. Тыняная, Объект халатности, în «Сибирский юридический вестник», №3 (54)/2011, с.92;

Л. Г. Гырла, Ю. М. Табарча, Уголовное право Республики Молдова, Часть Особенная, Том II, Cartdidact, Кишинэу, 2010, с.350.

66 Н. М. Ковалёва, Должностное лицо и должностное преступление в уголовном праве России: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Ростов-на-Дону, 2004, с.8.

67 Copețchi S., Hadîrca I. Calificarea infracțiunilor: note de curs, Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p.114.

68 Уголовное право. Особенная часть, под ред. Л. Д. Гаухмана, С. В. Максимова, ЭКСМО, Москва, 2005, с.588.

69 Б. В. Волженкин, Служебные преступления, Юристъ, Москва, 2000, с.185.

infracționale comportă particularitățile sale individuale, care pot fi exprimate doar în cazul săvârșirii unei infracțiuni concrete.⁷⁰ În context, S. Brînza relevă, just, că obiectul juridic special (specific) al infracțiunii servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup de infracțiuni de același gen.⁷¹ De asemenea, se subliniază că obiectul fiecărei infracțiuni determină întregul caracter al infracțiunii date, îi conferă o fizionomie deosebită, care o disociază de alte fapte infracționale.⁷² Pentru a permite delimitarea infracțiunilor de neglijență în serviciu de alte fapte penale, inclusiv de cele conexe, apare necesitatea identificării relațiilor sociale concrete pasibile de lezare doar prin comiterea infracțiunilor de neglijență în serviciu, nu însă prin săvârșirea altor fapte penale asemănătoare.

În alt registru, F. S. Volkov susține că obiectul juridic principal al infracțiunilor de neglijență în serviciu îl reprezintă interesele (sublinierea ne aparține – *n.a.*) puterii de stat...⁷³ O poziție analogică întâlnim la I. Macari.⁷⁴ De asemenea, M. A. Tîneanaia consideră că interesul poate apărea în calitate de obiect al infracțiunii.⁷⁵ E. V. Lvovici este de părere că în postura de obiect al atentatului infracțional pot evolua atât relațiile sociale, cât și interesele, cărora li se cauzează o daună în rezultatul săvârșirii infracțiunii.⁷⁶

Obiectăm asupra faptului catalogării interesului pe post de obiect al protecției penale. A G. Hlebușkin ajunge la concluzia (pe care o susținem), potrivit căreia interesul constituie obiectul relațiilor sociale.⁷⁷ De aici desprindem că interesul reprezintă doar un element al relațiilor sociale, nu însă relația socială propriu-zisă. Respectiva constatare este îmbrățișată și de V. I. Dineka care punctează că interesele de serviciu trebuie privite ca parte componentă a relațiilor sociale.⁷⁸ Pe aceeași undă se situează S. Brînza care menționează: „...interesul le-

gitim individual sau, *brevitatis causa*, interesul nu constituie obiectul apărării penale, ci un element structural al acestuia”;⁷⁹ „...interesul nu este decât conținutul relației sociale, deci, doar unul dintre elementele structurale ale relației sociale. Conținutul relației sociale formează, împreună cu subiectele relației sociale și obiectul relației sociale, sistemul relației sociale. De aceea, ar fi illogic să afirmăm că „interesul” și „relația socială” sunt una și aceeași”;⁸⁰ „interesul, ca componentă a sistemului relației sociale, fiind extras din acest sistem, nu poate în mod automat să reflecte la justa valoare esența relației sociale ca sistem”.⁸¹ Din raționamentele evocate *supra* nu putem susține poziția legiuitorului belarus de a denumi Capitolul XXXV din Partea Specială a Codului penal⁸² (capitol în care sunt localizate și faptele de neglijență în serviciu) în „Infracțiuni împotriva intereselor de serviciu”.

În concluzie, nu interesele, ci relațiile sociale formează conținutul obiectului juridic special al infracțiunilor de neglijență în serviciu.

După această abatere necesară, relevăm că Gh. Diaconescu și C. Duvac consideră că obiectul juridic principal al neglijenței în serviciu îl formează relațiile sociale referitoare la interesele generale a căror normală formare, desfășurare și dezvoltare nu ar fi posibile fără asigurarea bunului mers al activității persoanelor juridice de drept public sau de drept privat prin exercitarea cu corectitudine și atenție a atribuțiilor de serviciu de către funcționarii publici sau funcționari și fără apărarea intereselor legale ale persoanelor împotriva abuzurilor funcționarilor publici sau a funcționarilor.⁸³ Alți autori sunt de părere că obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea legală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat sau administrației publice locale.⁸⁴ Precizăm că cea din urmă reflectie este emisă în raport cu cadrul legal de până la adoptarea Legii Republicii Moldova privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 245 din 02.12.2011⁸⁵, prin care a fost modificată titulatura Capitolului XV al Partii Speciale a Codului penal, conținutul art. 123 C.pen. și, respectiv, subiectul infracțiunilor consemnate în cadrul capitolului enunțat. Astfel, prin respectiva remaniere legislativă, a fost lărgit cercul relațiilor sociale *sui generis* protejate prin incriminarea faptelor amplasate în cadrul acestui capitol. Corespunzător, a fost extins și cercul relațiilor sociale concrete

70 В.И. Динека, Ответственность за должностные преступления по уголовному праву России: Уголовно-правовой и криминологический аспект: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва, 2000, с.34-35.

71 S. Brînza, Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului, Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, p.121.

72 Ibidem, p.122.

73 Ф.С. Волков, Объект преступлений главы 30 УК РФ, in «Вестник Омского университета», №2(15)/2008, с.128.

74 I. Macari, Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Specială. CE USM, Chișinău, 2003, p.397.

75 М.А. Тьяняная, Объект халатности, in «Сибирский юридический вестник», №3(54)/2011, с.89.

76 Е.В. Львович, Должностное злоупотребление: Проблемы криминализации, квалификации и отграничения от правонарушений, не являющихся преступными: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Саратов, 2004, с.8.

77 А.Г. Хлебушкин, Интерес как предмет конституционно-правовых отношений, охраняемых нормами главы 29 УК РФ, in «Вестник Калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России», №3 (29)/2012, с.60.

78 В.И. Динека, Ответственность за должностные преступления по уголовному праву России: Уголовно-правовой и криминологический аспект: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва, 2000, с.37.

79 S. Brînza, Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului, Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, p.81.

80 Ibidem, p.79.

81 Ibidem, p.78.

82 Уголовный кодекс Республики Беларусь <http://xn----ctbcgfviccvb-f9bq8k.xn--90ais/statya-428> (vizitat 20.08.2018)

83 Gh. Diaconescu, C. Duvac, *Tratat de drept penal: Partea specială*. Editura C.H. Beck, București, 2009, p.418.

84 S. Brînza, X. Ulianoschi, V. Stati ș.a., *Drept penal. Partea Specială*. Editura Cartier juridic, Chișinău, 2005, p.637.

85 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 25-28 din 03.02.2012.

(individuale) ocrotite prin incriminarea faptelor de neglijență în serviciu. Or, reiterăm că obiectul juridic special se află în derivație organică cu obiectul juridic generic.

În context, nu putem îmbrățișa pe deplin părerea autoarei A. Grigorovici care enunță că „obiectul juridic special al neglijenței în serviciu îl reprezintă acele relații de serviciu a căror desfășurare normală reclamă o riguroasă respectare a disciplinei muncii (sublinierea ne aparține – *n.a.*) în așa fel încât fiecare sarcină de serviciu să fie adusă la îndeplinire de către întregul personal, cu respectarea dispozițiilor legale, cu chibzuință și luciditate, cu spirit de răspundere față de importante valori sociale...”⁸⁶ Nu doar relațiile sociale rezultate din activitatea de muncă a salariatului în cadrul autorităților publice centrale și locale formează obiectul juridic special al infracțiunilor examinate. Acesta este constituit și din relațiile sociale cu privire la desfășurarea unei activități normale de către alți subiecți, decât de către salariați (de exemplu: avocat, notar, executor judecătoresc, mediator etc.).

Revenind la problema conținutului obiectului juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art. 329 C. pen. consemnăm că în opinia lui V. Cușnir acesta îl constituie relațiile sociale privind asigurarea realizării în mod ireproșabil a atribuțiilor de serviciu de către funcționarii publici.⁸⁷ După V.A. Kocerga obiectul juridic principal al infracțiunilor de neglijență în serviciu îl formează relațiile sociale din sfera realizării procedurii stabilite pentru îndeplinirea de către persoanele cu funcție de răspundere din cadrul organelor puterii de stat a atribuțiilor incluse în competența lor de serviciu, exercitate într-un anumit domeniu a conducerii de stat sau municipale.⁸⁸ În accepțiunea lui M.T. Ozdoev obiectul juridic principal al infracțiunilor examinate îl constituie totalitatea relațiilor sociale ce asigură activitatea normală și legală a organelor puterii de stat și ale celor ce formează administrația publică locală.⁸⁹ În viziunea lui M. Udroui obiectul juridic principal al neglijenței în serviciu îl constituie relațiile sociale referitoare la asigurarea desfășurării în condiții optime a activității persoanelor juridice (publice sau private) sau la protecția intereselor legitime ale persoanelor împotriva abuzurilor săvârșite, chiar din culpă, de funcționari.⁹⁰ După alți autori, obiectul juridic principal al acestor infracțiuni îl reprezintă relațiile sociale conținutul cărora este format

din activitatea normală ale organelor de stat sau ale administrației publice locale.⁹¹

Constatăm că punctele de vedere exprimate mai sus comportă un caracter mult prea generalist fiind valabile pentru toate infracțiunile săvârșite în legătură cu activitatea de serviciu în sfera publică. Mai aproape de esența neglijenței în serviciu sunt accepțiunile autorilor Iu. S. Rubțova și E. V. Țarev, în corespundere cu care obiectul juridic principal al acestor infracțiuni îl formează relațiile sociale ce asigură îndeplinirea corespunzătoare de către persoanele cu funcție de răspundere a obligațiilor sale de serviciu.⁹² Și mai evoluată este concepția autorilor potrivit cărora obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art. 329 C. pen. îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care presupune îndeplinirea corespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor sale de serviciu.⁹³ Aceasta concordă cu titulatura Capitolului XV din Partea Specială a Codului penal a Republicii Moldova și răspunde postulatului, precum că obiectul juridic special derivă din obiectul juridic generic și nu se suprapune cu acesta. Plus la aceasta, scoate în evidență faptul lezării relațiilor sociale tocmai prin încălcarea preceptului penal consacrat la art. 329 C. pen. Din aceste raționamente, nu putem susține următoarea statuare a instanței de judecată desprinsă din conținutul unui act aplicativ: „...*prin comportamentul neglijent al persoanei publice au fost afectate relațiile sociale, care ocrotesc starea economică a Republicii Moldova, precum și imaginea autorităților vamale ale Republicii Moldova în corelație cu alți agenți economici*”⁹⁴ Respectiv relațiile sociale nu se află în derivație organică cu relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică. Acestea derivă din alte relații sociale fundamentale (de exemplu: din relațiile sociale cu privire la economia națională etc.). În orice caz, acestea nu sunt protejate prin incriminarea faptelor de neglijență în serviciu.

Sintetizând opiniile doctrinare sus-enunțate, avându-se în vedere conținutul obiectului juridic generic și, ținând cont de regula, potrivit căreia obiectul juridic principal se află în legătură directă cu obiectul juridic

86 A. Grigorovici, Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul. Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p.58.

87 V. Cușnir, Specificul calificării infracțiunilor comise de persoanele cu funcție de răspundere, Chișinău, 2013, p.75.

88 В.А. Кочерга, Халатность: содержательные, компаративистские, правоприменительные аспекты: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Краснодар, 2017, с.16.

89 М.Т. Оздоев, Должностные преступления: уголовно-правовой анализ и предупреждение: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2005, с.13.

90 M. Udroui, Fișe de drept penal. Partea Specială. Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2016, p.414.

91 Особенная часть Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий, судебная практика, статистика, под ред. В. М. Лебедева, А.В. Галахова, Городец, Москва, 2009, с.897.

92 Ю. С. Рубцова, Уголовно-правовая характеристика преступной халатности при производстве предварительного расследования в форме дознания, în «Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России», №4(72)/2016, с.98; Е. В. Царев, Уголовное законодательство об ответственности за халатность: История, современность, перспективы развития: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Нижний Новгород, 2009, с.20.

93 S. Brînză, V. Stati, Tratat de drept penal. Partea Specială, Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p.911; M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vizdoagă ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale, Tipografia Centrală. Chișinău, 2013, p.990.

94 Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Râșcani) din 21 martie 2017. Dosarul nr. 1-116/2017 https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 24.05.2018)

generic (de la care și derivă) conchidem că *obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de neglijență în serviciu îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare de către persoana publică a activității sale de serviciu în sfera publică exprimată în îndeplinirea adecvată a obligațiilor de serviciu stabilite în competența sa.*

Schimbând vectorul investigației vom supune analizei obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art. 329 C. pen. Specific pentru infracțiunile din neglijență în serviciu este faptul că acesta este desprins din conținutul urmărilor prejudiciabile. Cu privire la acest aspect, în doctrină se menționează că urmarea prejudiciabilă apare ca o noțiune care este legată indisolubil de conceptul obiectului juridic special al infracțiunii.⁹⁵ La rândul lor, S. Copețchi și I. Hadîrca opinează, cu drept cuvânt, că latura obiectivă, în general, și urmarea prejudiciabilă, în special, sunt strâns legate de obiectul atențării, deoarece urmările prejudiciabile, după esența lor, reprezintă nu altceva decât dauna cauzată obiectului ocrotit de legea penală.⁹⁶

B. V. Voljenkin evidențiază patrimoniul persoanei, precum și alte valori sociale inerente persoanei în calitate de obiect juridic secundar al infracțiunilor de neglijență în serviciu.⁹⁷ Autorii români, Gh. Diaconescu și C. Duvac afirmă că prin aceste incriminări sunt ocrotite și relațiile sociale referitoare la patrimoniul persoanelor juridice de drept public sau privat.⁹⁸ Alți autori punctează că viața și sănătatea victimelor, libertatea acestora, proprietatea, relațiile sociale cu privire la drepturile constituționale ale cetățeanului, interesele societății și ale statului pot fi privite pe post de obiect juridic secundar al infracțiunilor examinate.⁹⁹ După V. A. Kocerga și E. V. Țariov pe post de obiect juridic suplimentar (*a se citi* – secundar – *n.a.*) al neglijenței în serviciu pot evolua interesele patrimoniale sau alte interese legitime (sublinierea ne aparține – *n.a.*) ale cetățenilor, organizațiilor, societății și statului, relațiile sociale din sfera asigurării siguranței în sănătate, precum și cele cu privire la viața persoanei.¹⁰⁰ O poziție similară este expusă și de alți autori.¹⁰¹ Reiterăm că interesul nu poate

fi privit în calitate de obiect al protecției penale. Asupra acestui aspect am și statuat mai sus.

Într-o altă opinie, în calitate de obiect juridic secundar poate apărea viața și sănătatea persoanei, drepturile (sublinierea ne aparține – *n.a.*) și interesele legitime ale cetățeanului sau ale organizației...¹⁰² Nu putem susține ideea, potrivit căreia dreptul subiectiv constituie obiect al infracțiunii. Acest lucru a și fost demonstrat de către S. Brînza. Mai exact dânsul menționează că dreptul subiectiv reprezintă unul din subelementele raportului juridic.¹⁰³ În definitivă, autorul enunțat ajunge la următoarea concluzie: „Un drept subiectiv nu se pierde în lipsa exercitării lui. Pe de altă parte, relațiile sociale sunt primare, iar un drept subiectiv este derivat. De aceea, relațiile sociale (iar nu dreptul subiectiv) constituie substanța la care atentează infracțiunea.”¹⁰⁴

Rezumând cele evocate de S. Brînza accentuăm că nu dreptul subiectiv, dar relațiile sociale cu privire la realizarea respectivului drept pot apărea în postura de obiect al infracțiunii, în general, și al celor consemnate la art. 329 C. pen., în special.

Reieșind din conținutul urmărilor prejudiciabile ale infracțiunilor înscrise la art. 329 C. pen. subliniem că pe post de obiect juridic secundar al infracțiunilor de neglijență în serviciu pot apărea următoarele valori sociale și relații sociale aferente acestora: a) relațiile sociale cu privire la patrimoniul persoanei fizice, juridice, al statului sau al unităților administrativ teritoriale; relațiile sociale cu privire la substanța, integritatea și potențialul de utilizare a bunurilor aparținându-le entităților sus-indicate (în cazul neglijenței în serviciu prevăzute la alin. (1) art. 329 C. pen.); b) relațiile sociale cu privire la viața persoanei (în cazul neglijenței în serviciu prevăzute la lit.a) alin.(2) art. 329 C. pen.); c) relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei, relațiile sociale cu privire la patrimoniul persoanei fizice, juridice, al statului sau al unităților administrativ teritoriale (în cazul neglijenței în serviciu prevăzute la lit. b) alin.(2) art. 329 C. pen.).

De consemnat că pe post de obiect juridic secundar al neglijenței în serviciu care a provocat alte urmări grave (lit.b) alin.(2) art. 329 C. pen.) pot apărea și alte relații sociale, decât cele reliefate supra, fapt datorat listei exemplificative a urmărilor prejudiciabile inserate în cadrul respectivei norme de incriminare. De asemenea, subliniem că în contextul acestei norme valorile sociale secundare au caracter alternativ, fiind suficient lezarea uneia din ele pentru a fi reținută la încadrare lit.b) alin. (2) art. 329 Cod penal.

95 S. Brînza, *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, p.123.

96 S. Copețchi, I. Hadîrca, *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p.137.

97 B. V. Волженкин, *Служебные преступления*, Юристъ, Москва, 2000, c.99.

98 Gh. Diaconescu, C. Duvac, *Tratat de drept penal: Partea specială*, Editura C. H. Beck, București, 2009, p.418.

99 A. В. Иванчин, М. Н. Каплин, *Служебные преступления. Учебное пособие*, ЯрГУ, Ярославль, 2013, c.35.

100 В.А. Кочерга, *Халатность: содержательные, компаративистские, правоприменительные аспекты: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*, Краснодар, 2017, c.16; E. В. Царев, *Уголовное законодательство об ответственности за халатность: История, современность, перспективы развития: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*, Нижний Новгород, 2009, c. 20-21.

101 Я. Ю. Васильева, *Некоторые проблемы квалификации*

халатности и легализации преступных доходов по уголовному законодательству России, în «Сибирский юридический вестник», №3(70)/2015, c.57.

102 *Уголовное право России. Особенная часть*, под ред. Ф. Р. Сундурова, М. В. Талана, Статут, Москва, 2012, c.737.

103 S. Brînza, *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, p.69.

104 *Ibidem*, p.69.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA DIN NEGLIJENȚĂ A REGULILOR ȘI METODELOR DE ACORDARE A ASISTENȚEI MEDICALE

Djulieta DEVDER*
Procuror în Procuratura
de Circumscripție Chișinău

ABSTRACT

The subject of medical malpractice has its province since ancient times, in concurrence with it, evolving the responsibility of the doctor that was in line with the social system of the time. Different societies have approached and solved the problem of medical malpractice differently, but this has often not surpassed the moral of the age.

At the same time, the code warns potential amateurs of risky medical experiments on patients, establishing consistent punishments for incompetence and incompetence.

Key words: *medical malpractice, medical code, the doctor's responsibility, Code of conduct for doctors, mistakes committed in the exercise of the profession, medical liability, medical ethics, the Hypocrites theses, negligence and medical incompetence, the Roman legislation.*

Subiectul malpraxisului medical își are proveniența din cele mai vechi timpuri, în concurs cu aceasta, evoluând și răspunderea medicului ce a fost conformă sistemului social al epocii. Diferite societăți au abordat și au soluționat problema malpraxisului medical în mod diferit, însă aceasta nu de puține ori a depășit morala epocii.

Cele mai vechi dovezi care atestă colaborarea medicilor cu justiția datează din antichitatea cea mai îndepărtată. Una dintre cele mai vechi dovezi în acest sens este stipulată în Codul lui Hammurabi, cea mai veche culegere de legi din timpul regelui babilonian Hammurabi

(1728-1686 î.e.n.), care prezintă aprecieri privind răspunderea medicală, precizând și sancțiunile pentru greșeli în actul medical. Astfel, acesta conține mai multe articole referitoare la răspunderea medicilor în cazul unor greșeli în realizarea actului medical. Ca urmare a neresușitei profesionale, în funcție de specificul acesteia sau de bolnav (om liber sau sclav) se puteau aplica sancțiuni grave, de natură penală (tăierea degetelor pentru orbirea intervenită sau decesul în urma unor operații nereușite de îndepărtare a albeții) sau civilă (despăgubiri în bani sau alți sclavi).

Totodată, codul avertizează eventualii amatori de experimente medicale riscante pe bolnavi, stabilind pedepse

* d.devder@procuratura.md

consistente pentru incompetență și neîndemânare. a egipteni a existat un adevărat cod medical care reglementa și răspunderea medicului.

Cartea sacră, considerată a fi un adevărat cod de conduită a medicilor, vracilor și preoților tămăduitori, prevedea o criteriologie pentru angajarea răspunderii medicale.

Legile egiptene sancționau aspru avortul, nerespectarea obligației de a supraveghea în permanență până la însănătoșire și putea sorti morții pe cel ce recomandase o terapie nereușită.

Cărțile biblice și Talmudul conțin prevederi privind condițiile de activitate ale medicului și răspunderea acestuia pentru greșelile săvârșite în exercitarea profesiei.

Medicii evrei erau obligați să facă dovada studiilor medicale și aveau obligații și responsabilități superioare celor cunoscute și aplicate în acea perioadă. Medicul avea responsabilitatea apărării vieții până la limita extremă a posibilităților. Medicul nu putea executa o operație fără consimțământul bolnavului, purtând răspunderea atât față de acesta, cât și față de familia bolnavului; de asemenea, dacă printr-un tratament imprudent se producea moartea unui bolnav, medicul era condamnat la reclusiune într-o localitate periferică. Dacă în cursul unui travaliu greu deceda copilul, mamoșul era achitat dacă nu se dovedea neglijența. Existau prevederi cu privire la plata unor despăgubiri pentru generarea de prejudicii asupra bolnavilor, în special pentru pierderea unui organ, pentru durere, pentru necesitatea de îngrijiri medicale suplimentare, pentru pierderea capacității de muncă sau pentru injurie și umilire.

Impulsionarea dezvoltării eticii profesionale și pe cale de consecință a conceptului de răspundere medicală se datorează scrierilor lui Hippocrate. „Corpus Hipocraticum” și „Aforismele” dezvoltă principiile de etică medicală și prezintă responsabilitatea medicului ca o instituție juridică și profesională. Cea mai cunoscută lucrare antică cu referire la acest domeniu este Jurământul lui Hippocrate.¹⁰⁵ Reprezentantul școlii din Kos a dat numele Codului lui Hippocrate, cuprinzând norme ce stabilesc obligațiile și răspunderea de ordin moral ale medicului în exercitarea profesiei, și anume: obligativitatea păstrării secretului profesional și sancționarea medicilor în cazul nerespectării obligațiilor prevăzute de cod.

Cu toate acestea, de rând cu tezele hipocratice privind responsabilitatea deontologică a medicului, vechii greci au utilizat observațiile medicale pentru rezolvarea anumitor probleme de natură judiciară. Romanii au preluat de la greci atât cunoștințele medicale, cât și

medeta observației.¹⁰⁶ Filosofia stoică a fost acceptată de romani, deoarece aceasta însuma cultul datoriei, în baza căreia acțiunile omului au fost clasificate în două grupuri: conforme și neconforme cu natura omului și rațiunea, și de unde a fost dedus principiul dreptății și echității. În timp ce legislația elenă a avut puține de spus despre neglijența și incompetența medicală, legislația romană, secole mai târziu, deja se referea la răspunderea medicală. Legile formulate pe măsura evoluției Imperiului Roman arată că și medicii erau pasibili de răspundere. În dreptul roman paguba pricinuită pe nedrept a fost obiectul Lex Aquilia (secolul III î.e.n.), ce a pus bazele răspunderii incumbând unei persoane orice daună pricinuită pe nedrept altei persoane.

Lex Cornelia face aprecieri asupra răspunderii medicului, chiar în lipsa relei intenții, pentru provocarea avortului, pentru părăsirea bolnavului, pentru moartea unui sclav tratat cu neglijență. Lex Aquilia stabilește numai răspunderea civilă pentru moartea, din culpa medicului, a unui sclav, aceasta fiind reprezentată de plata unei despăgubiri, deoarece pentru moartea unui sclav pierderea era considerată a fi de ordin material.

De asemenea, Lex Aquilia stabilește răspunderea penală – pedeapsa capitală, pentru moartea unui om liber datorată nepriceperii medicului. Explicația acestei prevederi legale rezidă în faptul că un cetățean nu putea fi subiect de evaluare pecuniară. Lex Aquilia specifică pentru prima dată termenul de „culpa gravis” care a stat la baza a numeroase legislații.¹⁰⁷ Lex Pompeia de paricidiis prevedea în mod special sancționarea medicului în caz de complicitate la paricid, complicitate realizată prin simplul fapt că medicul a cunoscut respectivul aspect și nu l-a denunțat.

STUDIU COMPARAT PRIVIND MALPRAXISUL ÎN DIFERITE SISTEME DE DREPT

Malpraxisul în ROMÂNIA

Preocuparea legată de practica medicală și de consecințele negative ale acesteia asupra pacientului a existat de mult în istoria Moldovei. Jurisprudența Țării Moldovei abordează malpraxisul medical și răspunderea medicală în temeiul „pierderii meseriei” în caz de „sminteală a bolnavului prin nemeșteșug”. De asemenea, sunt prevăzute și condițiile când medicul este exonerat de răspundere, și anume: dacă bolnavul refuză să-l asculte și să urmeze sfaturile medicale, precum și dacă rănitul refuză îngrijirile medicale („sminteala morții va fi spre cel rănit”). Aceste aspecte, alături de precizări privind considerația de care beneficiau medicii, apreciindu-se opiniile lor ca precumpănitoare față

¹⁰⁵ Aristotel. Politica, Editura Antet, 2008;

¹⁰⁶ Baciu Gh. Bazele legislative și procedurale ale activității serviciului medico-legal din Republica Moldova. În: Info-Med, 2004, nr. 2, p. 9-17.

¹⁰⁷ O. Chicu Legitățile evoluției instituției răspunderii juridice (aspecte istorice, teoretice, practice). Autoreferat al tezei de doctor în drept, Chișinău 2009;

de alte mărturii, apar în Pravilele împărătești ale lui Vasile Lupu, în 1646, și Matei Basarab, în 1652.¹⁰⁸

Pentru a putea reflecta asupra problemei malpraxisului, se impune cercetarea minuțioasă a cauzei date în diferite sisteme de drept. În această ordine de idei, mi-am propus să compar malpraxisul în familia de drept common-law și romano-germanică, fiecare din ele fiind reprezentate de țară respectivă.

Studiind problema dată în România, am ajuns la ideea că rata de eșec, acceptată în orice meserie, înseamnă în medicină suferința sau chiar viața unui pacient. Tot mai frecvent în ultimii ani, pacienții din România nu-și mai spun resemnați „Așa a fost să fie!” sau „Așa a vrut Dumnezeu!”, ci, ocolind birocrăția din instituțiile care, teoretic, se ocupă de cercetarea unui caz de malpraxis, se adresează direct instanțelor de judecată, cerându-și dreptatea menționează Sorin Lesnic-medic expert în malpraxis.

Această incertitudine este înnăscută și de neclaritatea legii cu privire la malpraxis, și anume, În Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, malpraxisul este definit drept „eroarea profesională săvârșită în exercitarea actului medical sau medico-farmaceutic, generatoare de prejudicii asupra pacientului, implicând răspunderea civilă a personalului medical și a furnizorului de produse și servicii medicale, sanitare și farmaceutice”.¹⁰⁹

Legea sănătății care a fost asumată în 2006 a fost o lege care a avut peste 1 000 de modificări ce au determinat o lipsă de predictibilitate în activitatea medicală. Numeroasele erori, dau undă verde nașterii unor impedimente în aplicarea eficientă a acestei legi, cum ar fi:

- nevoia de definire a statutului personalului medical;
- o definire clară a serviciilor medicale, a obligațiilor medicului, inclusiv a pacienților;
- nevoia predictibilității de finanțare.

Subsumând cele expuse anterior, ajungem la concluzia că malpraxisul are o abordare destul de problematică în România, nefiind dezvoltate pârghiile necesare de tragere la răspundere pentru comiterea unor asemenea erori medicale.

Malpraxisul în SUA

O evoluție, considerată impozantă și culminantă, a conceptului de malpraxis medical a fost înregistrată în SUA. Cu toate că principiile de bază, în special conceptul de neglijență s-au format inițial în Anglia, dezvoltarea și definirea noțiunilor conexe, și în baza jurisprudenței, s-a realizat în SUA. Frey, însă, în 1982, într-o analiză a istoriei științei medicale în SUA, atribuie ori-

ginile răspunderii medicale moderne Italiei secolului al XVI-lea, care, ulterior, au fost dezvoltate prin contribuția franceză și germană, influențele conceptuale din Anglia având un impact minor asupra elementelor de bază ale legii răspunderii civile contemporane. Cazurile de malpraxis medical sunt întâlnite în sistemul juridic american încă de la originile SUA, iar dezvoltarea cadrului juridic american în domeniu a avut loc în paralel cu dezvoltarea medicinei și a profesiilor medicale. În acest context, managementul malpraxisului medical nu s-a realizat, de la început, într-un cadru legal și instituțional bine definit. Astfel, primul caz de malpraxis medical ajuns în instanța de apel din SUA a fost în 1794, Connecticut, iar decizia instanței s-a bazat pe principiile tradiționale de drept comun.¹¹⁰

Un alt caz dezbătut în instanță (Case Commonwealth v. Thompson), despre care există informații, datează din 1809, când ca urmare a tratamentului administrat pacientul a decedat, iar medicul a fost acuzat de omor.¹¹¹ Pentru respectiva acuzație s-a pronunțat în final achitarea inculpatului, deoarece s-a considerat că infracțiunea de omor trebuie reținută doar atunci când medicul în cauză ar fi trebuit să cunoască că tratamentul ales poate fi fatal; în schimb, atunci când acesta a acționat cu cele mai bune intenții pentru a-l ajuta și salva pe pacient, și doar din ignoranță, din nepricepere, nu a obținut un rezultat favorabil, ci, dimpotrivă, a determinat decesul bolnavului, nu se poate vorbi de intenția criminală caracteristică unei infracțiuni de omor și, astfel, nici de o asemenea încadrare juridică.¹¹² Cazul respectiv a ridicat problema urmării de natură penală a medicilor în cazul unor practici medicale nesatisfăcătoare și necorespunzătoare și necesității altor prevederi legale în acest sens, care să permită, eventual, și o alegere eficientă, de către pacienți, a unor profesioniști de încredere în domeniul medical.

Cercetând problema expusă în sistemul common-law, și anume, în SUA, subliniem faptul că și acest areal al globului se confruntă cu eroarea medicală, fiind des întâlnită în perioada actuală. Factorul decisiv al unei asemenea dezvoltare preponderente este serviciile medicale excesiv de costisitoare, în acest context înregistrându-se cele mai multe cazuri de malpraxis. Susțin tema abordată, prin prezentarea unui raport care evedențiază existența unei neglijențe medicale, precum: Un studiu recent, rezultat al examinării a 37 de milioane de dosare medicale, publicat de o revistă americană de specialitate, a scos la iveală faptul că o medie de 195 000 de morți produse în spitale în anii 2000, 2001 și 2002 în SUA au

108 Trif Almos B., Astărăstoae V. Responsabilitatea juridică medicală în România. Iași: Polirom, 2000

109 Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății;

110 Robertson W.O. Medical malpractice: a preventive approach, University of Washington Press, USA, 1986;

111 Walston-Dunham B. Medical Malpractice, Law and Litigation, Ed. Thomson, USA, 2000;

112 Simion R.M. Malpraxisul medical: oportunitate sau realitate?, Editura Humanitas, București, 2010;

fost datorate unor erori medicale care ar fi putut fi prevenite. Într-un alt studiu din 2006, al Institutului de Medicină a Academiei Naționale din SUA, s-a descoperit că erorile de tratament sunt printre cele mai comune greșeli medicale, aducând prejudicii la cel puțin 1 500 000 de persoane, anual. Potrivit acestui studiu, greșelile de tratament care ar putea fi evitate produc anual 400 000 de victime în spitale, 800 000 în instituțiile de îngrijire de lungă durată și 530 000 printre pacienții din ambulatorii. În raportul respectiv se afirmă că acestea sunt estimări moderate. Doar în 2000, costurile extramedicale ale daunelor provocate de greșeli de tratament care ar fi putut fi prevenite au ajuns la aproape 900 de milioane de dolari.

MALPRAXISUL MEDICAL – PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII PENALE

În Republica Moldova eroarea medicală este o temă sensibilă și des întâlnită în ultima perioadă. Subiecții care întrunesc postura de pacient, tot mai des inconștient au dubii cu privire la diagnoza stabilită de către medic, precum și la avansarea sau stoparea unei maldii. Din punct de vedere legal malpraxis-ul este o greșală, or neglijență profesională ce putea fi evitată și care a avut drept rezultat vătămarea sănătății, a integrității corporale sau chiar pierderea vieții pacientului.

Făcând referință la actul legislative, care oferă o descriere mai minuțioasă a termenului de malpraxis este Legea privind drepturile și responsabilitățile pacientului, nr. 263 din 27 octombrie 2005, unde malpraxisul este asociat cu termenul de „eroare medicală”. Potrivit acestei norme legale, eroarea medicală reprezintă: „*activitatea sau inactivitatea conștientă a prestatorului de servicii de sănătate, soldată cu moartea sau dauna cauzată sănătății pacientului din imprudență, neglijență sau lipsă de profesionalism*”.¹¹³ Definiția dată conturează ideea că malpraxisul nu este o acțiune inconștientă a medicului, ci din contra, conform prevederilor Legii nr. 263 din 27 octombrie 2005 privind drepturile și responsabilitățile pacientului, este o activitate conștientă, ce cade sub incidența unei infracțiuni.

Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova este un sistem „în baza greșelii”. Astfel, pentru ca să fie stabilit cazul de malpraxis medical și realizată compensarea pacientului prejudiciat, este necesar ca în cadrul sistemului judiciar să se facă proba greșelii.¹¹⁴ În Republica Moldova nu există o legislație specifică în domeniul malpraxisului medical care să stabilească și să reglementeze răspunderea civilă a prestatorului de servicii de sănătate. Deci, la momentul actual, în lipsa

unui cadru juridic special reglementat în care pacientul poate solicita o despăgubire ca expresie a unui proces de reparație față de încălcarea drepturilor sale individuale, standardelor medicale sau rezultatelor medicale, managementul malpraxisului medical se realizează în cadrul comun al legii civile.¹¹⁵ În prezent, baza normativ-legislativă a sistemului malpraxisului medical în Republica Moldova este formată de reglementări în domeniul sănătății, într-o măsură mai mică, și reglementări nespecifice domeniului sănătății, într-o măsură mai mare. Astfel, managementul malpraxisului medical este realizat de un cadru normativ reprezentat de Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263-XVI din 27.10.2005, Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005, Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnicoștiințifice și medico-legale nr. 1086 din 23.06.2000, Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003, Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Codul-cadru de etică al lucrătorului medical și farmaceutic și alte acte normative care se referă la acest domeniu.

NATURA JURIDICĂ ȘI CONȚINUTUL RAPORTULUI JURIDIC MEDIC-PACIENT

Conduita prestatorului de servicii de sănătate are relevanță juridică doar în cazurile, în care se găsește sub incidența normelor juridice. În acest sens, cadrul legislativ în vigoare stabilește condiția juridică, în care prestatorul de servicii de sănătate realizează o conduită ilicită în raport cu pacientul, și anume eroarea medicală, care este definită ca fiind activitatea sau inactivitatea conștientă a prestatorului de servicii de sănătate, soldată cu moartea sau dauna cauzată sănătății pacientului din imprudență, neglijență sau lipsă de profesionalism.¹¹⁶ Această noțiune capătă particularizări în conformitate cu prevederile legislației contravenționale, civile și penale, corelative caracterului și conținutului faptei ilicite. Plecând de la definiția și elementele constitutive ale malpraxisului medical precizate de doctrină, considerăm pasibile de malpraxis medical următoarele contravenții: divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu HIV; vătămarea ușoară a integrității corporale; neasigurarea păstrării sângelui donat, a derivatelor și a preparatelor din sânge, precum și condițiile corelative caracterului

113 Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. nr. 263-XVI din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial, 30.12.2005, nr. 176-181;

114 Ețco C., Mecineanu A., Rotaru D. ș. a. Malpraxisul medical: opțiuni pentru schimbări de politici în Republica Moldova. Chișinău: Edit-Prest, 2011, pag. 64;

115 Ețco C., Midrigan V. Specificul activității medicale. Clasifi carea erorilor comise de către lucrătorii medicali. În: Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină. Chișinău: Epigraf, 2008, nr. 2, pag. 55-59;

116 Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. nr. 263-XVI din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial, 30.12.2005, nr. 176-181;

uman al profesiei medicale – injuria, vorbele sau faptele care înjosesc onoarea și demnitatea persoanei (pacientului).¹¹⁷

Atât timp cât se impune o înțelegere a malpraxisului medical așa cum este definit de doctrina și practica internațională, prin prisma tuturor formelor de vinovăție și nu doar prin prisma culpei, considerăm că poate exista malpraxis în cazul următoarelor infracțiuni: clonarea ființelor umane, lipsirea de viață la dorința persoanei (eutanasia), lipsirea de viață din imprudență, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății, vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență, constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor, provocarea ilegală a avortului, efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale, efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei, neacordarea de ajutor unui bolnav, internarea ilegală într-o instituție psihiatrică, încălcarea inviolabilității vieții personale, contaminarea cu maladia SIDA, încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, răspândirea bolilor epidemice, falsul în declarații.¹¹⁸

TEMEIUL JURIDIC AL RĂSPUNDERII CIVILE ȘI PENALE

Sistemul „în baza greșelii” presupune, că orice pacient, care este prejudiciat prin malpraxis, are dreptul de a reclama modul în care a fost exercitat actul medical, adresându-se în instanța de judecată. Intentarea procesului civil se realizează la cererea pacientului prejudiciat de către instanța judecătorească, care va stabili existența actului de malpraxis medical, precum și întreaga întindere a celor două componente (patrimonială și nepatrimonială) ale prejudiciului și va exercita apărarea drepturilor prin somarea la executarea unor obligații.¹¹⁹ Pentru a fi constatat cazul de malpraxis medical în cadrul sistemului din Republica Moldova, este necesar ca instanța de judecată să cerceteze direct și nemijlocit probele, să asculte explicațiile părților, concluziile experților etc. Condiția că pentru stabilirea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul medicinei reprezintă temeiul pentru dispunerea și efectuarea expertizei judiciare sau constatării medico-legale.¹²⁰

Conform cadrului normativ în vigoare, la efectuarea constatărilor medico-legale se aplică aceleași reguli și

metodici și se utilizează aceleași utilaje ca și la efectuarea expertizei judiciare, iar rezultatele acestora au aceeași valoare juridică. Expertiza judiciară sau constatarea medico-legală se efectuează prin ordonarea de către instanța de judecată sau la cererea părților. Datorită faptului că probarea greșelii prestatorului de servicii de sănătate este în sarcina pacientului prejudiciat, anume acesta sau reprezentantul său legal va fi titularul cererii pentru realizarea expertizei judiciare sau a constatării medico-legale. Expertiza judiciară pe cazul de malpraxis medical se efectuează de către experții instituțiilor specializate de stat din sistemul Ministerului Justiției și/sau Ministerului Sănătății, precum și de către alte persoane competente, desemnate de instanța judecătorească. Expertiza judiciară poate fi efectuată și de către experții particulari incluși în Registrul de stat al experților judiciari atestați. Expertiza medico-legală se efectuează de către Centrul de Medicină Legală, instituție în subordinea Ministerului Sănătății, în baza regulamentului aprobat de guvern, iar expertiza psihiatrico-legală se efectuează în unitățile medico-sanitare din sistemul Ministerului Sănătății. Totodată, din punct de vedere normativ și procedural, expertiza medico-legală este efectuată de experții judiciari medici-legiști titulari și medici experți delegați, care episodic îndeplinesc statutul de expert sau consultant, având aceleași drepturi, obligații și grad de responsabilitate.¹²¹ Nominalizarea expertului sau a grupului de experți pentru realizarea expertizei judiciare sau medico-legale în caz de malpraxis medical se face de către instanța de judecată sau de către conducătorul instituției de expertiză judiciară.¹²² În cazul în care, la efectuarea expertizei judiciare sau medico-legale, apare necesitatea de a antrena un expert netitular, conducătorul instituției de expertiză judiciară solicită instanței de judecată acordul pentru antrenarea expertului. În cadrul sistemului malpraxisului medical din Republica Moldova, procesul de expertizare, în funcție de complexitatea cazului, poate lua forma unei expertize individuale, expertize în comisie, expertize complexe, expertize suplimentare, repetate și a unei contraexpertize. Expertul nominalizat, în cazul stabilirii expertizei individuale, asigură examinarea preventivă a materialelor cazului de malpraxis medical în termen de 2-3 zile, iar în cazurile simple se pronunță imediat asupra existenței sau inexistenței motivelor de autorecuzare, suficienței sau insuficienței obiectelor cercetării, necesității antrenării unor specialiști netitulari pentru soluționarea deplină a problemelor puse în fața expertizei judiciare sau constatării medico-legale. Expertiza individuală se finalizează cu întocmirea unui raport, în care sunt formulate concluziile expertului. Expertiza în comisie pe un caz de mal-

117 Codul contravențional al Republicii Moldova. nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial, 16.01.2009, nr. 3-6;

118 Codul penal al Republicii Moldova. nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial, 14.04.2009, nr. 72-74;

119 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial, 12.06.2003, nr. 111-115;

120 Legea cu privire la expertiza judiciară, constatări tehnico-științifice și medico-legale. nr. 1086 din 23.06.2000;

121 Baciu Gh. Bazele legislative și procedurale ale activității serviciului medico-legal din Republica Moldova. În: Info-Med, 2004, nr. 2, pag. 9-17;

122 Simion R. Malpraxisul medical: oportunitate sau realitate? București: Humanitas, 2010;

praxis medical se efectuează de persoane competente în același domeniu de activitate. Membrii comisiei de expertiză stabilesc scopurile, succesiunea și volumul cercetărilor, în funcție de caracterul cazului de malpraxis. În contextul cazurilor de malpraxis medical, în care pentru elucidarea faptelor sau circumstanțelor sunt necesare cunoștințe din mai multe domenii, va fi efectuată o expertiză complexă, fiecare expert realizând cercetări în limitele competenței sale.

Raportul de expertiză pentru un asemenea caz de malpraxis medical va conține tipul cercetărilor efectuate de către fiecare expert, volumul acestora, experții, care au formulat răspunsuri la întrebări și concluziile la care s-a ajuns. În cazul, în care concluziile expertului sunt insuficient de clare sau incomplete, ori în urma unor cercetări incomplete au apărut întrebări suplimentare, care au importanță pentru emiterea hotărârii instanței pe cazul de malpraxis, se dispune efectuarea unei expertize suplimentare de către același expert sau de un altul. Dacă concluziile expertului nu sunt întemeiate sau există îndoieli privind veridicitatea, exactitatea și argumentarea acestora, sau dacă există contradicții între concluziile mai multor experți, se dispune efectuarea expertizei repetate de către alt expert sau experți, numărul acestora nefiind mai mic de trei. Termenele de efectuare a expertizei judiciare sau a constatărilor medico-legale sunt stabilite conform regulamentelor privind organizarea și efectuarea acestora, ținându-se cont de termenele de procedură prevăzute de legislație și de termenele solicitate de instanța de judecată. Raportul de expertiză pe cazul de malpraxis este apreciat, în conformitate cu legislația de procedură, sub aspectul exactității, obiectivității și plenitudinii cercetărilor, precum și al eficienței și caracterului fundamental al metodelor de cercetare folosite la efectuarea expertizei. Concluziile expertului nu sunt obligatorii pentru instanța de judecată, însă respingerea lor trebuie să fie motivată. Procesul constatării de către instanța de judecată a cazului de malpraxis medical presupune întrunirea condițiilor angajării răspunderii civile medicale.

Sistemul „în baza greșelii” prevede existența unor condiții obligatorii pentru angajarea răspunderii civile medicale, și anume: conduita ilicită – faptul ilicit, prejudiciul – rezultatul produs, legătura causală dintre conduita ilicită și rezultatul produs, vinovăția subiectului actului ilicit, inexistența cauzelor sau împrejurărilor care înlătură răspunderea juridical.¹²³

Ori, într-o altă formulare:

1. trebuie să existe o îndatorire a prestatorului de servicii de sănătate față de pacient;
2. respectiva obligație trebuie îndeplinită la un anumit nivel-standard, în funcție de specialitatea, specializa-

- rea și experiența corespunzătoare categoriei, în care putem include lucrătorul medical titular al obligației;
3. trebuie să existe o încălcare a obligației menționate, în sensul neîndeplinirii sau al îndeplinirii ei defectuoase, prin raportarea la standardul aferent;
4. s-a cauzat un prejudiciu pacientului;
5. între încălcarea obligației și prejudiciul cauzat pacientului există un raport de tipul cauză-efect.¹²⁴

Malpraxisul este o greșală, o neglijență profesională, care ar fi putut fi evitată și care a avut drept rezultat vătămarea sănătății, a integrității corporale sau chiar pierderea vieții pacientului.

În privința mijloacelor legale de tragere la răspundere și reparare a prejudiciului, este important să subliniem faptul, că personalul medical răspunde atât disciplinar, în fața organelor de control intern ale profesiei, cât și civil și penal, în fața instanțelor de judecată și a organelor de urmărire penală.

Răspunderea penală este o instituție fundamentală a dreptului penal (alături de infracțiune și pedeapsă) și implică obligația unei persoane de a răspunde în fața organelor de urmărire penală și apoi în fața instanței de judecată pentru fapta prevăzută de legea penală pe care a săvârșit-o, obligația de a suporta măsurile de constrângere penală prevăzute de lege pentru săvârșirea infracțiunii și obligația de a executa pedeapsa aplicată.

Personalul medical în general, medicul în special, poate să fie potențial subiect activ al unor fapte prevăzute de legea penală, cum ar fi: omorul intenționat (art. 145 CP), lipsirea de viață la dorința persoanei (eutanasia) (art. 148 CP), vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 151 CP) ș.a.

Problema constă în faptul că legislația moldovenească nu conține noțiunea de ”eroare medicală”, nu există o statistică a erorilor medicale, deși, conform estimărilor unor organizații publice, greșelile medicilor curmă anual mii de vieți, în Republica Moldova nu există nici o structură, care ar stabili gradul de severitate al acestor erori. Codul penal reglementează unele aspecte din această categorie juridică. Spre exemplu, conform art. 213 CP, încălcarea din neglijență de către un medic sau alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, care a provocat vătămări grave ori decesul pacientului, se pedepsește cu privarea de libertate pe un termen de pînă la trei ani cu sau fără privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau a practica o anumită activitate pe un termen de la doi la cinci ani. Orice caz penal privind provocarea unor vătămări grave sănătății sau a decesului persoanei în urma acțiunilor sau lipsei de acțiuni a personalului medical începe cu numirea unui examen medico-legal ca

123 Novac-Hreplenco T., Dodon I. Bazele legislației în sistemul sănătății publice. Chișinău: Bons Offices, 2006, pag. 246;

124 Baciu Gh. Bazele legislative și procedurale ale activității serviciului medico-legal din Republica Moldova. În: Info-Med, 2004, nr. 2, pag. 9-17;

sursă principală de dovezi. Însă medicii nu întotdeauna sînt gata să confirme vinovăția colegului lor – funcționează faimoasa solidaritate corporativă. Iar un sistem al experților independenți în Moldova lipsește de facto, de aceea, organele de drept nu prea au de unde alege, unde să se adreseze pentru o expertizare. Anume din acest motiv este atît de înalt procentul refuzurilor de a intenta un dosar penal pe cererile cetățenilor. În plus, este dificil să demonstrezi o eroare medicală. Același tratament aplicat unor pacienți cu simptome similare poate avea repercusiuni diferite. Mai ales că nu toate cazurile de erori medicale apar din vina nemijlocită a medicului.

Subsumând cele expuse mai sus, am putea conchide, că în condițiile sporirii numărului de obiecții și acțiuni în judecată din partea pacienților nesatisfăcuți de calitatea serviciilor, medicii trebuie să acorde o deosebită atenție acțiunilor întreprinse. Doar controlul riguros asupra acțiunilor proprii îi poate permite medicului să evite tragerea la răspundere în legătură cu eventualele neajunsuri în activitate.

Conchidem că, prin utilizarea standardelor de tratament, formarea medicală continuă, nivelul înalt al cunoștințelor în domeniul legislației sanitare, corecta perfectare a documentației medicale, respectarea drepturilor pacientului, inclusiv la informare, obținerea consimțământului informat al pacientului și comunicarea îmbunătățită cu acesta sunt mijloace, care vor diminua esențial cazurile de malpraxis și de învinuire a personalului medical.

IDENTIFICAREA PERSOANEI PRIN MĂSURI ȘI METODE SPECIALE DE INVESTIGAȚII¹²⁶

Dumitru ROMAN *
*Doctor în drept, conferențiar universitar,
Șef de catedră, Universitatea de Stat din Moldova*

Sergiu POPA *
*Procuror delegat în Secția analiză criminologică,
avizare și propuneri de legiferare din cadrul
Direcției politici, reforme
și protecția intereselor societății
a Procuraturii Generale*

ABSTRACT

In order to identify the person who committed an offense can be applied to the following special investigative methods: interviewing informative; Collection of encrypted information; Follow-up (surveillance) basis; operational research; agentical method; recognition (identification) operative; operative combination method; shape (experimentation) basis; electronic information; odorology method. The results and methods of identifying the person by special measures, irrespective of whether the documentation can be used only for searching evidence and relevant to determining ways and directions of investigation, and not as evidence in criminal proceedings. Thus, under special orders the results of the measures: the presentation to recognition, if the victim or witness did not participate in this action; expertise in (fingerprint, documents, biological, etc.); search, body examination; hearing or other criminal actions.

Key words: *criminal procedure law, criminalistics, special investigative activity, special investigative measures, special investigative methods, criminal prosecution actions, identification, criminal, victim, samples in penal trial.*

Introducere

Identificarea persoanei constituie un fapt important pentru cercetarea infracțiunilor și realizarea justiției penale. Atât Codul de procedură penală al Republicii Moldova (art. 252)¹²⁶, cât și Codul de procedură penală

al României (art. 285)¹²⁷, prevăd expres obiectul urmăririi penale identificarea făptuitorului sau identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune. Prin expresia „identificarea făptuitorilor” legiuitorul a vrut să precizeze, că probele adunate în cadrul urmăririi penale trebuie să ajute la depistarea celor, care au săvârșit fapta penală (autori, instigatori, complici), înțelegând prin aceasta atât stabilirea faptului că urmarea socialmente

* roman1dumitru@gmail.com

** s.popa@procuratura.md

125 Republicat din Studia Universitatis Moldaviae, 2017, nr. 3 (103), p.192-201, cu actualizările de rigoare.

126 Sistemul Informatic Legislativ MoldLex, actualizat: 04.07.2019

127 <http://legeaz.net/noul-cod-procedura-penala-ncpp/art-285>, accesat la 04.07.2019

periculoasă se datorează unei activități umane, cât și aflarea datelor de identitate a celui, care a săvârșit fapta penală¹²⁸. În cazul în care victima infracțiunii nu este cunoscută sau nu s-a putut stabili identitatea, organele de urmărire penală au obligația să stabilească acest fapt. Identificarea persoanei vătămate are importanță nu doar în legătură cu soluționarea acțiunii civile; rezolvarea justă a laturii penale, uneori însăși identificarea infractorului, depinde de cunoașterea victimei¹²⁹.

Identificarea criminalistică presupune recunoașterea unui obiect concret ce poate avea elemente sau însușiri de natură să-l apropie de alte obiecte asemănătoare, de același gen sau specie, dar care se deosebește de toate acestea prin trăsături, care îl fac să fie identic numai cu sine însuși. Prin identitate se înțelege însușirea unei persoane, obiect sau fenomen de a-și manifesta individualitatea în timp și spațiu, prin caracteristicile fundamentale, permanente, ce le deosebește de toate celelalte și le determină să rămână ele însele pe întreaga durată a existenței lor¹³⁰.

Identificarea poate fi făcută după totalitatea particularităților generale și speciale ale obiectului. Această identificare se poate realiza prin metoda analitică. Subiectul (care identifică) distinge mnemonic anumite trăsături ale obiectului, după care formează în baza acestor însușiri imaginea generală a celui identificat. Identificarea este posibilă și în baza imaginii generale, fără analiza trăsăturilor caracteristice cu indicarea ulterioară a semnelor sau particularităților după care obiectul a fost identificat¹³¹.

Potrivit art. 2 lit.a) din Legea privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012¹³², una dintre sarcinile activității speciale de investigații este relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea infracțiunilor și identificarea persoanelor, care le organizează și/sau le comit.

Sarcina identificării persoanelor, care le organizează și/sau le comit, este componenta indispensabilă a relevării atentatelor criminale, prevenirii/curmării infracțiunilor, până la declanșarea procesului penal sau a urmăririi penale, fie componenta descoperirii și cercetării, după declanșarea urmăririi penale, dacă făptuitorul rămâne neidentificat în continuare. Astfel, indiferent

de forma cercetării (de la infracțiune către făptuitor) sau a formei (de la făptuitor către infracțiune) – identificarea persoanei evident este necesară¹³³.

În sens general, identificarea persoanelor care organizează și/sau comit infracțiuni se realizează prin desfășurarea unui complex de măsuri speciale de investigații, informativ-operative, de identificare și căutare, inclusiv criminalistice și acțiuni procesual-penale. Stricto sensu, sarcina analizată se realizează prin măsura specială de investigații identificarea persoanei, prevăzută la art. 36 din Legea nr. 59 din 29.03.2012 și prin alte măsuri speciale.

Conceptul juridic al activității, măsurilor și metodelor speciale de investigații

Potrivit art. 1 alin.(1) din Legea nr. 59 din 29.03.2012, activitatea specială de investigații reprezintă o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor.

Prin Legea nr. 66 din 05.04.2012, Codul de procedură penală (Titlul IV, Capitolul III) a fost modificat și completat cu Secțiunea 5 „Activitatea specială de investigații”, iar art. 132¹ alin.(1) definește această activitate drept „totalitatea de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în modul prevăzute de prezentul cod”.

Definiția dată în art. 132¹ alin.(1) CPP RM este contrară celei din art. 1 alin.(1) din Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, prin faptul că legea procesual-penală indică „acțiuni de urmărire penală” efectuate doar după începerea urmăririi penale, iar legea specială în art. 18 alin.(3) prevede posibilitatea efectuării măsurilor speciale de investigații atât în cadrul procesului penal, cât și în afara procesului penal. În cadrul procesului penal se prezumă, că anumite măsuri speciale de investigații urmează a fi efectuate după înregistrarea infracțiunii până la începerea urmăririi penale în termen de 30 de zile, conform art. 262, 265, 274 CPP RM, iar anumite măsuri speciale de investigații pot fi efectuate numai după începerea urmăririi penale, reieșind din dispozițiile art. 279 alin.(1) CPP RM.

Astfel, definirea „activității speciale de investigații” ca totalitatea de „acțiuni de urmărire penală” creează impedimente la aplicarea eficientă a legii în activitatea de prevenire, depistare și investigare a infracțiunilor.

128 NEAGU, I. Drept procesual penal. Partea Specială. Vol.I. București: Oscar Print, 1994, p.27

129 VOLONCIU, N. Tratat de procedură penală. Partea Specială. Vol.II. București: Paideia, 1996, p.10

130 POPA, Gh. Tehnici moderne de identificare criminalistică. București: AiT Laboratories SRL, 2011, <https://books.google.md/books?id=o-j9HNVac-UoC&printsec=frontcover&dq=Popa+Gheorghe,Tehnici+moderne+de+identificare+criminalistică&hl=ro&sa=X>, p.5,6

131 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под.ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Силилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.339

132 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 113-118, art. 373. Data intrării în vigoare: 08.12.2012

133 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под.ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Силилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.24

Sintagma „activitatea specială de investigații”, echivalent – „acțiuni de urmărire penală”, intră în contradicție cu art. 287² alin.(2) și (3) CPP RM privind acțiunile organului de urmărire penală după suspendarea urmăririi penale, care prevede obligația acestuia de a lua unele măsuri, atât direct, cât și prin intermediul altor organe care exercită activitatea operativă (specială) de investigații (AOI), în vederea identificării persoanei, care poate fi pusă sub învinuire. Totodată, se menționează că în cauzele penale, unde urmărirea penală este suspendată, nu se admite efectuarea acțiunilor de urmărire penală.

Introducerea în dreptul procesual penal a unui nou conținut, și anume: a instituției declanșării procesului penal, unde, potrivit art. 1 alin.(1) CPP RM „se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni”, a fost necesară pentru a reglementa efectuarea unor acte de investigare până la declanșarea urmăririi penale și aceste acte urmau să fie, în primul rând, măsurile speciale de investigații autorizate de procuror pentru constatarea unei bănueli rezonabile, că a fost săvârșită o infracțiune. În caz contrar, realizarea sarcinilor prevăzute de art. 2 din Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații devine ineficientă la această etapă a procesului investigativ.

La etapa actuală, potrivit art. 18 din Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, pot fi efectuate în cadrul procesului penal până la declanșarea urmăririi penale următoarele măsuri speciale de investigație autorizate de procuror: 1) identificarea abonatului, proprietarului sau a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic; 2) urmărirea vizuală; 3) investigația sub acoperire; 4) colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată; 5) cercetarea obiectelor și documentelor; 6) achiziția de control. În această privință este neclară aplicarea dispozițiilor art. 18 coroborat cu art. 27 din Legea nr. 59, care prevede: „Măsurile speciale de investigații ce se autorizează doar în cadrul urmăririi penale se efectuează în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova”.

În concluzie definim activitatea specială de investigații ca fiind totalitatea de procedee probatorii cu caracter secret și/sau public, efectuate de autoritățile competente, până la sesizarea/autosesizarea organelor de drept, în cadrul procesului penal și/sau urmăririi penale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor.

Prin Legea nr. 66 din 05.04.2012, Secțiunea 5 „Activitatea specială de investigații” a fost încorporată în Capi-

tolul III „Mijloacele de probă și procedeele probatorii” din Titlul IV al Codului de procedură penală. Legiuitorul Republicii Moldova utilizează, atât în Legea nr. 45-XIII din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații¹³⁴, cât și în Legea nr. 59 din 29.03.2012, termenul „măsură, măsuri” (măsuri operative de investigații sau măsuri speciale de investigații) folosit tradițional de legislația și doctrina rusă¹³⁵.

Codul de procedură penală al României (art. 138) definește asemenea acțiuni tehnice speciale de supraveghere sau cercetare¹³⁶, iar în criminalistică acestea sunt numite procedee și tehnici speciale de investigare¹³⁷ sau tehnici speciale de investigare¹³⁸.

În doctrina Republicii Moldova măsurile operative de investigații (luându-se în considerare Legea privind activitatea operativă de investigații, nr. 45-XIII din 12.04.1994) sunt definite „acțiuni extrajudiciare, strict determinate de lege, care constau în aplicarea de către subiecții împuterniciți a forțelor, mijloacelor și metodelor publice și confidențiale, cu respectarea regulilor de conspirație, în vederea realizării scopului și sarcinilor AOI”¹³⁹.

În teoria activității operative de investigații, măsurile operative de investigații sunt definite ca „acțiuni efectuate de subiecți împuterniciți prin lege, cu aplicarea predominantă a mijloacelor și metodelor secrete, precum și cu aplicarea combinată a celor publice, în scopul relevării și folosirii datelor factice, necesare soluționării sarcinilor AOI”¹⁴⁰. În alte surse, măsurile operative de investigații sunt definite ca „acte de conduită, prevăzute de lege, prin intermediul cărora subiecții împuterniciți (ofițerul operativ, agentul ș.a.) dobândesc informațiile necesare pentru realizarea scopului și sarcinilor AOI”¹⁴¹. Măsurile operative de investigații sunt calificate drept „un instrument productiv de bază al activității de investigare penală (alături de măsurile de căutare

134 În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr. 5/133 din 1994; Republicat: Monitorul Oficial nr. 11-13/38 din 31.01.2003; abrogată: 08.12.2012

135 ЧЕЧЕТИН, А. Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий: Монография. Москва: Издательский дом Шумиловой И. И., 2006, p.22-31

136 <https://lege5.ro/Gratuit/geztkobvha/art-138-dispozitii-generale-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimbzhe4tq>

137 OLTEANU, G. I. ș.a. Metodologie Criminalistică – Structurile infracționale și activitățile ilicite desfășurate de către acestea. București: AIT Laboratories SRL, 2008 https://books.google.md/books/about/Metodologie_Criminalistic%C4%83_Structurile.html?id=PtxcI5XFxloC&redir_esc=y, p.240-251

138 UDROIU, M., SLĂVOIU, R., PREDESCU, O. Tehnici speciale de investigare în justiția penală. București: C.H. Beck, 2009, p.1

139 DIDĂC, V., CĂPĂTICLI, M., CUȘNIR, V., MORARU, V., CARTEA X. Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații. Chișinău: Elan Poligraf, 2009, p.30

140 ЧЕЧЕТИН, А. Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий: Монография. Москва: Издательский дом Шумиловой И.И., 2006, p.21

141 ШУМИЛОВ, А. Ю. Оперативно-розыскная деятельность: вопросы и ответы. Книга II: Оперативно-розыскные мероприятия и меры: Учебно-практическое пособие. 3-е изд., пересмотр. и испр. Москва: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008, p.6

propriu-zise și de acțiunile de urmărire penală). Măsură operativă de investigație este una dintre cele două categorii ale formei complexe a actului de investigare operativă (alături de operațiune) și, totodată, este elementul mediu organizațional al activității investigativ-penale (modul complex, metoda și mijlocul de dobândire a informației de interes operativ)¹⁴².

Prin adoptarea Legii nr. 59 din 29.03.2012, legiuitorul nu a definit noțiunea măsuri speciale de investigații, iar prin încorporarea activității speciale de investigații în Codul de procedură penală acestea au fost numite acțiuni de urmărire penală, astfel fiind modificat conceptul de măsuri speciale de investigații. Astfel, măsurile speciale de investigații sunt acțiuni procesual-penale, iar în cazuri prevăzute de lege – acțiuni extraprocesuale, cu caracter secret și/sau public, efectuate de subiecți împuterniciți, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor, precum și pentru evaluarea integrității instituționale.

În teoria activității investigativ-operativă și în Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații (art. 3, 24 alin.(2)) se folosește termenul metode speciale (operative) de investigații, care constituie secret de stat. Astfel, în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte țări, drept metode (procedee tactice)¹⁴³ tradiționale ale activității operative de investigații sunt recunoscute: chestionarea informativă; culegerea cifrată a informației; supravegherea (urmărirea) operativă; investigarea proprie; cercetarea operativă și metoda agenturistică¹⁴⁴, care constituie baza majorității măsurilor de investigație.

Cunoașterea și delimitarea noțiunilor (măsură și metodă specială de investigații) prezintă interes atât teoretic, cât și practic pentru perfecționarea legislației privind denumirea măsurilor speciale de investigații sau elaborarea unor noi măsuri speciale, pentru propunerea de recomandări privind diversificarea conținutului măsurilor realizate în practică, precum și pentru aplicarea eficientă a metodelor noi de cunoaștere a urmelor ascunse ale faptelor ilegale¹⁴⁵.

În sens filosofic, metoda este definită mod (sistematic) de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective; ansamblu de mijloace socotite proprii

pentru realizarea unui scop; mod de executare a unui lucru¹⁴⁶.

În sens criminalistic, metoda poate fi definită ca o totalitate de acțiuni, operațiuni și mijloace inerente însușirii realității obiective privind cercetarea infracțiunilor¹⁴⁷.

În sensul teoriei activității investigativ-operative, metoda specială este definită ca sistem de procedee și modalități tactice omogene privind obținerea, verificarea și realizarea informației operative¹⁴⁸, elaborate de practică și întemeiate științific, ce constituie elementul structural al măsurilor operative de investigații prevăzute de lege¹⁴⁹.

Metoda este elementul structural tactic al măsurii speciale de investigații, formând conținutul acesteia. Mai multe metode speciale, prin combinație, pot fi aplicate în cadrul unei măsuri speciale, iar o metodă specială poate fi aplicată la efectuarea diverselor măsuri speciale de investigații. Prin elementul său organizațional-tactic, care este secret de stat și în proces de evoluție, măsura specială (operativă) de investigații se deosebește esențial de acțiunile de urmărire penală clasice. Aici se califică ca secret de stat descrierea detaliată a procedeelelor și modalităților tactice ce constituie o metodă specială distinctă, elaborată de practica investigativ-operativă.

Definirea sau caracterizarea generală a metodelor speciale de investigații este admisibilă în teoria activității investigativ-operative, precum și în legislația unor state. Astfel, Legea Republicii Lituania cu privire la informațiile criminale, nr. XI-2234 din 02.10.2012, în art. 2 pct. 8) definește 10 metode investigativ-operative: metoda agenturistică; metoda chestionării; metoda cercetării; metoda verificării controlate; metoda livrării controlate; metoda simulării infracțiunii; metoda ambuscadei; metoda urmăririi; metoda operațiunii secrete; metoda indicației organelor de drept¹⁵⁰.

Categoriile metodă și măsură se raportează categoriilor conținut și formă, unde rolul determinant și definitoriu este al conținutului asupra formei, producând modificări ale acesteia. La rândul ei, forma poate influența conținutul, contribuind la dezvoltarea conținutului sau împiedicând acest lucru¹⁵¹. În acest sens, Legea nr. 59 din 29.03.2012 și Secțiunea a 5-a din Capitolul

142 idem, p.7

143 МАКАРЬ, И. М. Организационно-тактические основы предупреждения и раскрытия преступлений оперативными аппаратами органов внутренних дел. Кишинев: Молдавский госуниверситет, 1991, p.48-67

144 ЧЕЧЕТИН, А. Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий: Монография. Москва: Издательский дом Шумилова И. И., 2006, p.34

145 idem, p.43

146 <http://www.webdex.ro/online/dictionar/metod%C4%83>

147 DORAȘ, S. Criminalistica. Chișinău: Cartea Juridică, 2011, p.23

148 ЕЛИНСКИЙ, В.И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: Монография. Москва: Изд-ль Шумилова И. И., 2001, p.204

149 ЧЕЧЕТИН, А. Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий: Монография. Москва: Издательский дом Шумилова И. И., 2006, p.42

150 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3B8E4F16C815/byDLOSmveZ>

151 ЕЛИНСКИЙ, В. И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: Монография. Москва: Изд-ль Шумилова И.И., 2001, p.204

III, Titlul IV, din Codul de procedură penală definesc forma la modul general pentru majoritatea măsurilor speciale de investigații, din care rezultă ce metode pot fi aplicate la derularea unei sau altei măsuri. De exemplu, măsura specială urmărirea vizuală, în forma actuală prevăzută de lege, presupune aplicarea metodei urmăririi (supravegherii) operative nemijlocite a unor persoane, obiecte sau fenomene, iar metoda informarea electronică poate fi aplicată doar restrictiv și condiționat în dependență de obiectul-țintă și mijloacele tehnice folosite (urmărirea acustică, fotografierea, înregistrarea video și/sau audio în cadrul măsurii speciale urmărirea vizuală este contestată, prin interpretarea ad litteram a termenului formă prevăzută de lege). Din aceste considerente, în legislația unor state (de exemplu, a Ucrainei) se propune optimizarea formei măsurii operative urmărirea vizuală sub două aspecte: 1) urmărirea persoanei în locurile publice și accesibile cu folosirea mijloacelor tehnice de supraveghere și fixare a informației; 2) urmărirea obiectului sau a locului.¹⁵²

Metodele speciale (operative) au la bază metodele general-științifice (observației, măsurării, experimentale, comparației, descrierii)¹⁵³, precum și alte modalități generale de cunoaștere, cum sunt: analiza, sinteza, deducția, inducția și modelarea¹⁵⁴, dar primele se evidențiază prin caracterul strict informativ privind studierea obiectivelor criminogene în scopul prevenirii și descoperirii infracțiunilor; prin caracterul secret (cifrat) al majorității procedurilor și modalităților; prin cercul limitat de subiecți abilitați să le realizeze și de participanți implicați; prin sistemul normativ special de reglementare¹⁵⁵. În teorie au fost menționate și definite următoarele metode operative de investigații: a) chestionarea informativă; b) culegerea cifrată a informației; c) urmărirea (supravegherea) operativă; d) investigarea proprie; e) cercetarea operativă; f) metoda agenturistică; g) recunoașterea (identificarea) operativă; h) metoda combinației operative; i) modelarea (experimentarea) operativă; j) legendarea; k) informarea electronică; l) metoda analizei operativ-economice; m) informarea analitică; n) detectarea psihofiziologică a minciunii; o) metoda odorologică.

Identificarea persoanei prin măsuri și metode speciale de investigații

Identificarea persoanei constă în stabilirea persoanei după semnalmentele statice (amprente digitale, componența sângelui și a salivei, urme de miros și urme

lăsate la locul infracțiunii) și dinamice (mers, gesticulare, mimică etc.), precum și prin intermediul fotorobotului și al altor metode ce dau posibilitatea de a stabili persoana cu o probabilitate sporită (art. 36 din Legea nr. 59 din 29.03.2012). Identificarea (recunoașterea) constituie ansamblul de mijloace și metode folosite de organele judiciare pentru stabilirea trăsăturilor și particularităților acesteia; activitatea unui subiect care stabilește o asemănare a unei informații recente cu o informație precedentă¹⁵⁶.

Identificarea persoanei, ca măsură specială de investigații, se deosebește de identificarea persoanei în cadrul acțiunii prezentării spre recunoaștere (art. 116, 117 CPP RM), prima fiind o identificare neprocesuală¹⁵⁷, ce permite aplicarea diferitelor metode și mijloace în scopul stabilirii identității unui obiect (entități), dar ambele aplică metodele identificării criminalistice.

Elementele (acțiunile) identificării persoanei. Sub aspect practic, identificarea se realizează:

- prin acțiuni de acumulare a informației (măsuri speciale ce contribuie la identificare): chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată, cercetarea obiectelor și documentelor, urmărirea vizuală, cu obiectiv bine determinat – identificarea persoanei;
- prin acțiuni ce stabilesc asemănarea cu obiectul identificat (identificarea propriu-zisă).

În teorie¹⁵⁸ s-a menționat caracterul complex al măsurii speciale identificarea persoanei, ce constituie acțiuni cu elemente de urmărire vizuală, chestionare a cetățenilor, culegere a informației, cercetare a obiectelor sau a documentelor (cercetarea amprentelor digitale, a urmelor de sânge, a salivei, altor eliminări ale corpului uman etc.). Toate aceste acțiuni au un scop comun – identificarea persoanei. În dependență de caracterul acțiunilor, acestea pot fi părți componente, elemente ale măsurii identificarea persoanei sau pot fi considerate elemente ale altor măsuri speciale de investigații distincte.

Obiectul identificării. Deși *stricto sensu* legea prevede identificarea persoanei, atât în practică, cât și în teorie¹⁵⁹ obiectul identificării este perceput *lato sensu*, incluzând un spectru mai larg de entități, precum:

- persoane vii (făptuitorul sau victima infracțiunii; martorul; persoane în vârstă sau/și bolnave, copii ce nu pot comunica date privind identificarea lor; persoana dată în căutare);

152 http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH3OQ00A.html

153 DORAȘ, S. Criminalistica. Chișinău: Cartea Juridică, 2011, p.23-31

154 МАКАРЬ, И.М. Организационно-тактические основы предупреждения и раскрытия преступлений оперативными аппаратами органов внутренних дел. Кишинев: Молдавский госуниверситет, 1991, p.13-15

155 ЕЛИНСКИЙ, В.И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: Монография. Москва: Изд-ль Шумилова И.И., 2001, p.204

156 <https://dexonline.ro/definitie/identificare>

157 MÎRZAC, V., GLAVAN, B. Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2014, p.43

158 Оперативно-розыскная деятельность: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. Москва: ИНФРА-М, 2001, p.341

159 idem, p.368

- cadavre neidentificate;
- animale;
- obiecte/părți ale acestora (lucruri sustrase; armele infracțiunii; mijloace de transport etc.);
- documente/părți ale acestora;
- terenuri, construcții și încăperi¹⁶⁰;
- computerul, e-mailul, adresa IP.

Subiecții care pot participa la realizarea identificării.

Aceștia sunt:

- ofițerul de investigații;
- confidentul care participă la efectuarea măsurii în mod cifrat;
- specialistul subdiviziunii specializate;
- martorul ocular sau victima;
- alte persoane care colaborează sau contribuie la derularea anumitor acțiuni.

Felurile identificării. În funcție de caracterul informațiilor și modalitatea de recunoaștere a obiectului identificat, sunt menționate două feluri de identificare: 1) nemijlocită și 2) mediată¹⁶¹. Identificarea nemijlocită se întemeiază pe capacitatea subiectului de a recunoaște obiectul supus identificării în prezența acestuia (identificarea cadavrului, recunoașterea cifrată a persoanei în mediul ambiental, identificarea făptuitorului cu participarea victimei infracțiunii „pe urmele proaspete” etc.). Identificarea mediată se face prin intermediul portretului vorbit, fotografiilor, înregistrărilor video, urmelor infracțiunii etc.

Formele identificării. Măsura specială în discuție poate fi efectuată în mod public, cifrat și secret, în dependență de informația obținută privind obiectul identificării, de procedeele tactice și metodele aplicate.

Identificarea publică poate avea loc prin acțiunile de legitimare și identificare după semnalmente exterioare a unor persoane necunoscute, ce constă în solicitarea actului de identitate al persoanei pe care o suspectează legitim de încălcarea dispozițiilor legale, verificarea acestuia și luarea măsurilor care se impun¹⁶² de către organele de poliție conform art. 25 alin.(5) pct. 3) din Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27.12.2012¹⁶³.

Identificarea în mod deschis se realizează prin publicarea în mass-media a portretului vorbit (fotorobotului), fotografiilor, înregistrărilor video și anunțurilor publice privind căutarea anumitor persoane sau prin comu-

nicarea oricărei informații privind anumite infracțiuni. La identificarea publică se recurge atât pentru stabilirea identității făptuitorului, cât și pe cea a victimei.

Cazul S.P., dosarul penal nr. 99194¹⁶⁴ (omorul în circumstanțe agravante). În dimineața zilei de 03 ianuarie 1980, aproximativ la ora 07.00 în curtea casei locuitorului din s. Kutuzov (actualmente or. Ialoveni) F. Vutkarev a fost descoperit un geamantan, în care se afla capul dezmembrat al unei femei neidentificate și un plic adresat acestuia. În cadrul cercetării la fața locului s-a constatat că în imediata apropiere de poarta de acces în ogradă este amplasat un geamantan în care se află un cap dezmembrat pe linia gâtului ce aparține unei femei tinere neidentificate. Ochii sunt exterminați, iar pe pleoapele de sus ale ambilor ochi se observă tăieturi. Pe față la fel s-au depistat plăgi liniare, iar pe buze – ruj de culoare roz. În gemantan au mai fost depistate un sac, ziar, hârtii boțite, sacoșă de polietilenă etc., inter alia, și un plic cu o scrisoare adresată stăpânului casei. În plicul descoperit în gemantan (care nu era lipit) a fost depistat un bilețel, scris exclusiv cu pix, exclusiv cu litere de tipar, cu un conținut amenințător adresat stăpânului casei și familiei acestuia.

Nemijlocit pe plicul descoperit, la fel era scris cu pixul, exclusiv cu litere de tipar: „FEDOSU (subliniat cu 2 linii). Citește și înțelege corect Nimeni nu o să te atingă – semnat, SEVA (subliniat cu 1 linie)”. În situația creată a fost pusă în mod prioritar condiția de a stabili identitatea femeii decedate. Astfel, a fost luată decizia de a efectua o toaletă scrupuloasă a capului. În acest sens, pe lângă medici-legiști, a fost invitat un specialist în domeniul protozării ochilor, care a selectat doi ochi, aproximativ de aceleași dimensiuni care puteau fi la victimă. Culoarea ochilor a fost aleasă după rămășița irisului. Au fost machiate sprâncenele, genele, deschiși ochii. Capul dezmembrat a fost înfășurat, în locul plăgii, cu materie, apoi fotografiat după regulile fotografiei de identificare.

Fotografiile realizate și textul unui mesaj pregătit pentru telespectatori au fost expediate la televiziune pentru a fi difuzate în direct. A doua zi după emisiune a parvenit un mesaj din satul Grigorești, raionul Lozova, precum că localnicul satului a recunoscut-o pe cet. F.A. (a.n. 1961), bolnavă psihic, care în urmă cu 10-12 ani a plecat de acasă și vagabonda în Chișinău.

Identificarea cifrată presupune examinarea operativă a persoanei de interes operativ, prin crearea circumstanțelor favorabile pentru realizarea acestei măsuri, fără anunțarea scopului acțiunilor desfășurate¹⁶⁵. Acțiunile

160 ШУМИЛОВ, А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность: вопросы и ответы. Книга II: Оперативно-розыскные мероприятия и меры: Учебно-практическое пособие. 3-е изд., пересмотр. и испр. Москва: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008, p.56

161 Оперативно-розыскная деятельность: Учебник / Под ред. К. К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. Москва: ИНФРА-М, 2001, p.369

162 CRISTESCU, D.I. Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism. Timișoara: Solness, 2004, p.169

163 În: Monitorul Oficial nr. 42-47/145 din 01.03.2013

164 cauza penală nr. 99194, intentată la data de 03.01.1980, de către fosta Procuratură Kutuzov a RSSM (la moment Procuratura raionului Ialoveni) este compusă din șapte volume, fiecare a câte 250 de file, ce se păstrează în arhiva Curții Supreme de Justiție.

165 ГОРЯИНОВ, К. К., КВАША, Ю. Ф., СУРКОВ, К.В. Федеральный Закон об оперативно-розыскной деятельности. Комментарий. Москва: Новый Юрист, 1997, p.216

de patrulare mascată ale ofițerilor de investigație împreună cu victima sau martorul ocular în locurile posibile de apariție a infractorului¹⁶⁶ este un caz de identificare a persoanei în mod cifrat.

Identificarea secretă include acțiuni întreprinse, de regulă, de ofițerul de investigații sau de confident în atingerea obiectivului propus, fără ca subiectul de interes operativ să cunoască acest lucru sau să fie implicat în acțiunile derulate. Caracterul secret al acțiunilor de identificare este determinat de particularitățile infracțiunii, de categoria informației privind obiectul identificării și de alte circumstanțe faptice. De exemplu, ambuscada, fiind procedeu tactic secret, este folosită în scopul identificării făptuitorului¹⁶⁷ în cazul crimelor omogene sau în serie, când de alte informații decât modalitatea de operare a infractorului sau însușirile tipologice ale victimelor organul de investigație nu dispune.

Metodele și mijloacele identificării. Reieșind din dispoziția art. 36 din Legea nr. 59 din 29.03.2012, pentru identificarea persoanei pot fi folosite oricare metode și mijloace de recunoaștere operativă a obiectului interesat.

Metoda portretului vorbit. Metodă de identificare criminalistică având la bază descrierea și compararea trăsăturilor (semnalmentelor) exterioare ale făptuitorului de către victimă sau martor. Temeiul acestei identificări îl constituie individualizarea caracteristicilor somatice relativ stabilite ale fiecărei persoane adulte. Deci, sunt însușiri sau semnalmente relative neschimbate, proprii fiecărui individ, ele fiind irepetabile. Portretul vorbit poate fi realizat și pe baza unor mijloace tehnice: întocmirea schiței portret, fotorobotul, identificarea pe bază de desen-compoziție (procedeu cu mai multe variante, și anume: identi-kitul, minicompozitorul, portretul robot computerizat).¹⁶⁸

Identificarea după amprente digitale. Identificarea prin metoda în discuție se face prin compararea amprentelor digitale ridicate de la locul infracțiunii sau de la persoana supusă identificării cu datele dactiloscopice (imagini de amprente digitale, imagini de amprente digitale latente, imagini de amprente palmare, imagini de amprente palmare latente, precum și caracteristici codificate ale unor astfel de imagini stocate și procesate într-o bază de date electronice). Aplicarea acestei metode este posibilă numai dacă există urme lăsate la locul infracțiunii sub forma amprentelor digitale sau dacă amprente digitale coincid cu ale persoanei căutate (date dactiloscopice primare și date dactiloscopice comparabile).

166 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.340

167 ДУДАРЕНКО, В. В. Тактический прием засады: разграничение с провокацией преступления, http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=1075

168 <http://legeaz.net/dictionar-juridic/portretul-vorbit>

Potrivit art. 10 din Legea cu privire la înregistrarea dactiloscopică de stat, nr. 1549 din 19.12.2002¹⁶⁹, înregistrării dactiloscopice obligatorii sunt supuși: 1) cetățenii Republicii Moldova care își fac serviciul în: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării, Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Administrația Națională a Penitenciarelor, Procuratură, Centrul Național Anticorupție, Serviciul Vamal, Serviciul Fiscal de Stat; 2) membrii echipajelor aeronavelor de stat și private din Republica Moldova; 3) conducătorii mijloacelor de transport auto, cu excepția celor care au renunțat la numărul de identificare de stat și la evidența automatizată a datelor cu caracter personal; 4) cetățenii Republicii Moldova care pleacă la munci peste hotare; 5) cetățenii Republicii Moldova și străinii care, din motive de sănătate ori de vîrstă, sînt incapabili să comunice date privind identitatea lor, dacă aceste date nu pot fi obținute în o altă modalitate; 6) cetățenii Republicii Moldova și străinii care se află sub urmărire penală, care sînt învinuiți sau condamnați pentru infracțiuni ori supuși arestului contravențional; 7) străinii sosiți în Republica Moldova în căutare de azil care au depus cerere pentru a li se acorda azil politic ori un alt fel de azil sau pentru a li se atribui statut de refugiat. Înregistrării dactiloscopice obligatorii sînt supuse toate cadavrele neidentificate.

Dreptul de a obține și de a utiliza datele dactiloscopice îl au procurorii, ofițerii de urmărire penală și persoanele, care desfășoară activitate specială de investigații în următoarele scopuri: prevenirea și combaterea criminalității; stabilirea identității cadavrelor necunoscute; căutarea și stabilirea identității cetățenilor Republicii Moldova și a străinilor dispăruți fără urmă; stabilirea și/sau confirmarea identității cetățenilor Republicii Moldova și a străinilor, dacă aceasta nu este posibilă prin utilizarea altor mijloace.

Adresarea către masivul informațional, format în procesul înregistrării dactiloscopice de stat, se efectuează sub formă de interpelare. Interpelarea conține o scrisoare motivată alcătuită în formă liberă, cu anexarea suporturilor materiale: fișelor dactiloscopice; fișelor dactiloscopice ale amprentelor papilare ale cadavrelor neidentificate; cartelelor informaționale cu urme papilare, ridicate de la locurile faptelor crimelor nedescoperite, în cazul în care tehnologia gestionării masivului dactiloscopic permite efectuarea căutărilor după o singură impresiune papilară (în cazul gestionării automatizate a masivului dactiloscopic). A se vedea în acest sens: pct. 29) al Regulamentului cu privire la obținerea, evidența, păstrarea, sistematizarea și utilizarea informației dactiloscopice și Lista funcțiilor deținute de persoanele supuse înregistrării dactiloscopice obligatorii¹⁷⁰.

169 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 14-17/51 din 07.02.2003

170 Hotărârea Guvernului nr. 1310 din 31.10.2003 despre aprobarea

Dacă identificarea în baza datelor dactiloscopice din masivul informațional nu a fost posibilă din lipsa informației dactiloscopice sau din alte considerente, se va recurge la obținerea unor noi mostre dactiloscopice colectate în cadrul verificării unor versiuni operative. Colectarea mostrelor dactiloscopice poate fi efectuată cifrat sau secret; ulterior acestea vor fi comparate cu emprentele digitale ridicate de la locul crimei.

Identificarea persoanei după urmele de picioare (încălțăminte) se efectuează prin îmbinarea metodelor criminalistice de identificare cu cele speciale de investigații. Metoda specială de identificare în cazul existenței urmelor de picioare, găsite la locul infracțiunii, constă în căutarea mostrelor cu urme de picioare, colectarea și cercetarea cifrată a unor mostre, compararea urmelor găsite la locul infracțiunii cu mostrele colectate cifrat de la persoana de interes operativ.

Caz de omor în circumstanțe neevidente. Într-un sat din Federația Rusă a fost omorâtă o femeie în vârstă, care vindea basamac la domiciliu. La locul crimei au fost depistate urme de încălțăminte cu caracteristici individuale sub formă de elemente reliefante „brăduleț”, care se terminau cu un truing, și alte obiecte (două mucuri de țigară). În noaptea în care a fost săvârșit omorul în sat au avut loc câteva ceremonii de petrecere a unor recruți la serviciul militar în termen. Examinând una dintre versiunile înaintate de implicare a unor tineri la fapta cercetată, ofițerii operativi, în concluzie cu comisariatul militar, au hotărât să invite la instituția militară toți tinerii din sat, inclusiv toți recruții. În incinta comisariatului militar, în antru și în unul dintre cabinete, au fost amenajate covorașe speciale pentru mularia urmelor de suprafață. Într-o odaie adiacentă se afla specialistul criminalist care examina urmele lăsate în mod individual de fiecare invitat sau recrut, comparându-le cu urmele găsite la locul omorului. În total au fost verificate în acest mod 38 de persoane, dintre care 23 au lăsat urme cu element reliefant „brăduleț”, dar numai la urmele a două persoane era prezent elementul sub formă de triunghi, la terminația călcâiului. Unul dintre cei doi tineri fuma țigarete „Sever”. Analizate prin comparație cu mucurile de țigară la locul faptei, s-a constatat identitatea acestora. Cel din urmă, nefiind invitat la petrecere și în lipsă de bani pentru alcool, a cerut basamac pe datorie de la femeie. Deoarece aceasta i-a refuzat, a lovit-o mortal în cap¹⁷¹.

Identificarea persoanei după fotografie sau înregistrări video se realizează prin prezentarea secretă victimei sau martorului ocular a unor albume fotografice, a înregis-

Regulamentului cu privire la obținerea, evidența, păstrarea, sistematizarea și utilizarea informației dactiloscopice și Listei funcțiilor deținute de persoanele supuse înregistrării dactiloscopice obligatorii. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 226-228/1366 din 14.11.2003

171 ЗАХАРЦЕВ, С.И. Оперативно-розыскные мероприятия: Общие положения. С.П.б.: Издательство Р., с.109

trărilor video ridicate de la instituții, organizații, persoane fizice sau juridice, inclusiv a înregistrărilor video efectuate public de către poliție, în condițiile legii.¹⁷²

Identificarea persoanei în mediul ambiantal presupune recunoașterea de către victimă sau martorul ocular a făptuitorului unei infracțiuni dintr-un loc ascuns¹⁷³ în rezultatul patrulării mascate în locurile posibile de apariție a infractorului¹⁷⁴, prin urmărirea și capturarea infractorului „pe urmele proaspete” de către ofițerii de investigații cu ajutorul victimei.

Identificarea persoanei după scris (identificarea scriptorului). Identificarea scriptorului constă în stabilirea autorului unui grafism (text sau semnătură). Se realizează prin compararea grafismului în litigiu cu grafismul ce emană în mod indubitabil de la o anumită persoană¹⁷⁵. Metoda în discuție este aplicată în cazul săvârșirii infracțiunii prin intermediul unor înscrisuri, fie în cazul ridicării anumitor grafisme de la locul infracțiunii. Pentru identificarea scriptorului se recurge la colectarea mostrelor de scris în mod secret sau cifrat de la persoane-țintă, verificate în cadrul unor versiuni operative.

Cazul S.P., dosarul penal nr. 99194 (omorul în circumstanțe agravante). Referitor la plicul și bilețelul adresat lui V.F., depistat în geamantan, luând în considerare faptul că în scrisoarea de amenințare pe numele lui V.F. ultimul a fost numit „FEDOS” (așa îi ziceu doar cei mai apropiați și rudele), pe când cunoscuții, colegii de serviciu îl numeau Tudor, a fost înaintată versiunea că scrisoarea putea fi scrisă de către cineva din cercul de prieteni ai lui V.F. Verificând versiunea despre scrierea plicului și a bilețelului cu conținut amenințător, adresat martorului V.F., de către apropiați sau rude, întâi de toate au fost identificate și audiate mai mult de 40 de persoane care erau în relații de prietenie sau de rudenie cu V.F., precum și cu soția acestuia. De la toți cei interogați erau prelevate mostre ale scrisului (de tipar), după un text pregătit din timp. Aproximativ în acea perioadă, la Procuratura RSSM s-a adresat cu plângere unul dintre prietenii lui V.F. – S. P., care a informat că a găsit în căsuța poștală o scrisoare cu conținut amenințător, în care i se propunea să meargă la o întâlnire cu persoane necunoscute. Fiind dispusă expertiza grafoscopică a scrisorii ridicate (adresate lui V.F.) din geamantanul în care se afla capul dezmembrat și a „scrisorii adresate lui

172 Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, nr. 320 din 27.12.2012, acordă polițistului posibilitatea să fotografieze, să facă înregistrări audio și video în scop de asigurare a realizării atribuțiilor Poliției fără încălcarea inviolabilității vieții private a persoanei, garantată de legislație (art. 25 alin.(5) pct. 28).

173 ГОРЯИНОВ, К.К., КВАША, Ю.Ф., СУРКОВ, К.В. Федеральный Закон об оперативно-розыскной деятельности. Комментарий. Москва: Новый Юрист, 1997, p.215, 216

174 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.340

175 <http://legeaz.net/dictionar-juridic/identificarea-scriptorului>

S.P.”, experții au concluzionat că ambele sunt scrise de una și aceeași persoană. Dat fiind faptul că S.P. era unul dintre prietenii lui V.F., că numitul era locuitor al capitalei, că se afla în capitală în timpul asasinatului victimei E.A., că anterior acesta a fost judecat, anchetatorul începe să-l bănuiască anume pe S.P. de săvârșirea omorului, considerând că anume el a scris bilețelul. Pentru început, conducătorul grupului de urmărire penală încearcă să organizeze depistarea unor mostre de scris emenate de la S.P., în acest sens fiind ridicate o serie de documente din diferite autorități și organizații, la care S.P. s-a adresat, unde a lucrat sau pur și simplu a îndeplinit personal unele acte. Tot atunci, anchetatorul relevă faptul, că unele cuvintele separate ale „plângerilor lui S.P.” și unele din textul scrisorilor cu conținut amenințător, ridicate anterior, au ceva comun – sunt subliniate cu o linie sau două. Luând în considerare faptul că S.P. ar putea denatura scrisul cu litere de tipar pentru mostrele de comparare, a fost luată decizia ca aceste mostre de scris să fie obținute într-un context ce nu l-ar obliga s-o facă conștient, dar prin acțiuni cifrate de luare de mostre. În acest scop, anchetatorii au folosit un procedeu tactico-criminalistic. De comun acord cu Comisariatul militar Frunze (actualul sect. Buiucani), prin intermediul citației, S.P. a fost invitat la Comisariatul militar, împreună cu alți supuși militari, cărora le-au fost împărțite anchete ale supușilor militari, fiind înaintată condiția: „Completarea anchetei se face cu litere de tipar!!!”.

Mostrele experimentale de scris prelevate de la S.P., precum și cele ridicate de la Comisariatul militar, au fost îndreptate la expertiza grafoscopică. Conform concluziilor raportului de expertiză grafoscopică, rezulta indubitabil că plicul și scrisoarea ce au fost ridicate în cadrul cercetării la fața locului în ograda lui V.F., precum și cele prezentate de S.P., au fost scrise nemijlocit de către S.P.

Metoda experimentală. Modelarea anumitor circumstanțe contribuie la soluționarea unor sarcini concrete ale AOI, inclusiv la identificarea în mod conspirativ a persoanelor, care săvârșesc tainic și în condiții neevidente infracțiuni deosebit de grave, rămânând timp îndelungat necunoscute subdiviziunilor operative¹⁷⁶. Metoda experimentală în scop de identificare a făptuitorului constă în folosirea unor obiecte controlate (capcane), analogice infracțiunii săvârșite, asupra căreia atentează infractorul¹⁷⁷. Pentru identificarea persoanei și descoperirea anumitor categorii de infracțiuni se folosesc o diversitate de entități: capcană (obiecte, auto-

mobile, apartamente, persoane juridice, site-uri (adrese electronice, portale), oameni etc.¹⁷⁸ Realizarea metodei experimentale de identificare a făptuitorului trebuie să deruleze în condiții firești, excluzând acțiuni de provocare a infracțiunii.

Cazul strangulatorilor din Hillside (SUA): În Los-Angeles, în perioada 1977-1979, au fost comise multiple omoruri în serie, însoțite cu acte de tortură și viol ale victimelor femeii tinere. Particularitate tipică a infracțiunilor a fost considerată circumstanța săvârșirii acestora de o singură persoană sau de mai multe persoane. Săvârșind toate faptele în condiții neevidente, fără urme, fără martori, făptașii crimelor au rămas neidentificați. Poliția a recurs la unica posibilitate reală de identificare și de capturare a strangulatorilor în cazul comiterii unei noi tentative. Toate femeile tinere din serviciul poliției orașului au fost îmbrăcate în haine civile și plasate în diferite sectoare, în scopul prinderii în capcană a infractorilor. În Los-Angeles au fost antrenate toate femeile polițiste din alte districte ale statului și audiențele Academiei de Poliție. Permanent pe străzile orașului se aflau în misiune cel puțin 150-200 de femei polițiste, fiecare în parte fiind supravegheată de câteva grupe operative de capturare.¹⁷⁹

Identificarea prin metoda informării electronice. În cazul investigării crimelor informatice pentru identificarea unui sistem informatic se utilizează programe Whois, Finger, Ping, Dig, Host și următoarele site-uri:

- www.networktools.com;
- www.geektools.com;
- www.apnic.net;
- www.checkdomain.com;
- www.ripe.net;
- www.whois.com

Aceste informații pot fi găsite în numeroase locații, cum ar fi, de exemplu (computerul utilizatorului; furnizorul de servicii de Internet al utilizatorului; furnizorul de servicii de Internet al victimei și/sau suspectului; fișiere de jurnal ale victimei și/sau suspectului conținute în router-e, firewall-uri, server-e Web, server-e de email). Fiind obținute adresa IP, timpul și data (incluzând timpul zonal), majoritatea furnizorilor de serviciu de Internet (ISP) pot identifica utilizatorul înregistrat care are adresa IP atribuită la un anumit timp.¹⁸⁰

Identificarea odorologică se întemeiază pe descoperirea urmelor olfactive. Descoperirea se face cu ajutorul căi-

176 НАЗАРОВ, А. Д. Провокации в оперативно-розыскной деятельности. Москва: Юрлитинформ, 2010, <http://law.sfu-kras.ru/data/method/e-library kup/Mono/%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2,%202010.pdf>, p.43

177 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.376

178 НАЗАРОВ, А. Д. Провокации в оперативно-розыскной деятельности. Москва: Юрлитинформ, 2010, <http://law.sfu-kras.ru/data/method/e-library kup/Mono/%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2,%202010.pdf>, p.94

179 ДУДАРЕНКО, В. В. Тактический прием засады: разграничение с провокацией преступления, http://bnprravo.ru/show_stat.php?stat=1075

180 MOISE, A.C. Metodologia investigării criminalistice a infracțiunilor informatice. București: Universul Juridic, 2011, p.265

nilor de urmărire. Spre deosebire de om, un câine poate selecta o urmă de miros din alte 200, explicația constând în aceea că el dispune de un număr de celule olfactive de peste 30 de ori mai mare.¹⁸¹ Identificarea după urmele olfactive se aplică în practică, de regulă, în cazul căutării făptuitorului „pe urmele proaspete”, iar măsura specială analizată poate fi considerată că și-a atins scopul în următoarele condiții cumulative: câinele „indică” prin comportamentul său specific la o anumită persoană-țintă;¹⁸² în rezultatul acțiunilor de urmărire penală sau măsurilor speciale de investigații în privința persoanei-țintă se obțin alte probe concludente.

Concluzii

Rezultatele identificării se consemnează în diverse acte, în dependență de metoda aplicată și de subiecții, care participă la realizarea acestei măsuri: raportul ofițerului de investigații; actul de identificare a specialistului; comunicarea confidentului; explicația victimei sau a martorului; schița-portretul, fotorobotul, fotografia sau/și înregistrarea video (anexate). Rezultatele identificării persoanei prin măsuri și metode speciale, indiferent de caracterul documentării, pot fi folosite numai pentru căutarea probelor, având importanță pentru determinarea căilor și direcțiilor de investigație, și nicidecum în calitate de probe în procesul penal.¹⁸³ Astfel, în temeiul rezultatelor acestei măsuri se dispune efectuarea:

- prezentării spre recunoaștere, dacă victima sau martorul n-au participat în cadrul acestei măsuri;
- expertizei (dactiloscopice, grafoscopice, biologice etc.);
- percheziției, examinării corporale, audierii sau altor acțiuni de urmărire penală.

Identificarea persoanei prin măsuri și metode speciale reprezintă o oportunitate necesară pentru ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigații speciale în activitatea de cercetare a infracțiunilor, când prin acțiunile de urmărire penală nu poate fi identificat făptuitorul.

181 STANCU, E., OLTEANU, G.I. Criminalistică. Partea I. Tehnica criminalistică, <http://cj.md/uploads/Criminalistica.pdf>, p.38

182 ЗАХАРЦЕВ, С. И. Оперативно-розыскные мероприятия: Общие положения. С.П.б.: Издательство Р., p.114

183 Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва: ИНФРА-М, 2007, p.341

CALIFICAREA JURIDICĂ A OBȚINERII REMUNERAȚIEI ILCITE PENTRU ENTITATEA PUBLICĂ ÎN CARE FĂPTUITORUL ÎȘI DESFĂȘOARĂ ACTIVITATEA DE SERVICIU

Ruslan POPOV*

Procuror-șef al Secției analiză criminologică, avizare și propuneri de legiferare din cadrul Direcției politici, reforme și protecția intereselor societății a Procuraturii Generale, Doctor în drept

ABSTRACT

This article is dedicated to the analysis of one of the issues related to the delimitation of passive corruption (art. 324 of the Criminal Code of the Republic of Moldova) and abuse of power or abuse of official position (art. 327 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). Consideration is given to the problem of the legal qualification of obtaining the unlawful remuneration for the public entity in which the perpetrator carries out his work. The author proposes differentiated solutions to this issue.

Key words: *passive corruption, abuse of power or abuse of official position, unlawful remuneration, public entity, public person, material interest, advantages.*

Prin sentința Judecătorei Râșcani din 12.08.2013, G. V. a fost achitat de sub învinuirea în săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art. 324 din Codul penal (CP RM), din motivul lipsei în acțiunile acestuia a elementelor constitutive ale infracțiunii incriminate. În fapt, acesta activa în funcția de director al Colegiului Agroindustrial din or. Râșcani, fiind persoană cu funcție de răspundere. În susținerea învinuirii înaintate lui G. V. s-a invocat că: începând cu luna decembrie 2011, sub pretextul achitării datoriilor pentru studiile, pe care le-a urmat eleva R. I. în cadrul instituției de învățământ pe care o gestiona G. V., acesta a pretins prin estorcare de la tatăl lui R. I., R. V.,

bani în sumă de 5000 de lei, pentru restituirea actelor de studii pe numele elevei R. I., acțiuni care țineau nemijlocit de obligațiile de serviciu ale lui G. V. Ulterior, la 04.01.2012, în jurul orei 17.05, în biroul de serviciu al lui G. V., R. V. i-a transmis banii preținși profesoarei R. S. Acești bani erau destinați pentru G. V. După aceasta, ultimul i-a eliberat lui R. V. actele de studii ale fiicei acestuia, R. I.

Verificând legalitatea și temeinicia sentinței sus-menționate, instanța de apel a casat-o integral, pronunțând o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit pentru prima instanță. Prin această hotărâre, G. V. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza lit. c) alin. (2) art. 324 CP RM. În concluziile sale, instanța de apel a consemnat că

* ruslanpopov033@gmail.com

„probele administrate în cadrul procesului judiciar demonstrează cert comiterea de către G. V. a infracțiunii de corupere pasivă, acesta deghizându-și fapta ilegală sub pretextul achitării datoriei pentru studiile pe care le-a urmat eleva R. I. în bază de contract în cadrul instituției de învățământ nominalizate”.

*Analizând circumstanțele cauzei, instanța de recurs a stabilit: pe parcursul anului 2011 de la Colegiul Agroindustrial din or. Râșcani au fost exmatriculați elevi admiși la studii atât pe bază de buget, cât și pe bază de contract. În aceste împrejurări, G. V. a fost obligat de organele de control financiar să recupereze cheltuielile suportate de bugetul de stat pentru instruirea acestora. În cazul elevei exmatriculate R. I., G. V. a acționat tocmai în scopul de a recupera anumite cheltuieli suportate de instituția de învățământ. În această situație, organul de urmărire penală, urma să verifice atât dacă erau legale sau nu acțiunile lui G. V. în ceea ce privește pretinderea unor sume bănești de la elevii admiși la studii pe bază de contract, cât și dacă acțiunile lui G. V. constituiau alte componente de infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică, prevăzute de Capitolul XV din partea specială a Codului penal. Prin urmare, în situația în care partea acuzării nu a solicitat modificarea învinuirii, instanța de judecată era în imposibilitate de a obliga partea acuzării să înainteze o altă învinuire, deoarece potrivit alin. (2) art. 24 din Codul de procedură penală, instanța judecătorească nu este un organ de urmărire penală, nu se manifestă în favoarea acuzării sau apărării și nu exprimă alte interese decât interesul legii.*¹⁸⁴

Susținem argumentele instanței de recurs. Cele comise de G. V. nu pot fi calificate în baza lit. c) alin. (2) art. 324 CP RM. Nu există indicii că acesta ar fi extorcat bani ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale sau contrar acesteia. Aceasta întrucât lipsește una din cerințele obligatorii referitoare la obiectul material (imaterial) al infracțiunilor prevăzute la art. 324 CP RM: „...bunurile, serviciile, privilegiile, avantajele, ofertele ori promisiunile sub orice formă să nu i se cuvină persoanei publice sau persoanei publice străine. Se are în vedere că remunerația (promisă, oferită sau dată de către corupător) nu-i este legal datorată persoanei publice sau persoanei publice străine. În alți termeni, este necesar ca, reieșind din reglementările normative în vigoare, persoana publică sau persoana publică străină să nu fie îndreptățită a pretinde, accepta sau primi o asemenea remunerație”.¹⁸⁵ Partea acuzării nu a prezentat probe care ar fi confirmat că G. V. nu a fost îndreptățit să primească de la R. V. banii în sumă

de 5000 de lei. Acești bani au fost destinați exclusiv recuperării cheltuielilor care au fost suportate de bugetul de stat pentru instruirea lui R. I., fiica lui R. V.

În legătură cu aceasta, este util să reproducem punctul de vedere al lui A. V. Brilliantov: „Dacă persoana cu funcție de răspundere ia remunerația ilicită în scopul de a o trece în folosul autorității publice sau al instituției publice în care activează, ori de a o cheltui pentru necesități obștești sau de stat, atunci lipsește temeiul de a o trage la răspundere pentru corupere pasivă. În astfel de cazuri, dacă sunt prezente condițiile cerute de lege, fapta persoanei cu funcție de răspundere poate fi calificată ca abuz de putere sau abuz de serviciu ori ca exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu”.¹⁸⁶

La aceasta s-ar putea obiecta că, în dispoziția art. 324 CP RM, legiuitorul utilizează cuvintele „pentru sine sau pentru o altă persoană”, fără a concretiza cine anume este această „altă persoană”. Luând aceasta în considerare, nu putem evita formularea următoarei întrebări: este oare posibil ca, în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 324 CP RM, remunerația ilicită să fie pretinsă, acceptată sau primită pentru entitatea publică în care făptuitorul își desfășoară activitatea?

P. Iani sugerează că răspunsul la această întrebare trebuie diferențiat. Astfel, mai întâi, acesta se referă la un exemplu când lipsește temeiul aplicării răspunderii pentru coruperea pasivă: „Nu reprezintă corupere pasivă acceptarea remunerației ilicite pentru finanțarea unor activități legate de primirea în vizită a unei delegații, dacă scopul primirii în vizită a acestei delegații se exprimă în dezvoltarea unor relații cu caracter științific, de producție etc., care sunt avantajoase pentru entitatea publică în care activează făptuitorul (sublinierea ne aparține – n.a.). În acest caz, nu are importanță nici dacă unele dintre activitățile respective nu sunt prevăzute de programul oficial al vizitei (este posibil să nu fie prevăzute din cauza insuficienței mijloacelor bugetare), nici dacă persoana cu funcție de răspundere, care a acceptat remunerația ilicită, a participat nemijlocit la acele activități legate de primirea în vizită a delegației”.¹⁸⁷

După cum se poate vedea, am pus accentul pe faptul că activitățile, finanțate din contul remunerației ilicite, trebuie să fie avantajoase pentru entitatea publică în care activează făptuitorul. Prezența acestei condiții exclude aplicarea art. 324 CP RM. Are dreptate I. Țurcan, când afirmă: „În esență, coruperea pasivă reprezintă folosirea abuzivă a puterii publice, în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup... Aceasta deoarece favorizează interesele unor particulari, mai ales în sfera

184 Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 14.03.2017. Dosarul nr. 1ra-254/2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8403

185 Brinza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. – Chișinău: Tipografia Centrală. – 2015, p. 860.

186 Бриллиантов А. В. Уголовная ответственность за взяточничество. – Москва: Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2012, p. 15.

187 Яни П. Корысть как признак получения взятки // Законность. – 2010. – № 2, p. 22-28.

economiei, afectând interesele colective prin însușirea, deturnarea și folosirea resurselor publice în interes personal”.¹⁸⁸ Cu alte cuvinte, nu poate fi concepută săvârșirea corupției pasive în interes public, atunci când pretinderea, acceptarea sau primirea remunerației ilicite presupune obținerea de avantaje pentru entitatea publică în care activează făptuitorul.

Pentru ca această idee să fie înțeleasă mai bine, ne vom referi la ipoteza menționată de P. Iani, când se atesă temeiul aplicării răspunderii pentru coruperea pasivă: „În unele cazuri, persoana cu funcție de răspundere urmărește să le creeze persoanelor, de care depinde bunăstarea lui (conducători, mass-media, colectivul de muncă etc.), impresia, care nu corespunde realității, că această persoană cu funcție de răspundere își îndeplinește corespunzător obligațiile de serviciu... În asemenea cazuri, remunerația ilicită (care poate fi alocată chiar în contul entității publice în care activează respectiva persoană) este cheltuită, la indicația persoanei cu funcție de răspundere, de exemplu, pentru desfășurarea de banchete, excursii, vânatoare etc. De aceste activități beneficiază persoanele care efectuează, de exemplu, controlul entității publice în care activează persoana cu funcție de răspundere. Desfășurarea unor astfel de activități urmărește: contribuirea la omisiunea de a nu fi descoperite nereguli; satisfacerea aspirațiilor carieriste ale persoanei cu funcție de răspundere etc... Din aceeași categorie de activități face parte primirea în vizită a unei delegații, dacă prin aceasta se urmărește exclusiv asigurarea primirii în vizită de răspuns a persoanei cu funcție de răspundere”.¹⁸⁹ Evident, în asemenea situații, nu mai putem invoca satisfacerea interesului public. Aceasta deoarece pretinderea, acceptarea sau primirea remunerației ilicite presupune obținerea de avantaje nu pentru entitatea publică, în care activează făptuitorul, ci doar pentru acesta.

Din cele consemnate mai sus, nu trebuie să se creeze impresia, că interesul material ar constitui singurul motiv posibil în cazul corupției pasive. În acest sens, nu suntem de acord cu T. O. Koșaeva, care susține: „Infrafracțiunile de corupere pasivă sunt infrafracțiuni comise din interes material, care au, de regulă, un caracter patrimonial”.¹⁹⁰ Interesul material este doar unul dintre motivele infrafracțiunilor prevăzute la art. 324 CP RM. După S. Brînza, „interesul material constă în orice folos, beneficiu sau avantaj material direct sau chiar indirect, nu însă într-o simplă satisfacție morală. Interesul material este direct, atunci când făptuitorul urmărește să aibă o satisfacție personală de pe urma obținerii sau

reținerii câștigului material. Interesul material este indirect, atunci când făptuitorul dorește să asigure un câștig material unor terțe persoane. Prin „terțe persoane” trebuie de înțeles: 1) persoanele apropiate făptuitorului, de a căror soartă este preocupat acesta; 2) persoanele care în viitor îi pot fi utile făptuitorului, oferindu-i anumite contraprestații”.¹⁹¹ În orice caz, inclusiv în cazul corupției pasive, interesul material trebuie să presupună obținerea – imediată sau în viitor – de avantaje patrimoniale pentru făptuitor.

Nu este neapărat ca infrafracțiunile, prevăzute la art. 324 CP RM, să aibă un caracter patrimonial. Aceasta rezultă chiar din interpretarea dispoziției art. 324 CP RM. În acest plan, S. Brînza și V. Stati menționează: „Obiectul material sau imaterial al acestei infrafracțiuni (se are în vedere infrafracțiunea prevăzută la alin.(1) art. 324 CP RM – *n.a.*) îl reprezintă remunerația ilicită. Aceasta se exprimă în bunurile, serviciile, privilegiile, avantajele, ofertele ori promisiunile sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei publice sau persoanei publice străine... Prin „avantaje” trebuie de înțeles favorurile, scutirile de obligații sau alte foloase care ameliorează nemeritat situația în raport cu aceea pe care persoana publică sau persoana publică străină o avusese înaintea comiterii infrafracțiunii specificate la alin. (1) art. 324 CP RM. Avantajele sunt, în general, de natură economică sau financiară, însă pot avea și un caracter nepatrimonial. Avantajele pot consta în: premii; vacanțe; împrumuturi de bani fără dobândă; accelerarea tratării unui bolnav; perspective mai bune în carieră, etc. ...Motivul infrafracțiunii în cauză (se are în vedere infrafracțiunea prevăzută la alin.(1) art. 324 CP RM – *n.a.*) se exprimă, de cele mai multe ori, în interesul material sau în năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale”.¹⁹²

Așadar, în cazul în care obiectul imaterial al corupției pasive îl reprezintă avantajele cu caracter nepatrimonial, motivul infrafracțiunii se exprimă în năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale. Această concluzie o confirmă și relația în care se află art. 324 și 327 CP RM, relevată de S. Brînza și V. Stati: „Analizând conținutul prevederilor de la art. 324 CP RM și de la art. 327 CP RM, se poate ajunge la concluzia că normele, care stabilesc răspunderea pentru infrafracțiunile prevăzute la art. 324 CP RM, sunt norme speciale în raport cu cele care stabilesc răspunderea pentru infrafracțiunile specificate la art. 327 CP RM”.¹⁹³

Această relație de concurență are efect inclusiv asupra motivelor infrafracțiunilor prevăzute la art. 324 și 327 CP RM. În context, consemnăm că, prin Legea nr. 60 din

188 Țurcan I. Răspunderea penală pentru coruperea pasivă / Teză de doctor în drept. – Chișinău. – 2010, p.8-9.

189 Яни П. Корысть как признак получения взятки // Законность. – 2010. – № 2, p. 22-28.

190 Кошаева Т.О. Ответственность за взяточничество по уголовному законодательству Российской Федерации // Журнал российского права. – 2013. – № 6. – С. 25–31.

191 Brînza S. Răspunderea pentru omorul săvârșit din interes material (lit. b) alin. (2) art. 145 CP RM): examinarea unor aspecte controversate.

În: Revista Națională de Drept. – 2008. – nr. 10. – p. 5-11.

192 Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. – Chișinău: Tipografia Centrală. – 2015, p. 858, 859, 873.

193 Idem, p.898.

07.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, art. 327 CP RM a fost revizuit: la alineatul (1), textul „în interes material ori în alte interese personale,” a fost exclus; la alineatul (2), după litera b) a fost introdusă litera b¹⁾ cu următorul conținut: „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane;”. Comentând aceste amendamente, V. Stati afirmă: „La alin. (1) art. 327 CP RM s-a considerat necesară incriminarea acțiunilor săvârșite în favoarea unui terț, și nu neapărat din interes material sau din alte interese personale. Această modificare este justificată și de prevederile art. 19 din Convenția ONU împotriva corupției, ratificată de Republica Moldova la 6 iulie 2007, care prevede că „fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, faptei unui agent public de a abuza de funcțiile sau de postul său, adică de a îndeplini ori de a se abține să îndeplinească, în exercițiul funcțiilor sale, un act cu încălcarea legii, cu scopul de a obține un folos necuvenit pentru sine sau pentru altă persoană sau entitate”.¹⁹⁴

În consecință, atunci când motivul infracțiunilor prevăzute la art. 324 CP RM constă în năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale, motivul în cauză trebuie să presupună obținerea – imediată sau în viitor – de avantaje nepatrimoniale pentru făptuitor, nu pentru entitatea publică în care acesta își desfășoară activitatea.

Este oare corect să afirmăm că pretinderea, acceptarea sau primirea remunerației ilicite, care presupune obținerea de avantaje pentru entitatea publică în care activează făptuitorul, trebuie calificată în baza art. 327 CP RM? O asemenea calificare este posibilă doar dacă sunt întrunite următoarele condiții: 1) făptuitorul (care trebuie să fie o persoană publică/persoană cu funcție de demnitate publică) își folosește intenționat situația de serviciu; 2) sunt cauzate daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Dacă una din aceste condiții lipsește, art. 327 CP RM nu poate fi aplicat. În cazul în care este prezentă prima condiție nominalizată mai sus, iar cea de-a doua lipsește, poate fi aplicat art. 312 din Codul contravențional. Acest articol prevede răspunderea pentru folosirea intenționată a situației de serviciu într-un mod care contravine intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. De această dată, condiția obligatorie este ca folosirea intenționată a situației de serviciu să fie săvârșită într-un mod, care contravine drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale

persoanelor fizice și juridice. În lipsa acestei condiții nu poate fi aplicat nici măcar art. 312 din Codul contravențional.

În concluzie, în cazul în care sunt prezente condițiile cerute de art. 327 CP RM, pretinderea, acceptarea sau primirea remunerației ilicite, care presupune obținerea de avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale pentru entitatea publică în care activează făptuitorul, poate fi calificată în baza acestui articol.

194 Stati V. Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr. 60/2016 // Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”. – 2016. – nr. 3. – p. 90-97.

LIMITELE RĂSPUNDERII PENALE PENTRU DIVULGAREA DATELOR CU CARACTER PERSONAL

Sergiu RUSSU*
*Procuror-șef al Secției combaterea
traficului de ființe umane din cadrul
Direcției urmărire penală și criminalistică*

ABSTRACT

The author presents interesting practical aspects regarding examining cases of criminal responsibility for the violation of the inviolability of personal life.

Key words: *privacy, multi data owner, processing of "sensitive" data, automatic processing, personal secret, family secret.*

„Dacă un obiect se poate împrumuta și sparge, atunci îl vei împrumuta și îl vei sparge.”

(Legile lui Murphy)

La 23 aprilie 2019 prin hotărârea nr. 1-42/2019¹⁹⁵, Consiliul Superior al Procurorilor a avizat pozitiv demersul Procurorului General privind crearea unei noi subdiviziuni în cadrul Procuraturii Generale, în subordinea directă a Procurorului General, cu denumirea – **Serviciul protecția datelor cu caracter personal**.

Raționamentul juridic, care a dedus necesitatea creării acestei entități sunt circumscrise prevederilor art. 11 din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură, potrivit cărora Procurorul General este abilitat cu atribuția de a dispune cu privire la instituirea și modalitatea de administrare a sistemelor informaționale, registrelor și bazelor de date, destinate activității instituției.

Concomitent, această necesitate rezidă și din prevederile art. 32-34 din Directiva (UE) 2016/680 și art. 37-39 din Regulamentul (UE) 2016/679 din 27.04.2016 al Parlamentului European și al Consiliului Europei privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE.

Preocuparea Procuraturii de domeniul protecției datelor cu caracter personal are multiple aspecte, iar unul din acestea este investigarea, urmărirea penală și atragerea la răspundere a persoanelor acuzate de încălcarea inviolabilității vieții personale.

Motivul din care se trasează o paralelă dintre infracțiunea menționată *supra* și necesitatea protecției datelor cu caracter personal, derivă din noțiunea formulată de legislator la art. 177 din Codul penal:

* s.russu@procuratura.md

195 <http://procuratura.md/file/42%20Hot%20mod%20ordin%20681%2013.05.19.pdf>;

„Culegerea ilegală sau răspîndirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțămîntul ei...”.

În context, prezintă interes sintagma utilizată „...informațiile, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial...” care însă nu se regăsește în Capitolul XIII din Codul penal „Înțelesul unor termeni...”.

Expresia indicată era deslușită în Legea nr. 17 din 15.02.2007 privind protecția datelor cu caracter personal (care a fost abrogată prin legea Legii nr. 133 din 08.07.2011) potrivit căreia:

„Scopul prezentei legi este asigurarea protecției drepturilor și libertăților persoanei la prelucrarea datelor ei cu caracter personal, inclusiv a **protecției drepturilor la inviolabilitatea vieții private, la secretul personal și familial.**”

Astfel, din analiza actelor normative reliefate este evident că noțiunile „încălcarea inviolabilității vieții personale” și „protecția datelor cu caracter personal” sunt adiacente.

Însă, prin Legea nr. 133 din 08.07.2011 a fost abrogată Legea nr. 17 din 15.02.2007, iar redacția nouă a art. 1,-

„Scopul prezentei legi este asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, în special a dreptului la **inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.**” nu conținea unitatea semantică „**secretul personal și familial**”.

Potrivit notei informative a proiectului Legii, în vigoare la moment, modificarea a fost dictată de critica actului normativ în redacția anului 2007, dar și recomandări ale experților europeni privind ajustarea legii la Directiva Consiliului European nr. 95/46/EC:

„Una din obiectiile esențiale ale experților europeni, a fost nepreluarea în volum deplin a prevederilor Directivei 95/46/EC privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (Directiva), motiv pentru care există un risc de plasare a Republicii Moldova în categoria statelor, care nu asigură un nivel adecvat de protecție a datelor cu caracter personal și, în final, un impediment pentru circulația liberă, transfrontalieră a acestor date. Legea nr. 17-XVI din 15 februarie 2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal conține discrepanțe în ceea ce privește terminologia și noțiunile utilizate; lipsa prevederilor care ar reglementa răspunderea contravențională pentru încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal și care ar concretiza statutul și competențele Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (Centrul) în legătură cu aceasta; care ar obliga deținătorii de date cu caracter personal (operatorii) să notifice Centrul înainte de începerea operațiunilor de prelucrare a datelor cu caracter

personal; lipsesc prevederi, care ar stabili conținutul acestor notificări etc.”¹⁹⁶

Lipsa noțiunilor „secretului personal” și „secretului familial” a generat ridicarea la 29.12.2017 a excepției de neconstituționalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova, în dosarul nr. 1-761/16, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru.

În motivarea sesizării, autorul a susținut, în esență, că sintagma „secret personal sau familial” din alin.(1) al art. 177 din Codul penal este vagă și nu este previzibilă pentru subiecții cărora se adresează, în măsura în care aceștia să-și poată adapta comportamentul în vederea respectării legii penale.

Prin Decizia nr. 177g/2017 din 05 ianuarie 2018 Curtea a statuat că:

„Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea observă că, deși autorul excepției solicită controlul constituționalității prevederilor articolului 177 alin. (1) din Codul penal în ansamblu, în motivarea sesizării s-a referit, în esență, doar la sintagma „secret personal sau familial” din norma contestată, sub aspectul care vizează calitatea legii. 17. Curtea reține că sub aparența unor critici referitoare la ambiguitatea și neclaritatea textului de lege autorul excepției solicită de facto interpretarea sintagmei „secret personal sau familial” din alin. (1) al art. 177 din Codul penal, aspect ce excedează competenței Curții Constituționale, care, potrivit dispozițiilor art. 135 alin. (1) lit. a) și b) din Constituție, exercită la sesizare controlul constituționalității legilor și interpretează Constituția. 18. În acest context, Curtea menționează că stabilirea sensului exact al noțiunilor utilizate de dispozițiile contestate ține de resortul puterii legiuitoare, care, potrivit art. 66 lit. c) din Legea fundamentală, interpretează legile și asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării. De altfel, însuși autorul excepției notează în motivarea excepției de neconstituționalitate că „doar Parlamentul Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile art. 43 din Legea privind actele legislative, urmează să intervină, printr-un sistem de operațiuni logice, în vederea explicării sensului exact și complet al dispozițiilor normative conținute în art. 177 din Codul penal”. 19. Totodată, Curtea relevă că însăși Curtea Europeană a statuat că conceptul de „viață privată” este un termen larg, care nu poate fi definit exhaustiv și care include integritatea fizică și psihică a unei persoane și, prin urmare, poate cuprinde mai multe aspecte ale identității persoanei, cum ar fi, de exemplu, identificarea de gen, orientarea sexuală, precum și elemente ce privesc dreptul la reputație (S. și Marper v. Regatul Unit al Marii Britanii [MC], hotărârea din 4 decembrie 2008, § 66). Termenul respectiv include informațiile cu caracter personal în privința cărora există o speranță legitimă că nu vor fi publicate fără consimțămîntul celor la care

196 <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/620/language/ro-RO/Default.aspx>;

acestea se referă (*Flinkkilä și alții v. Finlanda, hotărârea din 6 aprilie 2010, § 75; Saaristo și alții v. Finlanda, hotărârea din 12 octombrie 2010, § 61*).¹⁹⁷

Astfel, a fost declarată inadmisibilă sesizarea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a sintagmei „secret personal sau familial” din articolul 177 alineatul (1) din Codul penal.

Urmează de remarcat că, în prezent, există un proiect de Lege de completare a Codului penal cu un nou articol care se referă la aria noțiunii de „secret personal” și „secret familial”.

De către Comisia juridică, numiri și imunități a Parlamentului se examinează proiectul prin care se propune completarea Codului cu un articol, care definește „secretul personal/familial” ca informațiile protejate de stat, culegerea ilegală ori dezvăluirea cărora au cauzat daune considerabile drepturilor și intereselor persoanei sau membrilor familiei.

Acestea se referă la inviolabilitatea vieții personale, și anume:

- secretul medical;
- secretul bancar;
- secretul fiscal;
- secretul profesional;
- secretul corespondenței;
- secretul familial al unei persoane fizice identificate sau identificabile.

Datele cu caracter personal enumerate *supra* nu sunt altceva decât informații din „patrimoniul” unui individ, care însă necesită o protecție sporită în virtutea daunelor considerabile pe care le vor suferi titularii în cazul fraudării acestor informații.

Este important să conștientizăm că evoluțiile spectaculoase în domeniul tehnologiei informației, posibilitățile de neimaginat anterior de colectare, stocare, analiză și transmitere a informației, inclusiv și majoritate din care conțin date cu caracter personal, precum și globalizarea relațiilor pe diferite segmente, inclusiv cel social, creează provocări serioase în ceea ce privește asigurarea protecției acestor informații.

Utilizarea serviciilor de stocare, prelucrare și accesare a datelor cu caracter personal se bazează pe un sentiment, adeseori fals de securitate a comunicațiilor, care poate transforma potențialele câștiguri generate de accesul rapid la informații, în pierderi majore, cauzate de furtul de date sau de înserarea de date false ori denaturate.

Securitatea datelor cu caracter personal a devenit una din provocările majore ale societății moderne. Astfel, existând o contradicție între nevoia comunicării și conectivitate, pe de o parte, și necesitatea asigurării confidențialității, integrității și autenticității datelor cu caracter personal, pe de altă parte.

Domeniul relativ nou al securității datelor cu caracter personal caută soluții juridice și tehnice pentru rezolvarea acestei contradicții aparente.

Revenind la subiect, după o evaluare comparativă a legislației penale pe domeniu, s-a determinat că în Republica Moldova aplicarea legii penale în vederea protecției datelor cu caracter personal este utilizată rar. Justițiarul explică acest fenomen prin forma pe care infracțiunea a îmbrăcat-o în Codul penal. Redacția actuală a art. 177 din Codul penal asigură o protecție restrânsă a persoanelor cărora le-a fost încălcată inviolabilitatea vieții personale.

Respectiv, statul are posibilitate prin mijlocele sale și chiar trebuie să ofere securitate datelor personale, în special celor ce constituie „secret personal/familial al persoane”.

Făcând o apreciere a legislației Republicii Moldova la acest capitol determinăm că sunt sancționate penal o gamă foarte restrânsă de delikte privind utilizarea frauduloasă a informațiilor ce pot aduce daune considerabile persoanelor.

Unul din exemple, este utilizarea de către cei care dobândesc un credit prin înșelăciune art. 238 din Codul penal a datelor de identitate ale altui titular. Anume titularul datelor de identitate, din numele căruia s-a obținut creditul, va fi urmărită de către creditor, împrejurări ce evident generează prejudicii materiale, dar și suferințe psihice care deseori sunt considerabile. Codul penal în redacția actuală asigură doar protecția persoanei care a făcut împrumutul nu și a celei căreia i-a fost utilizate ilegal datele cu caracter personal.

Împrejurările respective, în corelare cu riscurile de cauzare a prejudiciilor considerabile, odată cu divulgarea informațiilor, generează necesitatea modificării conceptuale a răspunderii penale pentru astfel de fraude și de acordarea unei protecții sporite persoanelor care pot fi afectate.

Un exemplu elocvent de reglementare a răspunderii penale pentru încălcarea inviolabilității vieții private este Codul penal al Republicii Federale Germane, care determină o secțiune separată acestor categorii de delikte și asigură securitatea sporită a protecției datelor cu caracter personal.

Secțiunea 15 a Codului penal a Republicii Federative Germane prevede infracțiunile ce aduc atingeri „Vieții private și secretului personal”.

Astfel, în accepțiunea legislatorului german constatăm că datele cu caracter personal urmează a fi protejate pe două dimensiuni privind respectarea **vieții private** și respectiv cele **ce constituie secret personal**.

Norma penală se remarcă printr-o claritate sporită, astfel încât atât justițiarul, cât și justițiabilii să nu întâmpină dificultăți la aprecierea și calificarea infracțiunilor.

197 <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d102018177g-201714ab8.pdf>;

Potrivit art. 203 din Codul penal a Republicii Federale Germane¹⁹⁸ -: ”Încălcarea secretului privat” -

”Oricine, fără autorizație, divulgă un mister mai ales unul aparținând vieții personale sau secrete de afaceri sau secret comercial, dezvăluit la el precum:

1. medic, dentist, medic veterinar, farmacist sau medic al unui alt medic de îngrijire a sănătății, care necesită o formare reglementată de guvern pentru profesia sau titlul profesional;
2. psiholog profesionist cu audit științific recunoscut la nivel național;
3. avocat, avocat brevet de invenție, notar, apărător într-un proces, auditori, contabili, agent comandat, legal, fiscal sau de organ, sau membru al unui organism de avocați, avocați de brevete, de contabilitate, audit sau consultanță fiscală;
4. căsătorie, familie, educație sau de tineret consilier și consultant pentru probleme de dependență într-un centru de consiliere, care este recunoscută de către o autoritate sau de corporație, instituție sau fundație în temeiul dreptului public.”

Potrivit alin. (2):

„De asemenea, orice persoană care, fără autorizație divulgă un mister, mai ales unul aparținând vieții personale secrete sau de afaceri sau secrete comerciale, dezvăluite la el ca:

1. funcționarii;
2. în special obligat pentru Serviciul Public;
3. persoana, atribuțiile sau competențele prevăzute la drepturile de reprezentare a personalului;
4. membru de lucru pentru un organ legislativ al Federației sau a unui comitet de anchetă Land, alt comitet sau Consiliul, care în sine nu este un membru al legislativului, sau ca o forță auxiliară a unui astfel de comitet sau a Consiliului;
5. expert confirmat public care a fost angajat în mod formal la îndeplinirea conștiințioasă a obligațiilor sale în temeiul unei legi sau;
6. persoana care a fost angajată în mod formal la performanța conștiințioasă a obligației de confidențialitate în derularea de proiecte de cercetare științifică, în conformitate cu o lege, a fost încredințată sau altfel devin cunoscute. (2a) Prevederile paragrafelor 1 și 2 se aplică în mod corespunzător în cazul în care un responsabil cu protecția datelor fără autorizație un secret străin în sensul acestor dispoziții este dezvăluită, care este încredințată punctele 1 și 2 numite în calitate sa profesională sau altfel devin cunoscute și a le-a dobândit în exercitarea funcțiilor sale în calitate de comisar pentru cunoașterea protecției datelor.

(3) Legea se aplică și după moartea a menține secretul obligat în continuare problema care a câștigat secretul persoanei decedate sau a succesiunii.

(4) Alineatele 1 și 3 se aplică, de asemenea, în cazul în care secretul străin după decesul persoanei în cauză divulgate fără autorizație.

(5) În cazul în care infractorul de plată sau cu intenția de el însuși sau de o altă persoană sau de a face rău altei persoane, pedeapsa este închisoare de până la doi ani sau o amendă.”

Legislatorul german a enumerat profesiile conștient de faptul că anume acești meseriași, în virtutea atribuțiilor funcționale, află date cu caracter personal care fac parte din informații despre viața privată și care constituie secret personal sau familial.

Norme asemănătoare celor din legislația Republicii Federale Germane sunt prevăzute și de legislația penală a Austriei, Franței, Olandei etc., unde sunt prescrise un șir de fapte infracționale pentru divulgarea datelor cu caracter personal cât despre viața privată atât și date cu caracter personal ce constituie secret personal.

Comparativ cu țările Uniunii Europene, legislația Republicii Moldova, în ce privește protecția penală a încălcării inviolabilității vieții private, este depășită inclusiv din următoarele aspecte:

- protecția penală este asigurată unei game mai vaste de date cu caracter personal;
- sunt indicați potențialii subiecți a infracțiunii de încălcare a inviolabilității vieții private ce constituie secret personal sau de familie;
- protecția datelor cu caracter personal este asigurată și după decesul titularului acestui drept;
- în calitate de circumstanță agravantă este apreciată îmbogățirea în urma săvârșirii infracțiunii;
- normele penale ce oferă protecție a datelor cu caracter personal sunt cuprinse în secțiune separată, împrejurări ce confirmă că legislatorul este preocupat de acest tip de delict.

În concluzie, pornind de la premisa că la 22 noiembrie 2018 sub nr. 422199 a fost înregistrat proiectul de Lege privind protecția datelor cu caracter personal, (act normativ deja votat în prima lectură) care, în cazul adopției, urmează să înlocuiască legea actuală, este necesar să fie dezvoltat un proiect de completări și amendamente la Codul penal, care să cuprindă cele mai bune practici internaționale în domeniu, astfel încât legislația națională să rezoneze cu cea a statelor cu experiență în domeniu, dar și recomandările Consiliului Europei și să poată asigura respectarea inviolabilității vieții personale și implicit să asigure o securitate sporită datelor cu caracter personal care includ secretul personal/familial.

198 Traducere neoficială <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>;

199 <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislativ/tabid/61/LegislativId/4481/language/ro-RO/Default.aspx>.

JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

MARCEL DIMITRAȘ, VICTORIA BOLDESCO:

Unele aspecte ale hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele din regiunea transnistreană a Republicii Moldova83

UNELE ASPECTE ALE HOTĂRĂRILOR CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI PRONUNȚATE ÎN CAUZELE DIN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Marcel DIMITRAȘ*
*Procuror-șef al Secției reprezentare în
procedurile non-penale și implementare CEDO*

Victoria BOLDESCO**
*Procuror în Secția
reprezentare în procedurile
non-penale și implementare CEDO*

ABSTRACT

The article deal with the ECHR jurisprudence in national cases, the main aspects of the decisions and decisions made public about citizens of Moldova from Transnistria.

Key words: *European Convention on Human Rights decisions; personal and private life; image right; right to identity; right to healthy environment; positive and negative obligations.*

Drepturile omului în zonele de conflict înghețat sau în teritoriile aflate sub controlul unor administrații existente de facto și nerecunoscute de iure nu au fost suficient de cunoscute, promovate sau apărate, în ultimul sfert de secol. Oamenii care locuiesc în aceste teritorii, sunt de cele mai multe ori lipsiți de posibilitatea de a-și apăra drepturile și libertățile fundamentale. Toate acestea se întâmplă din cel puțin două motive. În primul rând, pentru că situația privind respectarea drepturilor omului nu este monitorizată în aceste teritorii și în al doilea rând, pentru că nu există mecanisme eficiente de apărare a lor, respectiv nimeni din cei ce încalcă drepturile nu poartă vreo responsabilitate, lucru greu de imaginat în sec. XXI. Acest lucru, însă, este valabil cel puțin pentru regiunea transnistreană a Republicii Moldova.²⁰⁰

Anumite progrese cu privire la respectarea unor drepturi concrete în regiune nu putem remarca, pe de altă parte, mai multe drepturi fundamentale cunoscând o dinamică negativă. Aici ne referim la acele domenii care au fost asumate de către părțile semnatare a protocolului de la Berlin și anume: libertatea de circulație a persoanelor, dreptul la educație și dreptul de proprietate. Analiza evoluției acestor drepturi nu înseamnă că nu au existat și alte probleme acute cu privire la alte drepturi cum ar fi: dreptul de a nu fi supus torturii, libertatea și siguranța persoanei și libertatea de exprimare²⁰¹.

* m.dimitras@procuratura.md

** v.boldesco@procuratura.md

200 Mihai Poalelungi, *Extraterritorialitatea Convenției Europene a Drepturilor*

Omului: Obligații pozitive și jurisdicție (monografie), Chișinău: Tipografia Centrală, 2014;

201 Mihai Poalelungi, *Excepția Namibia și obligația pozitivă a Republicii Moldova de recunoaștere a anumitor hotărâri judecătorești pronunțate de către instanțele regimului nerecunoscut din Transnistria*, Studii și cercetări juridice, nr. 2, 2018, Editura Academiei Române;

Până în prezent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Curtea) a emis 18 hotărâri cu referire la încălcarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, majoritatea însă, rămân a fi neexecutate.

În cauzele examinate, Curtea a admis faptul că “răspunderea unui stat pentru cele petrecute pe teritoriul său poate fi restrânsă în circumstanțe extraordinare, atunci când statul este împiedicat să își exercite suveranitatea pe o parte a teritoriului său. Totuși, CtEDO a considerat că și în cazul, în care un stat nu își poate exercita jurisdicția asupra unei părți a teritoriului, acesta rămâne responsabil pentru cele întâmplate în acea zonă, în măsura în care se poate vorbi despre pasivitatea sa, care poate să fie interpretată ca fiind o acceptare a actelor unei autorități auto-proclamate”.

În cauzele depuse, reclamantii afirmă că la nivel regional mecanismele nu sunt unele eficiente și legale. Din aceste considerente, răspunderea îi revine în primul rând Republicii Moldova, pentru că acest teritoriu îi aparține și Guvernul este obligat să ia toate măsurile pentru a curma situațiile similare.

Cum am menționat deja, Curtea a pronunțat mai multe hotărâri (*Ilașcu, Ivanțoc, Catan, Mozer*) în care a menționat că Rusia este responsabilă de ceea ce se întâmplă în Transnistria, iar Republica Moldova poate să răspundă doar în cazul în care cunoaște despre existența unor încălcări ale drepturilor omului și nu face nimic pentru a remedia situația²⁰².

De menționat că prin hotărârea Parlamentului nr. 1298 din 24 iulie 1997 a fost ratificată Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, precum și unele protocoale adiționale la această convenție, cu următoarele declarații și rezerve: 1. Republica Moldova declară că nu va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției în ce privește omisiunile și actele comise de organele autoprocimatei republici nistrene pe teritoriul controlat efectiv de ele până la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă.

Cererile cetățenilor din stânga Nistrului rămân a fi problematice, în special atunci când Statul este chemat să prezinte Curții răspunsuri la întrebările formulate în contextul invocării art. 1 din Convenție.

Considerăm că Republica Moldova nu dispune de competență jurisdicțională privind garantarea respectării prevederilor Convenției în ceea ce-i privește pe reclamantii, care invocă în cererile formulate la Curte, inclusiv încălcarea drepturilor lor prevăzute de art. 3 (condițiile inumane din detenție) 5§1 (în sensul că detenția a fost legală) și art. 6§1 (în sensul dacă reclamantii au beneficiat de o examinare echitabilă a cauzelor de către un tribunal constituit prin lege) din Convenție în regi-

unea transnistreană, necontrolată /de facto/ de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova (a se vedea printre altele constatările Curții Europene în cauza *Catan și alții c. Republicii Moldova și a Federației Ruse nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06, hotărârea Marii Camere din 19.10.2012 §118-123*)²⁰³.

În anul 2017 au fost pronunțate cele mai multe hotărâri (7) de către CtEDO, în privința cetățenilor din stânga Nistrului (*Draci c. Federației Ruse și Republicii Moldova, Vardanean c. Federației Ruse și Republicii Moldova; Soyyma c. Federației Ruse și Republicii Moldova; Apcov c. Federației Ruse și Republicii Moldova; Eriomenco c. Federației Ruse și Republicii Moldova; Pădureț c. Federației Ruse și Republicii Moldova, Braga c. Federației Ruse și Republicii Moldova*), prin care au fost recunoscute un șir de violări ale Convenției de către Federația Rusă și obligat statul rus să achite despăgubiri reclamantilor, în sumă totală de **458 890 EURO**.

O premieră pentru Republica Moldova, când a fost condamnată de rând cu Federația Rusă, este cauza *Braga c. Republicii Moldova și Federației Ruse din 17 octombrie 2017 (cererea nr. 76957/01)*. Cu referire la responsabilitatea Republicii Moldova în această speță, Curtea a concluzionat că Guvernul moldovean se face vinovat de încălcările invocate de reclamant, ce au avut loc după data de 25 octombrie 2001, întrucât autoritățile nu au prevenit transferul acestuia în autoprocimatea republică nistreană și astfel l-au supus din nou unor condiții de detenție incompatibile cu articolul 3 din Convenție, deși au avut controlul efectiv asupra reclamantului în timpul detenției sale în Republica Moldova. Curtea a considerat, că a existat o încălcare a art. 5§1 din partea Republicii Moldova, în ce privește perioada cuprinsă între 25 octombrie și 21 noiembrie 2001, stabilind că autoritățile moldovenești au supus reclamantul detenției în baza unei condamnări de către o instanță neconstituțională, transferul ulterior pentru a fi deținut în continuare pe teritoriul necontrolat de autoritățile moldovenești, nu a avut niciun temei legal²⁰⁴.

La 29 mai 2018 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a adoptat o altă hotărâre în care Republica Moldova a fost găsită parțial vinovată de încălcarea art. 3 din Convenție. Prin hotărârea [Pocasovschi și Mihăilă c. Moldovei și Rusiei](#) (cererea nr. 1089/09), în vigoare din 29 august 2018, a fost constatată încălcarea articolului 3, cu referire la perioada cuprinsă între septembrie 2002 și aprilie 2004 din cauza lipsei de apă, electricitate, alimente și căldură în Penitenciarul nr. 8 din Bender²⁰⁵.

203 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114222>

204 <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/04/76957-01-BRAGA-v.-MDA+-RUS-in-ROM-1.pdf>

205 <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2019/02/POCASOVSCHI-AND-MIHAILA-v.-MDA+-RUS-ROM.pdf>

202 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66444>

Astfel, Republica Moldova a fost obligată să achite 3 000 Euro cu titlu de prejudiciu moral primului reclamant și 1 800 Euro celui de-al doilea reclamant. Totodată, Curtea a acordat ambilor reclamanți 1 500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli. Curtea a concluzionat că Guvernul moldovean este responsabil de încălcările invocate de reclamanți și a constatat că, deși autoritatea municipală care a decis sistarea utilităților era controlată de „r.m.n.”, penitenciarul însăși era sub controlul guvernului moldovenesc.

Menționăm că în majoritatea cazurilor în care reclamanții s-au adresat autorităților Republicii Moldova, au fost pornite cauze penale și au fost efectuate toate acțiunile de urmărire penală și acțiunile speciale de investigație posibile, (cu excepția acțiunilor care urmau a fi efectuate pe teritoriul care nu este controlat /de facto/ de către autoritățile Republicii Moldova). Însă, fie nu au fost identificate persoanele care au săvârșit infracțiunile pentru a fi puse sub învinuire, fie învinuitul se ascunde de organul de urmărire penală, astfel încât procurorii au fost constrânși să suspende urmărirea penală în conformitate cu art. 287¹ din Codul de procedură penală. Acest fapt a fost "salutat" de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârea *Turturica și Casian c. Moldova și Rusiei*²⁰⁶ (din 16 august 2016) cităm §§ 53 "... obligația pozitivă, de a asigura respectarea drepturilor reclamanților, Curtea notează că autoritățile moldovenești au făcut eforturi pentru a asigura drepturile reclamanților, și anume: o anchetă penală a fost inițiată în ceea ce privește confiscarea mașinii primului reclamant (a se vedea paragraful 12 de mai sus), CUC a fost rugată să examineze confiscarea mașinii celui de-al doilea reclamant, despre acest caz au fost de asemenea informați ambasadori străini, OSCE (a se vedea paragrafele 16-17 de mai sus). 54. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile pozitive în ceea ce privește drepturile reclamanților. Prin urmare, se constată că nu a existat nici o încălcare a articolului 1 din Protocolul 1 la Convenție de către Republica Moldova".

Spre regret, executarea hotărârilor CEDO pronunțate în privința cetățenilor din stânga Nistrului rămâne problemă nesoluționată încă, cu toate că acestea nu vizează Republica Moldova, ele se referă la cetățenii săi. Practic imposibil de realizat sunt măsurile individuale (redeschiderea procedurilor penale inechitabile) cât și celor generale (modificări legislative în jurisprudență) se face imposibilă datorită faptului, că Federația Rusă se opune executării hotărârilor, iar pe de altă parte, din perspectiva constituțională și suverană a Republicii Moldova, efecte juridice produc exclusiv actele de model național ce au fost emise de autorități împuternicite

prin lege, iar cel emise de către structurile nelegitime sunt lovite de nulitate.

206 <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/TURTURICA-si-CASIAN.pdf>

DOSAR ISTORIC – STUDIU DE CAZ

VLADIMIR ADAM, LUDMILA BAGRIN:

Aportul procuraturii la reabilitarea victimelor represiunilor politice..... 87

APORTUL PROCURATURII LA REABILITAREA VICTIMELOR REPRESIUNILOR POLITICE

Vladimir ADAM*

*Procuror-șef al Secției unificare a practicii
în domeniul reprezentării învinuirii
în instanțele de judecată*

Ludmila BAGRIN**

*Procuror în Secția unificarea practicii
în domeniul reprezentării învinuirii
în instanțele de judecată*

ABSTRACT

Political repression is the maltreatment of an individual or group for political reasons, especially for the purpose of limiting or forbidding their ability to take part in the political life of society. It often is evidenced in the form of human rights violations, surveillance abuse, police brutality, imprisonment, involuntary settlement, stripping of citizen's rights, lustration and violent action such as the murder, summary executions, torture, forced disappearance and other extrajudicial punishment of political activists, dissidents, or general population. The main purpose of this paper is to identify legal mechanisms for the rehabilitation of victims of political repression, to identify competent authorities with rehabilitation and the role of the Prosecutor's Office in this process.

Key words: *political repression, victim of political repression, rehabilitation, reinstatement, fundamental rights and freedoms.*

La modul cel mai general, represiunea reprezintă un fenomen de reprimare, înăbușire a unei acțiuni de revoltă, de opoziție colectivă și recurgerea la acțiuni drastice în acest scop. Acest concept are la bază, de cele mai multe ori, motive de ordin politic.

Astfel, represiunea politică reprezintă acțiunea de a bloca, de a reține, de a pedepsi și de a urmări acțiunile politice sau sociale, de pe poziția de putere politică, a unui individ sau a unui grup de persoane care nu împărtășesc aceleași idei, principii, teze pe care se bazează

orânduirea politică a unui stat, într-o anumită perioadă de timp.

Trebuie să recunoaștem că, represiunile politice sunt specifice în mare parte statelor în care s-a instaurat un regim totalitar de guvernare. Spre exemplu, statele totalitare de tip comunist ori fascist s-au remarcat prin cele mai mari crime din istoria umanității. Statul totalitar este stăpânul tuturor, iar partidul unic este stăpânul statului. În afara conducătorului suprem, nimeni nu are dreptul de a critica instituțiile statului și politica partidului unic. Cu cât partidul unic este mai puternic, cu atât individul este mai lipsit de apărare și mai neînsemnat. Ori de câte ori vreun individ sau un grup de

* v.adam@procuratura.md

** l.bagrין@procuratura.md

indivizi vor încerca să se opună regimului de guvernare acesta va fi persecutat.

În general, represiunile politice se bazează pe insuflarea fricii și a terorii provocată intenționat prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare. Istoria scoate în evidență astfel de forme de represiuni politice precum: discriminare și intoleranță politică, ideologică, religioasă și socială, prin violări ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, prin brutalități ale poliției, prin închisoare, deportări, expulzări, șantajare, tortură, dispariții forțate și alte forme de pedepsire și intimidare îndreptate împotriva activiștilor politici și a populației, în general.

Cu regret, trebuie să subliniem că și țara noastră, în diferite perioade de dezvoltare istorică, a fost supusă unui regim totalitar și cetățenii ei au fost persecutați din motive politice. Spre exemplu, 28 iunie 1940 a însemnat începutul unei perioade dezastruoase pentru populația Basarabiei. Încă din primele zile de ocupație sovietică s-au operat numeroase arestări, astfel încât, în câteva săptămâni, închisorile au devenit supraaglomerate, depășindu-se de câteva ori capacitatea celulelor de a adăposti persoanele arestate și condamnate.

Ulterior, au urmat deportările din 1941 în Siberia și în lagărele corecționale. Au urmat deportările de populație civilă din 5-6 iulie 1949, precum și cele din 1 aprilie 1951. Astfel de practici au fost numeroase până la obținerea independenței statului nostru.

În aceste condiții, Parlamentul Republicii Moldova, condamnămnd în mod hotărât represiunile politice săvârșite de organele de stat administrative, judiciare și extrajudiciare în perioada regimului totalitar și încălcarea gravă de către aceste organe a normelor de drept și morale, și în scopul reabilitării victimelor represiunilor, reintegrării lor în drepturile politice, sociale și cetățenești, compensării pagubelor materiale pricinuite, precum și lichidării altor consecințe ale samavolniciei regimului totalitar, a adoptat *Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice nr. 1225-XII din 08.12.1992* (în continuare – *Legea nr. 1225/1992*)²⁰⁷.

Această lege definește noțiunea de represiune politică, determină cercul de victime ale represiunilor politice, stabilește principiile reabilitării victimelor represiunilor politice, prevede procedura reabilitării și autoritățile (organele) competente de reabilitare a victimelor represiunilor politice, reglementează mecanismele de reabilitare și înlesnirile pentru persoanele reabilitate.

Activitatea Procuraturii Generale pe domeniul vizat se desfășoară în conformitate cu competențele stipulate de *Legea nr. 1225/1992*, atribuindu-i o deosebită res-

pensabilitate față de persoanele în privința cărora, pe parcursul anilor, au fost comise nelegiuiri, zecilor de mii de cetățeni deportați și condamnați.

Reieșind din atribuțiile menționate și în scopul executării prevederilor art. 5 alin.(3) și 52 din *Legea nr. 1225/1992*, Procuratura Generală, la cerere sau din oficiu, constată și verifică dosarele, aflate la păstrare în arhivele Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, cât și în Arhiva Națională, în privința persoanelor asupra cărora au fost adoptate hotărâri ale organelor judiciare și extrajudiciare, și anume:

- supuse represiunilor în baza deciziilor organelor de stat judiciare sau extrajudiciare (VCK, GPU – OGPU, NKVD, MGB, KGB, procuraturile și colegiile lor, „dvoiki”, „troiki”, „consfătuiri speciale”, alte organe cu funcții analoge) pentru „activitate contrarevoluționară”, „trădare de patrie”, „Răspândirea unor scorniri calomnioase ce discreditează orânduirea sovietică de stat și obștească”, pentru alte „crime de stat”, pentru „încălcarea legilor și regulilor cu privire la separarea bisericii de stat și a școlii de biserică”, „atentarea sub formă de îndeplinire a ritualurilor religioase la persoană și la drepturile cetățenilor”;
- persoanele condamnate pentru neachitarea impozitelor sau nedeplinirea planului de predare a pâinii la stat în temeiul art. 581, art. 58-2 din Codul penal al R.S.S. Ucrainene (redacția anului 1927);
- internate în baza deciziilor organelor de stat judiciare sau extrajudiciare în instituții de psihiatrie la tratament forțat din motive politice, naționale, religioase sau sociale;
- internate în lagărele de concentrare sau de filtrare sovietice, condamnate la privațiune de libertate, exilate sau trimise la muncă silnică în condiții la limită a libertății, pentru participare prin mobilizare la cel de-al doilea război mondial;
- condamnate sau executate pentru eschivare, din motive politice sau religioase, de la înrolare în rândurile Armatei Roșii;
- condamnate pentru participarea la manifestațiile publice pentru obținerea suveranității și independenței Republicii Moldova sau în privința cărora, pentru aceleași acțiuni, au fost intentate dosare penale și apoi clasate fără temei de reabilitare, dacă aceste persoane nu au comis infracțiuni de drept comun.

Reabilitarea masivă a victimelor represiunilor politice în Republica Moldova a început o dată cu adoptarea Hotărârii Sovietului de Miniștri al RSSM nr. 115 din 10 aprilie 1989, Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 16 ianuarie 1989 „Cu privire la măsurile suplimentare întru restabilirea echității față de victimele represiunilor din anii 30-40 și începutul anilor 50”, Decretului Președintelui URSS din 13 august 1990 „Cu privire la repunerea în drepturi a victimelor represiunilor politice din anii 20-50” și continuată prin adopta-

207 *Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice nr. 1225-XII din 08.12.1992*. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 241-246/746 din 10.12.2010

rea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr. 1225/1992.

Cu referire la indicii statistici care reflectă activitatea în domeniul reabilitării victimelor represiunilor politice se prezintă următoarea situație de fapt.

Începând cu anul 1989 și până în prezent, Procuratura Generală, în limitele competenței sale, a declarat victime ale represiunilor politice 61 475 de persoane, inclusiv în urma înaintării recursurilor în anulare Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în privința persoanelor condamnate din motive politice în baza hotărârilor judecătorești.

În anii de represiune în masă a fost răspândită practica instanțelor de judecată de condamnare ilegală a cetățenilor pentru așa-numitele „crime contrarevoluționare”. În privința acestor persoane este, de asemenea, menționată procedura judiciară de reabilitare.

Potrivit prevederilor art. 7 din Legea nr. 1225/1992, Procuraturii Generale expres îi sunt atribuite competențe să examineze toate dosarele, inclusiv și dosarele asupra cărora nu au fost depuse cereri de reabilitare.

Totodată, conform art. 5² din Legea nr. 1225/1992, în baza studierii dosarelor, asupra cărora au fost luate hotărâri ale organelor extrajudiciare, Procuratura Generală formulează o concluzie privind reabilitarea și eliberează certificatul respectiv. Conform aceluiași articol, ca rezultat al studierii dosarelor, asupra cărora au fost luate hotărâri ale organelor judiciare, Procuratura Generală face recurs în anularea lor sau ia decizie privind refuzul reabilitării.

Astfel, unul din mecanismele atribuit de lege Procuraturii Generale în vederea reabilitării victimelor represiunilor politice este înaintarea unui recurs în anulare în privința hotărârilor de condamnare a persoanelor care, în conformitate cu Legea nr. 1225/1992, sunt considerate victime ale represiunilor politice. În ceea ce urmează vom exemplifica câteva cauze, în care Procuratura Generală a înaintat recursuri în anulare.

1. Conform sentinței Tribunalului militar al armatei nr. 57 din 23.11.1942, cet. Garbuz E. a fost condamnat în baza art. 58-1”b” CP al RSFSR la pedeapsă capitală. Potrivit sentinței, Garbuz E. a fost declarat vinovat și condamnat pentru faptul că fiind ostaș al armatei roșii, în noaptea de 9 iulie 1942, s-a predat benevol inamicului. Ulterior, Garbuz E. a fost recrutat de către comandamentul român și înrolat în serviciul militar activ al armatei române, unde și-a făcut serviciul militar de la 9 iulie până la 25 septembrie 1942. Ultimul, executând ordinele de comandă română, și-a exercitat serviciul în componența armatei române și nu a întreprins careva măsuri pentru a părăsi unitatea militară a armatei române. Acțiunile lui Garbuz E. au fost încadrate în prevederile art. 58-1”b” Cod penal al RSFSR- trădare de patrie.

În ședința de judecată, Garbuz E. a declarat, că fiind ostaș al armatei roșii, în timpul exercitării serviciului de pază al depozitului de muniții, el împreună cu trei ostași ai armatei roșii, au fost înconjurați de trupele armatei române și luați în plen. În continuare s-a aflat în serviciu în cadrul armatei române, unde au fost forțat să efectueze diverse lucrări gospodărești, iar drept exemplu a adus îngrijirea cailor. A susținut că nu a întreprins măsuri pentru a părăsi unitatea militară, deoarece a avut frică că va fi împușcat.

Reieșind din cele constatate, prin Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15 mai 2018, a fost admis recursul în anulare declarat de Procuratura Generală privind condamnarea lui Garbuz E. în baza art. 58-1,,b” CP al RSFSR și a fost dispusă reabilitarea acestuia în conformitate cu prevederile Legii nr. 1225/1992²⁰⁸.

2. Prin sentința Tribunalului militar al trupelor MAI al regiunii Kalininsk din 17.03.1951, a fost recunoscut vinovat Tașnic I. în baza art. 54-1,,a” CP al RSSU și, în conformitate cu art. 2 al Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 26 mai 1947 ”Cu privire la abolirea pedepsei cu moartea”, condamnat la 25 ani privațiune de libertate, cu interdicție în drepturi pe termen de 5 ani și confiscarea averii.

Tașnic I. a fost declarat vinovat și condamnat pentru faptul că, locuind pe teritoriul temporar ocupat de armata germano-română, în august 1942 s-a încadrat benevol la școala de jandarmerie română, unde a fost supus unor instruirii speciale, studiind discipline de specialitate în domeniul militar și domeniul activităților de investigații. Tașnic I. a fost instruit și pregătit pentru a lupta activ împotriva URSS și conducerii partidului comunist. În anul 1943 ultimul a depus jurământul de credință autorităților române, iar în septembrie 1944 a absolvit școala specială cu gradul de sergent superior al jandarmeriei. Astfel, Tașnic I. a comis infracțiunea prevăzută de art. 54-1,,a” CP al RSSU – trădare de patrie. În cadrul ședinței de judecată, Tașnic I. a declarat că, în august 1942, s-a încadrat benevol la studii în școala de jandarmerie română, în cadrul căreia a studiat diverse discipline speciale pe domeniul militar. În septembrie 1944, a depus jurământul de credință guvernului român. A susținut că nu se consideră vinovat de trădare de patrie, deoarece până în anul 1945, adică până a primit pașaportul sovietic, el nu s-a considerat cetățean al URSS, ci al României.

În conformitate cu art. 3 al Legii nr. 1225/1992, cu modificările ulterioare, sunt declarate nevinovate și urmează a fi reabilitate în fața societății și reintegrate în drepturi toate persoanele care, în perioada dintre 7 no-

208 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10898 – vizitat la 15.07.2019, ora: 13:52

iembrie 1917 și 23 iunie 1990, au fost supuse represiunilor politice pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv și cele care au fost condamnate pentru activitate contrarevoluționară – „trădare de patrie”, „agitație antisovietică” ș.a.

Prin urmare, Curtea Supremă de Justiție prin Decizia din 21 mai 2019 a admis recursul în anulare declarat de către Procuratura Generală în privința lui Tașnic I. cu încetarea procesului penal în baza art. 54-1a CP al RR-SSU și reabilitarea acestuia, în conformitate cu Legea nr. 1225/1992²⁰⁹.

3. Prin sentința Tribunalului militar al diviziei nr. 4 Pușcași din 08.05.1942, cet. Bașcanean N. a fost condamnat în baza art. 16-54-1 „b” și 54-10 alin.(2) CP al RSSU la pedeapsă capitală cu confiscarea averii personale.

Cet. Bașcanean N. a fost declarat vinovat și condamnat pentru faptul că, *având atitudine ostilă față de regimul din URSS, exercitându-și serviciul militar în armata roșie, a desfășurat în cadrul anturajului său agitație antisovietică cu caracter contrarevoluționar, calomniind și defăimând capacitatea militară a armatei roșii, totodată, a lăudat sistemul fascist. Bașcanean N. și-a exprimat nemulțumirea față de condițiile de trai ale ostașilor sovietici și alimentarea proastă a acestora. Afară de aceasta, ultimul nedorind să-și exercite serviciul militar, a avut intenția să dezerteze din unitatea militară și să treacă de partea inamicului.*

În ședința de judecată, Bașcanean N. a susținut că, în perioada exercitării serviciului militar în armata roșie, niciodată nu a avut intenția să treacă de partea inamicului, el doar a explicat unor ostași în ce mod pot părăsi unitatea militară, însă el personal nu a avut intenție să părăsească serviciul militar. A recunoscut că a criticat condițiile de trai ale ostașilor armatei roșii.

Procuratura Generală a declarat recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiție, prin care a solicitat casarea sentinței de condamnare în privința lui Bașcanean N. în baza art. 16-54-1 „b” și 54-10 alin.(2) CP al RSSU pentru tentativă de trădare de patrie și, respectiv, pentru agitație antisovietică.

Prin Decizia din 16.05.2019, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare declarat de Procuratura Generală privind condamnarea lui Bașcanean N. cu încetarea procesului penal și a dispus reabilitarea acestuia în conformitate cu Legea nr. 1225/1992²¹⁰.

4. Prin sentința Judecătoriei populare a raionului Otaci din 20 octombrie 1950, Botnari M. a fost condamnat în baza art. 58/1 alin. (2) CP al RSSU, la 5 ani privațiune de libertate cu confiscarea a ½ din avere.

Potrivit sentinței, inculpatul Botnari M. a fost recunoscut vinovat și condamnat pentru faptul că, *fiind proprietarul unei gospodării de chiaburi și având obligația să achite statului impozitul agricol pentru anul 1950 în valoare de 5279 ruble 50 copeici, s-a eschivat cu rea credință de la plata către stat a impozitului respectiv, achitând doar 200 de ruble, mai mult că, inculpatul nu și-a îndeplinit obligațiile față de stat nici după avertizarea primită de la agentul financiar.*

Procuratura Generală a declarat recurs în anulare, invocând temeiul prevăzut de art. 453 alin.(1) CPP și solicitând casarea sentinței atacate, cu încetarea procesului penal și reabilitarea condamnatului Botnari M. în temeiul art. 3 din Legea nr. 1225/1992, precum și, din motivul că condamnarea lui Botnari M., pentru neachitarea impozitelor la stat, este afectată de un viciu fundamental comis în cadrul procedurii precedente, întrucât a fost încălcat dreptul inculpatului la un proces echitabil.

Prin decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 04 februarie 2014²¹¹, recursul în anulare a fost admis, cu casarea hotărârii judecătorești atacate, încetarea procesului penal și reabilitarea condamnatului.

În motivarea deciziei, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a conchis că *probele acumulate la caz nu sunt suficiente pentru calificarea acțiunilor inculpatului în baza art. 58/1 alin. (2) CP al RSFSR – neachitarea impozitelor, deoarece ele nu confirmă faptul că inculpatul Botnari M. prin acțiunile sale a prejudiciat statul, așa cum prevede dispoziția acestui articol.*

Prin urmare, condamnarea lui Botnari M., prin sentința Judecătoriei populare a raionului Otaci din 20 octombrie 1950, în baza art. 58/1 alin.(2) CP al RSSU, la 5 ani privațiune de libertate cu confiscarea a ½ din avere, pentru neachitarea impozitelor, constituie un viciu fundamental comis în cadrul procedurii precedente, deoarece Botnari M. a fost condamnat pentru infracțiuni politice, cu aspect de represiune, ce i-au afectat drepturile, inclusiv dreptul de proprietate.

Astfel, potrivit dispozițiilor art. 3 din Legea Republicii Moldova privind reabilitarea victimelor represiunilor politice din 08 decembrie 1992, Botnari M. urmează a fi reabilitat.

5. Prin sentința Tribunalului Militar al Districtului militar Kiev din 13 octombrie 1935, Ganenco D. a fost condamnat, cu aplicare art. 21 lit „j” Cod penal al RSSU, la expulzare din zona frontierei cu interdicția de ședere pe teritoriul Ucrainei pe un termen de 5 ani, ca persoană social-periculoasă.

Potrivit sentinței, Ganenco D. a fost declarat vinovat și condamnat pentru faptul că, *la 06 decembrie 1931, prin înțelegere prealabilă cu un grup de locuitori ai s. Neza-*

209 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13490 – Vizitat la 15.07.2019, ora 13:56

210 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8666 – Vizitat la 15.07.2019, ora 14:00

211 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1294 – vizitat la 15.07.2019, ora 14:10

vertailovca, împreună cu membrii familiei sale – soția, mama, sora și trei copii, ilegal au trecut frontiera de stat pe teritoriul Basarabiei. Cu acordul autorității române, având probleme financiare, inculpatul a locuit pe teritoriul României până în 1935. Ulterior, din cauza înrăutățirii situației materiale și, neavând un loc de muncă stabil, dânsul a decis să se întoarcă acasă la locul de baștină. La 28 ianuarie 1935, Ganenco D., împreună cu familia au trecut ilegal frontiera pentru a reveni pe teritoriul URSS, dar a fost arestat la frontieră de către grănicerii sovietici. Pe lângă faptul că Ganenco Danil în anul 1931 a trecut ilegal frontiera de stat, în anul 1930 dânsul a fost suspectat de complicitate la trecerea ilegală a frontierei a unui slujitor al bisericii și că a colaborat cu persoane suspectate de spionaj.

Procuratura Generală a declarat recurs în anulare în care, invocând temeiul prevăzut de art. 453 alin.(1) Cod de procedură penală, a solicitat casarea sentinței, cu încetarea procesului penal și reabilitarea condamnatului Ganenco D. în temeiul art. 3 din Legea nr. 1225/1992, pe motiv că au fost încălcate esențial drepturile lui D. Ganenco în cadrul examinării cauzei, instanța luând în considerație doar declarațiile ultimului, fără a cerceta alte mijloace de probă.

Prin decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 07 martie 2017, recursul în anulare a fost admis, cu încetarea procesului penal, pe motiv că există circumstanțe, care exclud tragerea lui la răspundere penală și dispusă reabilitarea acestuia.

În motivarea deciziei, Colegiul penal a subliniat că, potrivit art. 6 pct. 44) Cod de procedură penală, viciu fundamental în cadrul procedurii precedente, care a afectat hotărârea pronunțată, este o încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale. Totodată, conform art. 3 din Legea Republicii Moldova din 08 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice, cu modificările ulterioare, sunt declarate nevinovate și urmează a fi reabilite în fața societății și reintegrate în drepturi, indiferent de locul de trai în prezent, toate persoanele care, în perioada dintre 7 noiembrie 1917 și 23 iunie 1990, au fost supuse represiunilor politice pe teritoriul actualei Republici Moldova, inclusiv, și acele persoane, care au fost declarate periculoase din punct de vedere social pentru stat sau pentru regimul politic și în privința cărora au fost întreprinse de către stat pe motive politice măsuri de constrângere.

Reieșind din cele constatate și reținând prevederile art. 435 alin.(1) pct. 2) lit.b) Cod de procedură penală, instanța de recurs găsește prezente în speța dată motive întemeiate de a interveni în hotărârea judecătorească de condamnare în privința lui Ganenco D., pe motiv că există circumstanțe care exclud tragerea lui la răspundere

penală, cu încetarea procesului penal în baza art. 391 alin.(1) pct.6) Cod de procedură penală și reabilitarea lui.

În contextul celor expuse, Colegiul penal a conchis că recursul în anulare este întemeiat și urmează a fi admis.

Acestea sunt doar câteva cazuri în care, datorită resursurilor în anulare înaintate de Procuratura Generală, persoanele considerate victime ale represiunilor politice au fost reabilite în conformitate cu Legea nr. 1225/1992.

Într-o altă ordine de idei, menționăm că, Procuratura Generală nu dispune de date privind persoanele, care nu au fost încă declarate victime ale represiunilor politice. Potrivit unor date, în Republica Moldova sunt actualmente circa 100 000 de victime ale represiunilor politice. Procesul de reabilitare continuă și azi. Multe persoane încă n-au fost reabilite.

În concluzie, subliniem că, reabilitarea victimelor represiunilor politice constituie în continuare una din direcțiile prioritare de activitate a Procuraturii Generale desfășurată în baza Legii nr. 1225/1992, în vederea reintegrării lor în drepturile politice, sociale și cetățenești, compensarea pagubelor materiale pricinuite, precum și lichidarea altor consecințe nefavorabile pentru acestea.

Or, practicile utilizate de regimul sovietic pentru a supune represiunilor politice persoanele care nu împărțeau ideile și principiile de funcționare a acestuia au încălcat grav drepturi fundamentale precum: dreptul la opinie, la întruniri, libertate de exprimare, dreptul la proprietate, integritate fizică și psihică ș.a. Cel mai îngrijorător este faptul că pentru a supune represiunilor politice persoanele cu viziuni „antisovietice”, inclusiv clasa intelectuală, erau utilizate organele judiciare și administrative care, în loc să apere drepturile enumerate supra, condamnau aceste persoane în urma desfășurării unor procese inechitabile. Aceste organe nu erau independente și imparțiale, nu asigurau respectarea principiului legalității ci, din contra, adoptau de cele mai multe ori decizii motivate politic, în rezultatul cărui fapt au fost supuse represiunilor politice (inclusiv împușcați) o parte covârșitoare a potențialului intelectual al țării noastre.

Considerăm că orice persoană, care a săvârșit fapte ilegale trebuie să fie trasă la răspundere de către organe competente independente și imparțiale, în baza legii și în cadrul unui proces echitabil, în cadrul căruia să fie respectate toate garanțiile și drepturile participanților la proces. Iar pentru a exista această stare de lucruri este imperioasă funcționarea principiului constituțional al separării puterilor în stat și pentru ca practici asemănătoare celor specificate supra să nu se mai repete, Legislativul și Executivul trebuie să fie cele mai interesate puteri ca Autoritatea Judecătorească să fie real independentă și să acționeze conform și în spiritul dreptului.

Editură și tipar:

„Sinectica-Com” SRL,
str. Onisifor Ghibu, 9/1,
tel.: (022) 20-27-15

Adresa redacției:

Republica Moldova, MD-2001, mun. Chișinău,
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 73,
tel.: (022) 828-373, (022) 828-375
e-mail: revist@procuratura.md
www.procuratura.md/md/RP/

9 772587 360006 >

© Procuratura Republicii Moldova, 2019

